ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

19-20 червня 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ
XIX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

19-20 червня 2026 року

Львів
2026

УДК 005
ББК 94.3(0)

Теорія і практика сучасної науки та освіти: матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 червня 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026. – 138 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. В збірнику висвітлюються теорія і практика сучасної науки та освіти, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

Львівський науковий форум, 2026

ЗМІСТ

ДЕРЖАНЕ УПРАВЛІННЯ.....8

Антипенко Д.А. **ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУДОЧИНСТВІ: ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЧИ ЗАГРОЗА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ.....8**

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....10

Намлієва Н.В. **ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....10**

Савчук Д.П. **ВПРОВАДЖЕННЯ ISO 9001:2015 У ВИРОБНИЧІЙ ГАЛУЗІ.....12**

Світлова А.О. **РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....14**

Черба В., Борисенко М. **СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ (на прикладі роботи Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Дія»).....17**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....20

Budilin N. **THE USE OF ONLINE PLATFORMS IN TEACHING ENGLISH TO CADETS.....20**

Shevchenko Y. **TEACHING ESP TO NON-LINGUISTIC STUDENTS IN MIXED-ABILITY GROUPS: CHALLENGES AND SOLUTIONS.....23**

Гурієнко В.Г. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ 26**

Дзьоба Х. **ЦИФРОВІ КАРТКИ ТА МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ** 30

Котінова О.М. **БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК АКТУАЛЬНА ВИМОГА СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ** 34

Литвин С.В. **РОЗВИТОК КОГНІТИВНОЇ ГНУЧКОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ** 37

Перепелиця К. **МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ІНШОМОВНОГО ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ** 40

Пфайфер В. **ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ** 43

Смілянська Ю. **РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МІНІЕКСПЕРИМЕНТІВ** 46

Трифонова Н. **ПІСЕННИЙ КОНТЕНТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ВИМОВИ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ СТРУКТУР** 49

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 53

Koppel O., Parkhomchuk O., Parkhomchuk A. **FRACTAL PATTERNS OF GLOBAL RIVALRY: THE CONCEPT OF "ZERO WORLD WAR" IN THE FRACTAL ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS** 53

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 57

Гончарова Ю.І. **РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ**

СТАБІЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....57

Кириленко О.В. **ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ НЕФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ДОМАШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ** 60

ТЕХНІЧНІ НАУКИ 62

Близнюк Т.Р., Савіцький Р.С. **ВИКОРИСТАННЯ RBAC-ПІДХОДУ ПРИ ВИКОРИСТАННІ JSON WEB TOKEN**.....62

Близнюк Т.Р., Савіцький Р.С., Толстой І.А. **ВИЯВЛЕННЯ ВРАЗЛИВОСТЕЙ У СИСТЕМАХ АВТОРИЗАЦІЇ НА БАЗІ JSON WEB TOKEN** 64

Климук А.О. **АНАЛІЗ МЕТОДІВ АВТЕНТИФІКАЦІЇ В SPRING** 66

Лук'янюк С.В. **ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ІНЖЕНЕРІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ** 68

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....71

Ivanchenko I. **THE ROLE OF AI TOOLS IN ESP COURSE DESIGN** .71

Дзьоба Х. **ЧАТ-БОТИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНОГО БАР'ЄРУ ТА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ**.....74

Стебак С. **ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОВИХ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У МОВЛЕННІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА**.....78

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 84

Будилін Н.О. **ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС НАПРАВЛЕН-**

НЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 84

Будилін Н.О. **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ** 87

Будилін Н.О. **ШПИГУНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ**...91

Василенко М.М. **TACTICAL AND PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF DEFENDANT INTERROGATION IN CRIMINAL INVESTIGATIONS**.....94

Василенко М.М. **ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ**..96

Волянюк Д.В. **КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ІЗ ДЕРЖАВНОЮ ЗРАДОЮ ТА ПОСОБНИЦТВОМ ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ**.....99

Гребенюк М.П. **ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ПРОГРАМУ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ** 102

Котуха А.О. **ЧЛЕНСТВО, ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ СПОЖИВЧОГО ТОВАРИСТВА**.....105

Кукарін Т.І. **КРИТЕРІЙ ДОБРОВІЛЬНОСТІ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**.....108

Куліш В.О. **ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ДО ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄРДР**.....111

Осіпік К.О. **ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ** 113

Павлюк А.Р. **ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК СКЛАДОВА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**..115

Переверзєв І.С. **ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА** 118

Переверзєв І.С. **ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА ДИТИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**.....121

Переверзєв І.С. **ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНОЗЕМЦІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ**.....124

Сокоренко Н.В. **ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ**.....127

Ткаченко А.К. **ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**.....130

Юрченко Д.О. **КОЛІЗІЙНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**.....133

Юрченко Д.О. **МІЖНАРОДНИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОГО ЗАПОВІТУ** 136

ДЕРЖАНЕ УПРАВЛІННЯ

Антипенко Денис Андрійович
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
освітньої програми: Публічне адміністрування та
електронне урядування
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУДОЧИНСТВІ: ДОПОМІЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЧИ ЗАГРОЗА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ.

Цифровізація правосуддя в судах загальної юрисдикції та мирових судах є першочерговим завданням, оскільки з кожним роком обробляти накопичену цифрову інформацію стає дедалі складніше. Серед інноваційних технологій цілком закономірним є й використання систем зі штучним інтелектом. На нашу думку, водночас замінити суддю на «машину» не тільки неможливо, але й небезпечно. Цього, звичайно, допустити не можна, сучасні технології мають стати виключно помічником судді, а не заміною.

Так, автоматизоване правосуддя дає змогу суттєво полегшити роботу суддів та працівників апаратів судів, але його застосування можливе виключно у безспірних питаннях, коли робота судді не пов'язана з аналізом правовідносин сторін і має суто технічний характер.

Подвійний характер технологій штучного інтелекту свідчить про те, що, підвищуючи судову ефективність та трансформуючи судовий процес, інтелектуальні системи також підпадають під вплив традиційних юридичних етичних концепцій. Впровадження технологій ші у сферу правосуддя вимагає окремої уваги з точки зору конституційного регулювання, застосування ШІ неминуче зачіпає основи судової влади, закріплені на законодавчому рівні. Через недостатнє розуміння раціональних меж застосування інтелектуальних систем виникають ризики, що створюють загрозу щодо незалежності суду.

Розвиток «розумного» правосуддя - це беззаперечно технологічна революція у судовій сфері. На сьогоднішній день інформаційні технології та розвиток судової системи тісно інтегруються, на постійній основі відбувається дослідження нових форм правосуддя, які охоплюють як допоміжну інтелектуальну систему для розгляду справ, так і інтернет-суди та розумне судове управління. З одного боку, розумне правосуддя сприяє судовій справедливості, підвищенню якості та ефективності правосуддя, просуванню модернізації судової системи, з іншого - виникають такі проблеми, як виклик традиційним етичним і судовим уявленням, протистояння технічної та ціннісної раціональності, існування ризиків пов'язаних з використанням інтелектуальних технологій тощо.

Не варто забувати, що штучний інтелект працює в межах раціональності, тоді як судова діяльність точно не є раціональним обчислювальним процесом, оскільки пов'язана з різними складними соціальними питаннями, на які впливає суб'єктивна свідомість людини, а ШІ не здатний розумно аналізувати, розмірковувати над

конкретними питаннями, вирішувати суперечки у складних справах. Технології штучного інтелекту розвиваються на основі власних можливостей у сфері великих даних, алгоритмів та обчислювальних потужностей, тоді як судова діяльність - це динамічний процес, що підпорядковується певним правилам. На судовому засіданні як обвинувач, так і захисник переконують суддю винести рішення на користь своєї сторони. У теорії судовий ШІ аналізує велику кількість наданої сторонами інформації, і чим більше він отримує інформації, тим ближче він наближається до «істини». Однак проблема полягає в тому, що сторони, швидше за все, надають якомога більше інформації, вигідної для себе, і приховують частину невигідної інформації або додають змішану інформацію, що створює перешкоди для подальших висновків ШІ, тому для суддів критично важливо визначити момент припинення потоку інформації.

На практиці ШІ варто й надалі використовувати для пошуку та аналізу даних, прогнозування, автоматизованого сортування процесуальних документів, систематизації судової практики, підготовки проектів рішень та довідкових матеріалів, оскільки ШІ не усуває помилки, а лише переносить їх в іншу форму, відтворює існуючу упередженість і копіює практику без обґрунтування її справедливості. Також окрему загрозу створюють «галюцинації» права – коли ШІ генерує фіктивні прецеденти, що підриває правову визначеність і верховенство права.

Використання штучного інтелекту в судовій системі пов'язане з низкою серйозних викликів. Під загрозою, при неналежному використанні ШІ, може опинитися забезпечення незалежності та неупередженості суддів, реалізація права на справедливий судовий розгляд, а також захист персональних даних учасників процесу. Глибокий сенс юстиції полягає в розумінні та усвідомленні соціальних відносин і людської природи, тож, на мою думку, інструмент ШІ в судовій системі має залишатися у якості технічного помічника, виключно як допоміжний інструмент. Штучний інтелект не в змозі проявити необхідні для судді людяність, гуманізм та дух законності в рамках правової системи, дотримуватися вимог до судового процесу та керуватися міркуваннями людської моралі та етики. У питаннях встановлення фактів, оцінки доказів та застосування правових норм ШІ ні при яких обставинах не може замінити суддю в процесі ухвалення рішень. Суддя не має передавати ШІ своє право вершити правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берназюк Ян. Штучний інтелект і його використання для забезпечення єдності судової практики як складової довіри до суду // Слово Національної школи суддів України. 2024, № 2(49), С. 16-35 URL: https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2024_4_49/nsj_4_49_2024.pdf (дата звернення: 12.05.2026).

2. Доценко Д. Д. Можливості та ризики використання штучного інтелекту у кримінальному судочинстві. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2025. № 1 (83). С. 55–61. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/juridical/article/view/306/323 (дата звернення: 12.05.2026).

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Намлієва Наталя Василівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Підприємництво виступає системоутворюючим елементом національної економіки, забезпечуючи генерацію доданої вартості, формування конкурентного середовища та підтримання соціально-економічної стабільності. В умовах воєнного стану та повоєнної трансформації економіки України значення підприємницької діяльності суттєво посилюється, оскільки саме вона є основою відновлення економічної активності, створення нових робочих місць і забезпечення структурної перебудови господарського комплексу. За оцінками аналітичних джерел, підприємницький сектор формує значну частку зайнятості та економічної активності, що підкреслює його критичну роль у процесах відновлення національної економіки [1].

Повномасштабна війна спричинила глибокі трансформаційні зрушення, що проявляються у руйнуванні виробничої інфраструктури, втраті логістичних ланцюгів, скороченні внутрішнього попиту та зниженні інвестиційної привабливості країни. Додатковим негативним чинником є підвищення рівня невизначеності та ризиків, що обмежує можливості довгострокового планування та інвестування. У глобальному інноваційному середовищі це відобразилося у погіршенні позицій України в міжнародних рейтингах, що свідчить про зниження інноваційного потенціалу економіки [2].

Суттєвим викликом для розвитку підприємництва є обмежений доступ до фінансових ресурсів. Банківський сектор, реагуючи на зростання ризиків, посилює вимоги до позичальників, що ускладнює процес кредитування та знижує доступність фінансових ресурсів. Водночас фінансове забезпечення є ключовою умовою функціонування підприємництва, оскільки воно забезпечує можливість підтримання операційної діяльності, реалізації інвестиційних проєктів та відновлення виробництва. У цих умовах визначальна роль належить державі, яка формує та реалізує політику фінансової підтримки підприємництва.

Сучасна система фінансового забезпечення підприємництва в Україні включає широкий спектр інструментів, серед яких особливе місце займають програми пільгового кредитування, державні гарантії, грантове фінансування, фінансовий лізинг та механізми залучення міжнародної допомоги. Зокрема, державні програми підтримки кредитування спрямовані на зниження вартості позикових ресурсів та стимулювання інвестиційної

активності суб'єктів господарювання. Практика їх реалізації свідчить про значний попит з боку підприємців та їх важливу роль у забезпеченні економічної стійкості [3].

Водночас важливим джерелом фінансових ресурсів є міжнародна підтримка, яка реалізується через грантові програми, кредити міжнародних фінансових організацій та технічну допомогу. Це дозволяє компенсувати дефіцит внутрішніх фінансових ресурсів та сприяти реалізації стратегічних проєктів у ключових секторах економіки, зокрема енергетиці, інфраструктурі та аграрному виробництві. За оцінками міжнародних організацій, втрати аграрного сектору України є значними, що потребує додаткових фінансових інструментів підтримки для забезпечення його відновлення [4].

Разом із тим, існуюча система фінансового забезпечення підприємництва характеризується рядом структурних проблем. Серед них варто виокремити складність процедур отримання фінансової підтримки, недостатню ефективність інституційних механізмів, нерівномірний розподіл фінансових ресурсів та низький рівень поінформованості підприємців щодо доступних інструментів. Крім того, високий рівень економічної невизначеності та ризиків стримує інвестиційну активність і знижує ефективність реалізації державних програм підтримки [5].

У контексті повоєнної трансформації економіки України необхідним є формування комплексної системи фінансового забезпечення підприємництва, яка поєднуватиме державні, приватні та міжнародні ресурси. Пріоритетними напрямами вдосконалення такої системи є спрощення доступу до фінансових ресурсів, розвиток альтернативних джерел фінансування, включаючи венчурний капітал і мікрофінансування, а також впровадження механізмів гарантування кредитів. Важливим є також розвиток інституційної інфраструктури, зокрема створення регіональних фондів розвитку, центрів підтримки підприємництва та інноваційних платформ.

Особливого значення набуває залучення міжнародного досвіду та ресурсів, що дозволяє підвищити ефективність використання фінансових інструментів та забезпечити інтеграцію України у світовий економічний простір. У цьому контексті перспективним є розвиток механізмів державно-приватного партнерства, які забезпечують мобілізацію фінансових ресурсів для реалізації масштабних інвестиційних проєктів.

Таким чином, фінансові механізми стимулювання підприємництва є ключовим фактором забезпечення економічної стійкості та відновлення України в умовах повоєнної трансформації. Їх удосконалення сприятиме активізації підприємницької діяльності, підвищенню інвестиційної привабливості економіки та створенню передумов для сталого економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тип суб'єкта господарювання в Prozorro. URL: https://infobox.prozorro.org/updates/tip-sub-yekta-gospodaryuvannya-v-prozorro
2. UNDP Ukraine. Financing Sustainable Development Goals in Ukraine. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine
3. Фонд розвитку підприємництва. Результати програм підтримки. URL: https://bdf.gov.ua
4. FAO. Impact of war on agriculture in Ukraine. URL: https://www.fao.org
5. Максимчук М. В. Інструменти підтримки бізнесу в регіоні: проблеми формування та перспективи інституціалізації // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 4. С. 33–38.

Савчук Д.П.
студентка 3 курсу
факультету менеджменту та маркетингу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВПРОВАДЖЕННЯ ISO 9001:2015 У ВИРОБНИЧІЙ ГАЛУЗІ

У сучасному світі питання якості продукції та послуг займає одне з найважливіших місць. Ні для кого не є секретом, що саме якість стає ключовим фактором конкурентоспроможності підприємства на ринку. Експертами з менеджменту якості себе вважають багато керівників, починаючи від директорів невеликих фірм і завершуючи топ-менеджерами великих корпорацій. Більшість керівників свято впевнена, що якість – це просто контроль готової продукції. І тільки незначна частина розуміє, що ми знаходимось у складній системі процесів, де якість формується на кожному етапі, а не лише на виході. Нам важко повірити, що насправді не ми контролюємо якість, а правильно побудована система менеджменту якості керує процесами підприємства. Одним із найефективніших інструментів такої системної роботи є стандарт ISO 9001:2015.

Власне поняття системи менеджменту якості різними науковцями визначається неоднаково. Наприклад, міжнародна організація зі стандартизації (ISO) надає таке визначення: система менеджменту якості – це сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів організації, яка встановлює політику та цілі в галузі якості та досягає цих цілей.

ISO 9001:2015 – це міжнародний стандарт, який визначає вимоги до системи менеджменту якості організацій і підприємств. Він допомагає підприємствам забезпечувати стабільну якість продукції та послуг, постійно вдосконалювати процеси та підвищувати задоволеність клієнтів.

Тобто впровадження ISO 9001:2015 – це системний підхід до управління якістю, покликаний змінювати культуру виробництва, процеси та мислення персоналу відповідно до сучасних ринкових вимог.

Особливе місце займає впровадження ISO 9001:2015 саме у виробничій галузі, адже основним завданням будь-якого промислового підприємства є випуск конкурентоспроможної продукції, що відповідає вимогам споживачів та нормативним документам.

Головною метою впровадження такого стандарту є створення ефективної системи управління процесами, яка забезпечує стабільну якість продукції, зменшення витрат та підвищення довіри клієнтів.

Предметом вивчення є процеси впровадження та функціонування системи менеджменту якості на виробництві. Суб'єктом виступає керівництво підприємства та спеціалісти з якості. Об'єктом – працівники всіх рівнів, які беруть участь у виробничих процесах та формують якість продукції.

Впровадження ISO 9001:2015 користується як раціональними (процесний підхід, ризик-орієнтоване мислення, постійне вдосконалення), так і організаційними засобами впливу на персонал.

Звичайно, системи управління якістю існували ще задовго до появи ISO 9001. Наприклад, наприкінці XX століття багато українських підприємств почали впроваджувати елементи тотального управління якістю (TQM). Але з виходом версії стандарту 2015 року, яка акцентує увагу на ризиках, контексті організації та лідерстві керівництва, впровадження набуло нового змісту.

Одним із прикладів успішного впровадження ISO 9001:2015 стала діяльність провідних машинобудівних підприємств України. Завдяки переходу на нову версію стандарту їм вдалося значно знизити відсоток браку, оптимізувати виробничі процеси та вийти на нові експортні ринки.

Впровадження ISO 9001:2015 у виробничій галузі України також стало досить поширеним явищем. Багато підприємств харчової, машинобудівної, хімічної та будівельної промисловості активно працюють над сертифікацією своїх систем менеджменту якості.

Такі кроки свідчать про високий рівень усвідомлення важливості якості на сучасних підприємствах, а також про дієвість міжнародних стандартів. За допомогою правильно побудованих процесів, процедур та контролю у працівників формується культура якості. Саме тому можна говорити про те, що впровадження ISO 9001:2015 є надзвичайно важливим елементом підвищення конкурентоспроможності підприємств виробничої галузі.

Світлова А.О.
студентка
Науковий керівник: ***Пічугіна М.А.***
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту підприємств,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Умови ведення бізнесу в Україні після початку повномасштабного вторгнення характеризуються високим рівнем невизначеності та ризиків. Руйнування інфраструктури, втрата активів, розрив логістичних ланцюгів і вимушена міграція населення суттєво послабили національну економіку. У цих обставинах для багатьох підприємств на перший план виходить не стільки довгострокова максимізація прибутку, скільки збереження операційної спроможності й економічного потенціалу. Корпоративне управління розглядається в цих тезах як один із механізмів, що сприяє стійкості компанії, мобілізації ресурсів та адаптації бізнес-моделей до умов воєнного стану [1].

Доцільно одразу окреслити межі аналізу. Розвинений інститут корпоративного управління — з наглядовими радами, незалежними директорами та чітким розподілом повноважень між органами — характерний насамперед для акціонерних товариств, банків і державних підприємств; для них він регулюється Законом України «Про акціонерні товариства» та Кодексом корпоративного управління НКЦПФР [3; 4]. Натомість для переважної більшості суб'єктів господарювання — товариств з обмеженою відповідальністю та фізичних осіб-підприємців — корпоративне управління існує у спрощеній формі, а власник нерідко поєднує функції власника й менеджера. Тому подальші висновки стосуються передусім сегмента великих і середніх компаній, для яких якість управління має самостійне економічне значення.

Центральна теза цієї роботи полягає в тому, що під час війни модель корпоративного управління зміщується від класичної «агентської» логіки (контроль за менеджментом в інтересах акціонерів і зростання вартості компанії) до логіки стійкості (resilience), де пріоритетом стає збереження активів, персоналу та спроможності до відновлення. У межах цього зсуву можна виокремити три вектори адаптації управлінських практик: операційно-безпековий, фінансово-репутаційний і кадрово-стратегічний. Нижче їх розглянуто послідовно.

Перший вектор пов'язаний з управлінням ризиками та операційною безперервністю (Business Continuity). Війна змусила органи управління переглянути моделі оцінки ризиків, доповнивши стандартні фінансові й операційні загрози фізичною безпекою

персоналу, енергетичними блекаутами, кіберзагрозами та макроекономічними шоками. Практичним проявом такої адаптації стала державна програма релокації підприємств із зон бойових дій до безпечніших регіонів, у межах якої було переміщено сотні виробництв [6]. Інтеграція безперервного моніторингу ризиків у щоденні управлінські рішення дозволяє компаніям реагувати превентивно та зберігати вцілілі активи [2].

Водночас воєнний стан створив і нові управлінські обмеження, яких корпоративне управління мирного часу фактично не знало: запровадження мораторіїв, ускладнення процедури проведення загальних зборів акціонерів, а також можливість примусового відчуження майна для потреб оборони згідно з профільним законодавством [5]. Показовим є примусове відчуження у власність держави в листопаді 2022 року акцій низки стратегічних підприємств (зокрема «Укрнафти» та «Мотор Січі») з подальшою передачею їх в управління Міністерства оборони, що загострило й питання корпоративних конфліктів [1]. Це демонструє, що в екстремальних умовах держава стає активним учасником корпоративних відносин, а отже, частина класичних інструментів захисту прав акціонерів тимчасово обмежується.

Другий вектор — доступ до зовнішнього фінансування та репутаційний капітал. За умов обмеженості й високої вартості внутрішнього кредитного ресурсу український бізнес значною мірою залежить від підтримки міжнародних фінансових інституцій, донорських організацій та іноземних партнерів. Практика свідчить, що інвестори й кредитори надають перевагу компаніям із прозорою звітністю та дієвими антикорупційними процедурами [2]. Проте належне корпоративне управління радше підвищує шанси компанії на доступ до капіталу, ніж є його єдиною умовою: значна частина ресурсу надходила через державні механізми — програму пільгового кредитування «5–7–9 %», державні гарантії та інструменти страхування воєнних ризиків (зокрема за участі MIGA та DFC).

У межах цього ж вектора зростає значення комплаєнсу та інформаційної безпеки. Захист корпоративних баз даних від кібератак, збереження комерційної таємниці та дотримання санкційних обмежень дедалі частіше стають зоною безпосередньої відповідальності вищих органів управління, оскільки нехтування ними загрожує не лише фінансовими втратами, а й репутаційними ризиками на міжнародному ринку [2].

Третій вектор — збереження людського капіталу та стратегічне планування. Дефіцит кваліфікованих кадрів унаслідок міграції й мобілізації став однією з ключових загроз для підприємств. Органи управління, що ініціюють програми підтримки співробітників — гарантії збереження робочих місць, психологічну та фінансову допомогу, сприяння в релокації сімей і забезпечення безпечніших умов праці, — отримують вищу лояльність та мотивацію персоналу, що допомагає утримувати критично важливих спеціалістів.

Війна позначилася й на самому форматі роботи органів управління. Зросла потреба в директорах із практичним досвідом кризового менеджменту, логістики в екстремальних умовах та інформаційної безпеки, а перехід засідань в онлайн-формат забезпечив безперервність роботи навіть за територіальної розрізненості учасників. Паралельно частина рад уже сьогодні розробляє стратегії повоєнного відновлення: оцінює завдані збитки, шукає технологічні рішення для модернізації виробництва й формує партнерства для майбутніх спільних проєктів, орієнтуючись на участь у державних і міжнародних програмах відбудови.

Отже, корпоративне управління відіграє важливу роль у збереженні економічного потенціалу підприємств під час війни, проте ця роль не є універсальною й найвиразніше виявляється у великих компаніях, банках і державному секторі. Запропонований погляд через зсув від агентської моделі до моделі стійкості дозволяє системно описати адаптацію управлінських практик за трьома векторами — операційно-безпековим, фінансово-репутаційним та кадрово-стратегічним. Компанії, які швидко трансформували управлінські практики, посилили прозорість і впровадили антикризові процедури, демонструють вищу життєздатність та закладають основу для участі у повоєнному відновленні економіки України. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну перевірку цих тверджень на конкретних галузевих кейсах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головачова А. С. Особливості корпоративного права України в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 3, ч. 1. С. 379–384. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.58.

2. G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: https://doi.org/10.1787/ed750b30-en.

3. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20 (дата звернення: 17.06.2026).

Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації : затв. рішенням НКЦПФР від 12.03.2020 № 118. URL: https://www.nssmc.gov.ua (дата звернення: 17.06.2026).

4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17 (дата звернення: 17.06.2026).

5. Програма релокації підприємств із територій, де ведуться (велися) бойові дії : офіційний вебпортал Міністерства економіки України. URL: https://www.me.gov.ua (дата звернення: 17.06.2026).

6. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації : затв. рішенням НКЦПФР від 12.03.2020 № 118. URL: https://www.nssmc.gov.ua (дата звернення: 17.06.2026).

7. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17 (дата звернення: 17.06.2026).

8. Програма релокації підприємств із територій, де ведуться (велися) бойові дії : офіційний вебпортал Міністерства економіки України. URL: https://www.me.gov.ua (дата звернення: 17.06.2026).

Черба Віта,
доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики,
Університету митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0002-1357-882
Борисенко Марія,
здобувачка першого (бакалаврського) РВО,
Університету митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ (на прикладі роботи Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Дія»)

Цифрові технології стали невіддільною частиною практично всіх сфер сучасної життєдіяльності». Складно уявити один день людини без використання гаджетів, сайтів або застосунків. Тож, цифровізація соціальної сфери не стала виключенням і зробила великий крок до спрощення подачі та обробки заяв, пришвидшення їх виконання.

Наразі електронні сервіси у сфері соціального забезпечення охоплюють широкий спектр послуг: оформлення соціальної допомоги, пенсійного забезпечення, субсидій, пільг, допомоги внутрішньо переміщеним особам, реєстрацію статусу безробітного, отримання довідок та консультацій через онлайн-платформи. Їх функціонування базується на використанні державних електронних реєстрів, інтегрованих інформаційних систем та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із популярних електронних сервісів в Україні вважається Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія». Навіть в назві порталу закладається суть його роботи: “Держава і Я”, тобто спрощення системи “спілкування” між громадянином і країною.

Аналіз таких показників, як кількість користувачів порталу “Дія”, частка онлайн-звернень, кількість оброблених онлайн-заяв, кількість електронних соціальних послуг та середній строк обробки онлайн-заяв вказує на позитивну динаміку (Таблиця 1).

Насамперед спостерігається стабільне збільшення кількості користувачів сервісу “Дія”. Якщо у 2022 році кількість користувачів становила 14 млн осіб, то у 2025 році цей показник зріс до 22,5 млн осіб. Кількість електронних послуг, які надавалися онлайн у 2022 році становила 45, що на 65 менша за 2025 рік. Враховуючи динаміку зростання кількості послуг, не буде дивним побачити зростання частки онлайн звернень. У 2022 році вона складала 38%, а у 2025 році перевалила за половину - 74%.

Покращення та постійний контроль правильності функціонування сервісу призвело до збільшення кількості оброблених онлайн-заяв з 4,3 млн у 2022 році до 13,2 млн у 2025 році та зменшення середнього строку їх виконання з 8 робочих днів до 2 днів відповідно.

Таблиця 1.

Динаміка розвитку електронних соціальних сервісів в Україні у 2022–2025 рр.

Показники	Роки				Абсол.відх. 2025 від 2024	Віднос.відх. 2025від 2024, %
	2022	2023	2024	2025*		
Кількість користувачів сервісу Дія, млн осіб	14	19	21	22,5	1,5	107,14
Кількість електронних соціальних послуг	45	70	90	110	20	122,22
Частка онлайн-звернень у соціальній сфері, %	38	54	65	74	9	113,85
Кількість оброблених онлайн-заяв, млн	4,3	8,7	10,9	13,2	2,3	121,10
Середній строк обробки електронної заяви, дні	8	5	4	2	-2	50,00

Джерело: складено авторами на підставі [1, 2]

В умовах дослідження, розглянемо також недоліки електронних сервісів (Таблиця 2). Серед них:

- недостатній рівень цифрової грамотності окремих категорій населення;
- нерівномірний доступ до мережі Інтернет у різних регіонах;
- ризики кіберзагроз та витоку персональних даних;
- технічні перебої в роботі електронних систем;
- недостатня інтеграція окремих державних реєстрів.

Таблиця 2

Основні переваги та проблеми електронних сервісів у соціальній сфері

Переваги	Проблеми
Швидкість отримання послуг	Недостатній рівень цифрової грамотності
Зменшення бюрократії	Кіберзагрози та ризики витоку даних
Дистанційний доступ до сервісів	Технічні збої систем
Прозорість процедур	Нерівномірний доступ до Інтернету
Скорочення корупційних ризиків	Інституційний опір змінам

Джерело: складено авторами [1, 2]

Особливо актуальною проблемою залишається «цифровий розрив» між міським та сільським населенням. У сільських громадах рівень користування електронними сервісами є нижчим через обмежений доступ до цифрової інфраструктури та недостатній рівень цифрових навичок населення.

Незважаючи на наявні проблеми, розвиток електронних сервісів у соціальній сфері має позитивний вплив на систему соціального забезпечення України. Використання цифрових платформ дозволяє забезпечити більш оперативне надання допомоги

населенню, підвищити ефективність роботи органів соціального захисту та покращити якість державних послуг.

Таким чином, сучасні електронні сервіси є важливим інструментом модернізації соціальної сфери та формування ефективної системи електронного урядування. Їх подальший розвиток сприятиме підвищенню доступності соціальних послуг, оптимізації управлінських процесів та зміцненню довіри громадян до державних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Показники електронних сервісів за 2023р. Офіційний сайт Міністерства цифрових трансформацій України URL: https://thedigital.gov.ua/news/regions/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2023-rik
2. Показники електронних сервісів за 2024 р. Офіційний сайт Міністерства цифрових трансформацій України URL: https://thedigital.gov.ua/news/regions/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2024-rik
3. Редзюк В., Дармостук Д. Цифрові платформи для надання державних послуг: досвід України та світу. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. Вип. 9. С. 168–175. DOI: https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9- 168-175
4. Цифрова трансформація соціальної сфери: стратегічні напрями та виклики: аналітичне дослідження. Дослідницька служба Верховної Ради України, 2024. URL: https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33011.pdf

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Budilin Nikita Oleksandrovych
third-year student
at the Faculty of Training Specialists for the
Pre-trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs
Supervisor: ***Skiba Eleonora Konstantinovna***
Professor of the Department of Language Training
at Dnipro State University of Internal Affairs
Doctor of Philosophy

THE USE OF ONLINE PLATFORMS IN TEACHING ENGLISH TO CADETS

The use of online platforms in teaching English to cadets in modern conditions is gaining not just relevance but strategic importance, as military education in Ukraine is undergoing a profound transformation driven both by the digitalization of society and the need to meet NATO standards. In the context of full-scale war, proficiency in English ceases to be merely an element of general education and becomes a tool of operational interaction that ensures effective communication between units of the Armed Forces of Ukraine and international partners. This, in turn, determines new approaches to organizing the educational process, in which online platforms play a key role.

The evolution of foreign language teaching methodology demonstrates a gradual shift from traditional approaches, in particular the grammar-translation method, to communicative and activity-based models of learning. Whereas previously the emphasis was mainly on mastering grammatical structures and translating texts, modern approaches are aimed at developing practical language skills and the ability to act in real professional situations [1, p.151]. In this context, digital technologies cease to be merely auxiliary tools and become integrated into a comprehensive methodological system of training. Online platforms create conditions for continuous learning, which is especially important under martial law, when the traditional educational process may be disrupted or limited. They provide flexibility, allowing cadets to study regardless of their location, as well as individualization, since each learner can work at their own pace, receiving material adapted to their level of proficiency.

An important advantage of digital platforms is the ability to model professionally significant situations. In particular, the use of resources such as Zoom allows for the organization of role-playing activities that simulate service communication, including issuing orders, radio exchanges, or coordination of unit actions. Platforms for vocabulary learning, such as Quizlet or

Kahoot!, facilitate the effective acquisition of specialized military terminology through gamification mechanisms, increasing cadet engagement [1, p.152]. For the development of listening skills, video resources based on YouTube or educational materials from BBC Learning English are widely used, enabling exposure to authentic speech, various accents, and professional slang [2, p.235]. Written communication is improved through collaborative text editing tools such as Google Docs, as well as automated grammar checking systems like Grammarly. Comprehensive mobile applications, including Duolingo, Rosetta Stone, and Memrise, provide regular language practice and support motivation through achievement systems and personalized tasks [3, p.59].

The effectiveness of using online platforms largely depends on their proper integration into the educational process. One of the most effective pedagogical models is the "Presentation-Practice-Production" (PPP) approach, which involves the gradual formation of language competence. At the Presentation stage, cadets are introduced to new material, which may include watching thematic videos, listening to podcasts, or analyzing professional texts. The Practice stage is aimed at consolidating knowledge through interactive exercises, tests, and training tasks implemented via specialized platforms. The final stage, Production, involves active use of the language in conditions максимально close to real-life situations, including discussions, role plays, report writing, or conducting negotiations. It is at this stage that the ability of cadets to effectively apply language knowledge in professional activity is formed [1, p.153].

The results of implementing digital technologies in the educational process indicate their high effectiveness. Empirical studies conducted in higher military educational institutions of Ukraine demonstrate a significant increase in the level of knowledge among cadets trained using information and communication technologies. In particular, the knowledge gains in such groups significantly exceed those of traditional learning, and the proportion of cadets achieving the B2 level according to CEFR increases substantially. In addition, the use of interactive resources has a positive effect on learning motivation, which is critically important in the challenging conditions of military service [1, p.154].

At the same time, the implementation of online platforms is accompanied by certain challenges. Among them are cognitive and physical overload of cadets due to the combination of study and service duties, as well as psychological barriers, including fear of making mistakes during oral communication. Another issue is the insufficient level of digital competence among some instructors, which complicates the effective use of modern technologies. Overcoming these difficulties requires a systematic approach, including professional development of teaching staff, the introduction of elements of psychological support, and optimization of the academic workload.

Thus, the use of online platforms in teaching English to cadets is an integral component of modern military education, ensuring the development of professionally oriented communicative competence. The combination of traditional teaching methods with innovative digital technologies creates conditions for training a new generation of officers capable of acting effectively in the context of international cooperation. Prospects for further development in this area are associated with the active implementation of artificial intelligence technologies, which make it possible to create individualized learning trajectories, as well as with the use of specialized educational systems such as NATO ADL, opening new opportunities for in-depth language and professional training of military personnel [4, p.75].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рябчук М. О. Формування комунікативної компетентності у курсантів при вивченні англійської мови за допомогою онлайн-застосунків. Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи. 2026. № 12. С. 149-155. DOI: https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2026-12-23.

2. Твердохліб Ю. Застосування інформаційно-комп'ютерних технологій при вивченні англійської військової термінології курсантами немовних спеціальностей. Військова освіта. 2025. № 2 (52). С. 232-241. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-1775/2025-02/232-241.

3. Кирик Ю. А. Мотивація курсантів до вивчення англійської мови: виклики та стратегії подолання. Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 2026). Львів : Львівський науковий форум, 2026. С. 58-60.

4. Ромашко О. І. Психолого-педагогічні аспекти використання онлайн-платформ для підготовки курсантів немовних спеціальностей з англійської мови у вищих військових навчальних закладах України. Освіта та педагогічна наука. 2024. № 2 (186). С. 73-80. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2(186)-73-80.

Yuliia Shevchenko
https://orcid.org/0000-0001-7701-1291
a senior lecturer of Foreign Philology Department
Chernihiv Polytechnic National University,
yulia_shevchenko_@ukr.net

TEACHING ESP TO NON-LINGUISTIC STUDENTS IN MIXED-ABILITY GROUPS: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Teaching English for Specific Purposes (ESP) in mixed-ability groups is a significant challenge for many university teachers of non-linguistic specialties. Although every English classroom is heterogeneous to some degree, differences in students' English language proficiency are especially evident in non-linguistic specialties, where proficiency levels may range from beginner to advanced. Therefore, the search for effective approaches to teaching ESP in mixed-ability groups is of great importance as higher education institutions are expected to provide all students with opportunities to develop professionally oriented English language communicative competence for their future careers.

Scientists give different definitions of a mixed ability group. It can be defined as synonymous to heterogeneous group where students differ in levels of proficiency and abilities. Some scholars add differences in achievement, participation and their readiness to learn foreign language [1, p. 34]. Bremner (2008) pointed out that mixed-ability classes do not just contain students with different abilities, but also students with a range of learning styles and preferences [2, p. 2]. Thus, every group is mixed ability to some extent. However, some groups are highly heterogeneous ranging from beginner to advanced and differ significantly in motivation and aptitude, making them much more challenging for ESP teachers.

The results of the questionnaire conducted among ESP university teachers revealed a number of challenges while teaching mixed-ability groups. According to the respondents, advanced learners often complete tasks more quickly, become less engaged, and may underachieve if classroom activities do not match their proficiency level. At the same time, lower-proficiency students frequently require additional explanations, experience difficulties completing tasks, and may lack confidence in classroom interaction often demonstrating lower levels of motivation and participation compared to their more proficient peers. All these factors hinder the effectiveness of teaching, reduces the overall productivity and the achievement of learning outcomes.

The identified challenges can be solved through differentiated instruction, effective classroom management, the selection of appropriate ESP teaching strategies and techniques that foster learner motivation, autonomy, and ensure active participation of all students regardless their different levels of language proficiency.

Based on the analysis of research on differentiated instruction in English language teaching, we can state that differentiation is commonly implemented through several key dimensions: learning input**,** process**,** output**,** and the level of instructional support according to students' language proficiency and learning needs.

Differentiating learning input requires modifying the complexity of educational materials. For content, teachers should adjust the complexity by following varied instructional processes to deliver the content so that all learners can achieve the same learning objectives with different activities [3, p. 2]. For example, one student may work with an authentic ESP textbook text, another one may receive a simplified version of the same text, whereas a third one may explore information on the same professional topic through a relevant website.

Differentiating of the process enables students to complete different tasks based on the same content. For example, a teacher may ask all students to examine the same reading text but give different tasks to different groups. For example, group A may answer the questions, group B may do true or false task, group C may pick the correct response from multiple-choice alternatives.

Output differentiation allows learners to demonstrate their knowledge through tasks that correspond to their abilities and learning preferences, particularly by using open-ended activities. For example, in an ESP course for future physical therapists, students may be offered several writing tasks based on the same clinical case. Less proficient learners may write a short home exercise instruction for a patient, while students with a higher level of English may prepare a patient progress note or a rehabilitation plan using appropriate professional terminology. Although the tasks vary in complexity, all learners practise the target vocabulary and develop professional written communication skills while achieving the same learning objectives.

Differentiating time and instructional support involves providing flexible pacing and tailored scaffolding to meet individual learner needs. Teachers can give extra time and supportive guidance for struggling learners while offering autonomous learning pathways for advanced students.

Effective classroom management in mixed-ability ESP groups focuses on creating a supportive learning environment by encouraging the active participation of all learners, fostering a positive classroom atmosphere, organizing pair and group work, allocating appropriate time for learning activities, monitoring students' progress, and providing timely and constructive feedback.

Significant attention should be paid to grouping. There are many techniques for grouping: students can be organized according to their abilities, by pairing stronger students with weaker ones, or at random. Researchers emphasize that peer tutoring is an effective strategy for mixed-ability classes, as it promotes collaboration and improves learning outcomes [4]. Our teaching practice allows us to claim that peer tutoring can significantly enhance learning outcomes, as explaining to others requires learners to reorganize and consolidate their own knowledge. Thus, grouping more and less able students can benefit both parties. In ability grouping students with higher level do more complicated tasks, whereas weaker students deal with simpler tasks or work directly with the teacher, who supports them and provides additional instruction.

One of the most important tasks for a teacher is to organize learning process in the way to ensure that every student has successful learning experience. Learner-centred cooperative activities contribute to effective ESP teaching in mixed-ability groups by promoting participation, collaboration, and learner autonomy. Project-based learning supports differentiations, as projects can be adapted to students' language proficiency and professional interests, thereby maintaining motivation and facilitating development of both foreign language and professional competences [5]. Similarly, task-based learning engage students in solving authentic workplace problems, with assignments tailored to individual proficiency. Simulation and role-plays not only provide authentic professional communication but, reduce anxiety

among less proficient learners, and promote self-confidence [6]. Thus, these methods enable students of different proficiency levels to collaborate effectively while developing professional communicative competence required for their future careers.

Modern learning management systems (e.g., Moodle) facilitate differentiated learning by providing individualized learning pathways and autonomous practice tailored to varying proficiency levels. This allows ESP teachers to allocate learning materials, offering advanced tasks to higher-level students and structured scaffolding to lower-proficiency learners, thus optimizing their autonomous work. Furthermore, interactive digital resources embedded within the platform allow for self-paced learning, providing automated, immediate feedback for learners.

In conclusion, teaching ESP in mixed-ability groups requires a flexible and learner-centred approach that addresses students' diverse English language proficiency levels, learning needs, and professional interests. The integrated use of differentiated instruction, appropriate classroom management, and cooperative learning activities creates favourable conditions for the active participation of all learners. The key to successful educational outcomes lies in shifting the pedagogical focus from teaching an "average learner" to facilitating individual learning trajectories. Therefore, it is essential to foster supportive learning environment in which *every* student feels confident and can achieve his/her full potential.

REFERENCES

1. Fatma Al-Shammakhi1 & Salma Al-Humaidi (2015). Challenges Facing EFL Teachers in Mixed Ability Classes and Strategies Used To Overcome them. World Journal of English Language. Vol.5, No. 3; 2015. DOI:10.5430/wjel.v5n3p33

2. Bremner, S. (2008). Some thoughts on teaching a mixed ability class. Scottish Languages Review, Issue 18, Autumn 2008, 1-10 pp. 1-10

3. Samir Sefain. (2025). Effective strategies for teaching mixed-ability learners with differentiated instruction. Revista Tópicos Educacionais, Pernambuco, v. 31, n. 1, p. 1-27,20. DOI:10.51359/2448-0215.2025.265803

4. Hordiienko, N. M., & Lomakina, L. V. (2015). Teaching EFL to mixed-ability classes: Strategies, challenges, solutions. Advanced Education, 3, 39–43. https://doi.org/10.20535/2410-8286.44198

5. Ivanyshyna, V. P., & Shevchenko, Yu. V. (2014). Vykorystannia proiektiv u navchanni maibutnikh yurystiv inozemnoi movy za profesiinym spriamuvanniam [The use of projects in teaching English for specific purposes to future lawyers]. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(9), 52–55. (in Ukrainian)

6. Shevchenko, Yu. (2016). Using role play "Mock Trial" as an innovative method in teaching Legal English. Modern Technology, Business and Law: Collection of International Scientific Papers (pp. 196–198). Chernihiv National University of Technology.

Гурієнко В.Г.
вихователь вищої категорії
Дошкільний навчальний заклад
ясла-садок комбінованого типу № 25
м. Умань

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ДОШКИ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Сьогодні установи дошкільної освіти працюють за новими державними стандартами, які передбачають актуальні тенденції щодо використання в навчально-виховному процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема інтерактивних дошок.

Вітчизняні дослідники розвитку дошкільників в умовах використання ІКТ (М. Ніколаєнко, А. Гуржій, Л. Коношевський, О. Смірнова, Р. Гуревич та інші), описуючі різні фактори та наслідки впливу нових технологій на життя дітей дошкільного віку зробили такі висновки:

- нові інтерактивні технології (ІТ) значно впливають на життя дітей;
- ІТ доступні не усім дошкільникам;
- батьки часом не усвідомлюють яке місце світ ІКТ займає в житті їхньої дитини і не знають яка інформація доходить до них через ІКТ;
- можливості батьків щодо забезпечення своїх дітей необхідним для їх розвитку контекстом і наданням їм необхідної підтримки не завжди однакові;
- вдома діти мають набагато більший доступ до нових ІКТ, ніж в ЗДО;
- іноді педагоги недостатньо компетентні в питаннях ІКТ;
- рівень забезпечення ЗДО інструментами ІКТ відрізняється;
- спілкування батьків та педагогів щодо питань використання ІКТ дітьми зазвичай відсутнє [2, с. 58].

Поява інтерактивної дошки в дошкільній освіті здатна змінити її функції та дозволить досягти нового педагогічного ефекту внаслідок перетворення предметно-розвиваючого середовища, створення нових, науково обґрунтованих засобів для розвитку дошкільників, а також оновлення засобів та форм освітнього процесу.

Сучасні дослідження Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті дозволяють припустити, що використання інтерактивної дошки може забезпечити умови для співробітництва та позитивного досвіду у навчанні дітей та у спілкуванні дітей та дорослих. Однак позитивний результат не виникає сам по собі. Педагоги дошкільної освіти повинні прогнозувати результат − якої саме навчальної взаємодії вони хотіли б досягти при використанні інтерактивної дошки (взаємодію дорослих та дітей або взаємодію між дітьми) та застосовувати технологію інтерактивної дошки відповідно до визначених завдань [4, с. 12].

Застосування інтерактивної дошки дозволяє підвищити ефективність процесу навчання та розвитку дитини, відкриває нові можливості освіти, постійно тримає

педагогів у стані творчого пошуку. Якщо використовувати інтерактивну дошку в усіх освітніх галузях навчально-виховного процесу, то цю технологію слід інтегрувати таким чином, щоб сприяти розвитку у дітей позитивного настрою на навчання. Інтегрований підхід, коли інтерактивна дошка використовується в процесі взаємодії педагога та дітей може забезпечити широкі можливості розвитку дитини в усіх галузях навчання.

В дошкільній освіті оптимальна реалізація інтерактивної дошки можлива в чотирьох основних галузях навчання.

1. Комунікація та співпраця. Вони виникають при вирішенні завдань, малюванні, конструюванні, обговоренні того, що діти бачать на інтерактивній дошці. Але для досягнення максимальної користі від застосування інтерактивної дошки необхідна спільна діяльність педагогів та дошкільнят.

2. Творчість. Для того, щоб проявити творчі здібності, дітям потрібно засвоїти набір схем і налаштуватися на гру, в якій можна застосувати ці схеми у нових ситуаціях. Екранні мікросвіти можуть надавати дитині можливості для їх дослідження та відкриттів, у них можна використовувати різні засоби та інструменти для досягнення мети, при цьому немає жорсткого оцінювання та поняття «помилки», а є дослідження властивостей мікросвіту за участю педагога та дітей. Педагог може ставити запитання: «А що якщо..?». Щоб підтримати креативність дітей, слід їх спонукати: знаходити в процесі гри всілякі варіанти дій, завжди бачити ймовірність вибору, встановлювати зв'язки між речами, проводити незвичайні порівняння та дивитися на речі очима інших.

3. Соціально-драматичні ігри. Інтеграція інтерактивної дошки у рольові ігри дошкільників має величезні можливості. Відомі успішні експерименти ігор дітей з віртуальними моделями туристичної агенції, офісів та магазинів, під час яких взаємодія здійснюється переважно через сенсорний екран. Можливості тут дуже великі. Хоча існує необхідність більшого розвитку програм для інтерактивної дошки, педагоги, імпровізуючи разом з дітьми, можуть досягти гарних результатів.

4. Навчання. Є вагомі докази того, що інтерактивні дошки можуть допомагати навіть дуже маленьким дітям спочатку думати, а потім діяти; що інтерактивні дошки підтримують розвиток універсальних навчальних дій, комунікацію, співпрацю та ігрову діяльність [6, с. 32].

Однією з головних умов впровадження технології роботи з інтерактивною дошкою є наявність фахівців та педагогів, які знають технічні можливості нового обладнання; чітко виконують санітарні норми та правила використання інтерактивної дошки в ЗДО; добре орієнтуються в комп'ютерних програмах, розроблених спеціально для дошкільників; дотримуються правила їх застосування та володіють методикою залучення дітей до нових ІКТ.

Оволодіння технологією роботи з інтерактивною дошкою можливе за умови виконання таких завдань:

- Вільно володіти комп'ютерними програмами.
- Засвоїти практичні прийоми роботи, перебуваючи безпосередньо біля інтерактивної дошки [5, с. 52].

Освітню та розвиваючу діяльність з використанням інтерактивні дошки доцільно проводити один -два рази на тиждень, використовуючи як готові електронні освітні ресурси, так і власні розробки в програмному забезпеченні. Застосовуючи різноманіття інструментів

та можливості їх використання в процесі розвитку та навчанні дітей дошкільного віку, можна виділити такі напрямки використання педагогами інтерактивної дошки:

- грамота;
- математика та логічне мислення;
- образотворче мистецтво;
- музична освіта;
- психоемоційний стан [7, с. 244].

Заняття слід планувати таким чином, щоб діти не пасивно слухали пояснення, а працювали біля дошки самостійно, виконуючи завдання. Це дозволяє педагогам досягти найбільшого ефекту і додатково мотивує дітей − їм дуже подобається працювати біля дошки.

В старших групах інтерактивна дошка використовується для організації практично усіх видів освітньої діяльності: розвиток елементарних математичних уявлень, ознайомлення з навколишнім світом, розвиток мовлення, навчання грамоти тощо. При тематичному плануванні доцільно використовувати прийом інтерактивних подорожей «На ярмарок», «Містом під дощем», «Дідовими спогадами» тощо. Використання інтерактивної дошки скасовує необхідність готувати до занять громіздкі посібники, адже можна використовувати готову галерею картинок або додати власні картинки, ілюстрації, фотографії. Завдяки цьому підготовка до заняття займає трохи більше 15-20 хвилин.

Інтерактивна дошка допомагає педагогу залучити до роботи всіх дітей. У них підвищується інтерес до занять, покращується концентрація уваги, також використання нового обладнання забезпечує кращу взаємодію педагога з дитиною. Педагог може швидко переходити від одного завдання до іншого, від наочності до слова і навпаки. Незважаючи на те, що можливості інтерактивної дошки не завжди використовують в повному обсязі, вона сприяє підвищенню динаміки освітньо-виховного процесу, допомагає дітям краще освоювати та осмислювати нову інформацію, застосовувати її у повсякденному житті.

Незважаючи на беззаперечну практичну значимість інтерактивної дошки, питання щодо її використання в організації роботи ЗДО з підготовки до шкільного навчання залишається відкритим для подальшого теоретичного осмислення та експериментального вивчення [3, с. 112].

На сучасному етапі практично виявлені недоліки у використанні інтерактивної дошки пояснюються наявністю протиріч між:

- значним освітнім потенціалом дошкільників та його недостатнім використанням в процесі роботи з інтерактивною дошкою;
- можливістю використання інтерактивних ігор в підготовці до школи та недостатньою методичною базою ЗДО;
- між доступністю великої кількості навчальних дидактичних ігор та відсутністю їхньої систематизації [1, с. 49].

Практичний досвід використання технологій як інструментарію педагогічного процесу вказує на те, що педагоги, які володіють ними, вміло та гнучко можуть перебудовувати структуру спільної діяльності дітей та дорослих, орієнтуючись на розвиток дитини; продумувати в усіх деталях організацію навчального середовища зі створенням комфортних умов для дошкільників.

Зважаючи на те, як високо педагоги дошкільної освіти оцінюють використання інтерактивних технологій, необхідно надати дітям весь спектр можливостей для навчання та осмислення навколишнього світу. Для цього необхідно створити відповідне розвиваюче середовище, працювати з батьками, допомагати дітям засвоювати новий матеріал та планувати навчальні програми, що відповідають сучасним потребам навчання дітей дошкільного віку

Таким чином, можна стверджувати, шо інтерактивна дошка є на сьогодні цінним інструментом, а її використання в процесі навчання та виховання дітей дошкільного віку відкриває безліч додаткових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біферт Н. Роль сучасних інформаційних технологій у створенні цифрового освітнього контенту. Нова педагогічна думка. 2018. № 4. С. 49-52.
2. Гевко І.В. Використання інтерактивних технологій в освіті. Педагогічні науки. 2018. № 139. С. 53–60.
3. Гуржій А.М., Гуревич Р.С., Коношевський Л.Л., Коношевський О.Л. Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник. Вінниця, 2017. 556 с.
4. Лабудько С. Інтерактивні дошки: методичні прийоми використання у навчально-виховному процесі. Молодь і ринок. 2020. № 26. С. 5-20.
5. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: теорія і практика. Суми, 2018. 94 с.
6. Синько А., Пелещишин А. Інтерактивні технології як засоби підвищення ефективності навчального процесу. Інформація, комунікація, суспільство : Матеріали 9-ї Міжнар. наук. конф., м. Львів, 21 трав. 2020 р. С. 31–33.
7. Столяренко Ю.І., Левченко С.В. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання. Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: Збірник доповідей учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної он-лайн конференції. м. Київ. 2021. С. 242–244.

Христина ДЗЬОБА
здобувач фахової передвищої освіти
за спеціальністю Початкова освіта
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"
Науковий керівник: ***Ольга ЛІПКЕВИЧ***
викладач КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"

ЦИФРОВІ КАРТКИ ТА МОБІЛЬНІ ДОДАТКИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

У статті теоретично обґрунтовано та практично проаналізовано ефективність використання цифрових карток і мобільних додатків для інтенсифікації самостійної роботи студентів-першокурсників під час вивчення англійської лексики. Розглянуто сутність мобільного навчання (M-learning) та концепцію мікронавчання (microlearning) у контексті підготовки здобувачів фахової передвищої освіти. Визначено психолого-фізіологічні чинники успішності застосування цифрових карток, зокрема: метод інтервальних повторень (Spaced Repetition System), ефект візуалізації та відповідність когнітивним особливостям «кліпового мислення» сучасної молоді. Особливу увагу приділено інструментам гейміфікації (системам щоденних цілей, інтерактивним рейтингам, миттєвому зворотному зв'язку), які підвищують мотивацію студентів до навчання. Здійснено порівняльний аналіз популярних цифрових платформ, розподілених за функціональними групами: програми для створення карток (Quizlet, Anki), комплексні мобільні додатки (Duolingo, Memrise) та сервіси для автономного контролю і парної роботи (Kahoot!, AhaSlides). Доведено, що мобільні технології є потужним доповненням до аудиторних занять, оскільки вони автоматизують рутинний процес запам'ятовування слів і сприяють якісному збереженню інформації у довгостроковій пам'яті.

Ключові слова*: самостійна робота, англійська лексика, мобільне навчання (M-learning), цифрові картки, мікронавчання, інтервальні повторення, гейміфікація.*

Сучасний етап розвитку фахової передвищої та вищої освіти характеризується стрімкою цифровізацією та перенесенням акценту на самостійну роботу студентів. У процесі вивчення іноземної (зокрема, англійської) мови одним із найбільших викликів для студентів першого курсу є швидке та якісне розширення термінологічного та загальновживаного словникового запасу. Традиційні методики, такі як механічне зазубрювання списків слів або ведення паперових словників, часто демонструють низьку ефективність через відсутність інтерактивності та швидку втрату мотивації здобувачами освіти.

У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція мобільного навчання (*M-learning*), зокрема використання цифрових карток (*flashcards*) та спеціалізованих мобільних додатків (таких як *Quizlet, Anki, Memrise* тощо). Ці інструменти базуються на

психологічних принципах інтервальних повторень (*Spaced Repetition System*), гейміфікації та візуалізації, що дозволяє оптимізувати процес запам'ятовування лексики, зробити його гнучким та адаптованим до індивідуального темпу студента. Проте, попри популярність гаджетів, проблема методично правильної інтеграції мобільних додатків у структуру саме *самостійної* роботи першокурсників залишається недостатньо висвітленою, що й зумовлює вибір теми дослідження.

Питанням впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчання іноземних мов присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних дослідників (наприклад, В. Биков, В. Кухаренко, Т. Коваль та С. Коломієць, К. Доусон, Р. Майєр). Проте стрімкий розвиток мобільних інтерфейсів потребує постійного оновлення методичних рекомендацій для їхнього практичного застосування.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі ефективності використання цифрових карток і мобільних додатків як засобу інтенсифікації самостійного вивчення англійської лексики студентами-першокурсниками.

Варто зазначити, що у сучасному освітньому просторі формат самостійної роботи студентів активно трансформується під впливом концепції M-learning (mobile learning), або мобільного навчання. Вітчизняні дослідники розглядають цей підхід як використання бездротових технологій та мобільних пристроїв для забезпечення гнучкості освітнього процесу, незалежно від часу та місця перебування студента [1].

Для здобувачів освіти педагогічного коледжу мобільне навчання є зручним інструментом, оскільки воно дозволяє реалізувати технологію *мікронавчання (microlearning)*. Цей підхід передбачає поділ великого обсягу лексичного матеріалу на невеликі блоки. Студент отримує можливість раціонально використовувати короткі проміжки часу протягом дня (наприклад, під час поїздок у транспорті або перерв між парами) для вивчення 5 – 10 нових слів, що значно полегшує адаптацію до великих обсягів інформації.

Висока ефективність використання цифрових карток (*flashcards*) для вивчення іншомовної лексики обґрунтовується законами когнітивної психології та фізіології пам'яті:

1. **Метод інтервальних повторень.** В основі роботи сучасних мобільних застосунків лежить врахування закономірностей функціонування людської пам'яті, зокрема «кривої забування». Цифрові програми використовують спеціальні алгоритми, які автоматично вираховують час, коли засвоєне слово починає зникати з пам'яті, і пропонують студенту повторити його саме в цей момент. Це сприяє ефективному переведенню лексичних одиниць із короткострокової пам'яті до довгострокової [4].

2. **Ефект візуалізації та подвійного кодування.** Психологічні дослідження доводять, що поєднання текстового значення слова із його наочним відображенням (картинкою, фотографією чи анімацією) створює додаткові нейронні зв’язки у корі головного мозку [2]. Цифрові картки, на відміну від текстових списків, дозволяють миттєво асоціювати іншомовне слово з візуальним образом, що пришвидшує його пригадування в усному мовленні.

3. **Особливості «кліпового мислення».** Специфіка сприйняття інформації сучасним поколінням студентів характеризується фрагментарністю та швидким перемиканням уваги. Формат цифрової картки (короткий текст, чітка структура, наявність медіафайлу)

ідеально відповідає цим когнітивним особливостям, забезпечуючи максимальну концентрацію уваги без психологічного перевантаження.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що однією з головних проблем самостійної роботи першокурсників є швидка втрата інтересу до рутинного навчання. Ефективним засобом подолання цього бар'єру є гейміфікація – використання ігрових елементів та механік у навчальному процесі [3].

Мобільні додатки для вивчення мов успішно інтегрують такі ігрові компоненти, як:

- Системи щоденних цілей та нагород (streaks, badges): фіксація кількості днів безперервного навчання поспіль стимулює студента повертатися до додатка щодня для збереження свого результату.
- Елементи інтерактивного змагання (leaderboards): рейтингові таблиці серед користувачів додатків або всередині студентської групи активізують здоровий азарт.
- Миттєвий зворотний зв'язок (instant feedback): автоматична перевірка знань у формі експрес-тестів чи ігор дозволяє студенту одразу бачити свої помилки, що знижує рівень тривожності перед оцінюванням і підвищує автономію учня.

Для детального аналізу інструментів самостійного вивчення лексики ми розподілили найпопулярніші серед студентів платформи на три функціональні групи: програми для створення цифрових карток, комплексні мобільні додатки та інтерактивні платформи для самоперевірки.

Програми для створення цифрових карток орієнтовані на заучування конкретних списків слів (наприклад, тематичних глосаріїв до практичних занять) за допомогою двосторонніх карток:

- **Quizlet:** Є найбільш популярним серед першокурсників завдяки яскравому, інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу. Дозволяє вчити слова через кілька режимів: класичні картки, «Заучування» (адаптивні тести), «Письмо» та ігрові режими (Match/«Підбір»). Суттєвою перевагою є швидкість створення власних модулів та наявність величезної бази готових сетів від інших користувачів. Недоліком вважаємо те, що у безкоштовній версії з'явилося багато обмежень на використання ШІ-функцій та реклама.
- **Anki:** Більш складний, але потужний інструмент. Його головна перевага – максимально точне налаштування алгоритму інтервальних повторень (SRS). Програма сама вираховує час показу картки на основі оцінки користувача («важко», «добре», «легко»). Інтерфейс виглядає застарілим і потребує часу на освоєння, проте додаток є повністю безкоштовним для ПК та Android і працює автономно без інтернету.

Наступна група застосунків пропонує готові лінійні курси, де вивчення слів інтегроване в контекст:

- **Duolingo:** Ідеальний приклад тотальної гейміфікації. Добре підходить для підтримки щоденної звички вчити мову. Проте для студентів коледжу мінусом є орієнтація на надто просту, розмовну лексику та відсутність можливості завантажувати власні професійні терміни.
- **Memrise:** Особливо корисний для розвитку аудіювання, оскільки містить тисячі коротких відео (*«Learn with Locals»*), де носії мови вимовляють слова з різними акцентами в реальних життєвих ситуаціях. Це допомагає сприймати лексику на слух, а не лише візуально.

Пропонуємо також для розгляду сервіси, які зазвичай асоціюються з роботою викладача під час аудиторного заняття, але ми розглядаємо їх як засіб автономного контролю або парної роботи студентів поза аудиторією:

Kahoot! та AhaSlides дозволяють студентам самостійно створювати інтерактивні вікторини та квізи за вивченими модулями. Першокурсники можуть об'єднуватися в мікрогрупи в гуртожитку або онлайн і влаштовувати змагання на швидкість та правильність перекладу слів. Це перетворює нудний самоконтроль на динамічну гру, знімає психологічну напругу і допомагає закріпити активний словниковий запас через парну взаємодію.

Отож бачимо, що використання цифрових карток та мобільних додатків дійсно є ефективним засобом інтенсифікації самостійної роботи студентів-першокурсників. Завдяки алгоритмам інтервальних повторень та мікронавчанню час на засвоєння нової лексики скорочується, а якість її збереження у довгостроковій пам'яті зростає. Проте ключовою умовою ефективності є систематичність – щоденна робота з додатками по 10–15 хвилин дає значно вищий результат, ніж багатогодинне штурмування матеріалу раз на тиждень.

Слід пам’ятати, що мобільні додатки та цифрові технології в жодному разі не мають ставати повною заміною класичних занять з англійської мови під керівництвом викладача. Вони виступають лише як ефективне, потужне доповнення до аудиторної роботи. Додатки чудово автоматизують рутинну частину навчання – механічне запам'ятовування форми та перекладу слова. Водночас розвиток навичок живого спілкування, подолання мовного бар'єра та використання лексики у гнучкому контексті реального діалогу залишаються прерогативою аудиторних практичних занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю., Кухаренко В. М. Мобільне навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. № 4. С. 1–15.
2. Коваль Т. І. Візуалізація навчального матеріалу як засіб інтенсифікації навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. Вип. 79. С. 88–93.
3. Коломієць С. С., Швиденко Ю. А. Гейміфікація як засіб підвищення мотивації студентів при вивченні іноземної мови. Сучасні тенденції розвитку науки та освіти. 2022. № 12. С. 104–109.
4. Пасічник Н. О. Психологічні особливості запам'ятовування іншомовної лексики у студентському віці. Вісник Харківського національного університету. Серія: Психологія. 2019. Вип. 63. С. 45–51.
5. https://ahaslides.com/?_gl=1*1qa6zav*_up*MQ..*_gs*MQ..&gclid=Cj0KCQjwi8nRBhDhARIsAHZf_paQCVbNxREvA6prGqNmcXK5C4r6njjoSlAvovnO2L4dty9SL4n1qKMaApXbEALw_wcB&gbraid=0AAAABD2KqpNCMMz5iDBKv-ywGRppEAruP (дата звернення: 12.06.2026)
6. https://anki-decks.com/ (дата звернення: 12.06.2026)
7. https://quizlet.com/ua (дата звернення: 12.06.2026)
8. https://kahoot.it/ (дата звернення: 12.06.2026)
9. https://www.memrise.com/languages/english-course (дата звернення: 12.06. 2026)
10. https://uk.duolingo.com/ (дата звернення: 12.06.2026)

Котінова О.М.
вчитель початкових класів
Білозірський ліцей-опорний заклад
загальної середньої освіти
Білозірської сільської ради
Черкаського району
Черкаської області

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК АКТУАЛЬНА ВИМОГА СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Освітнє середовище початкової школи – складна структура з безліччю учасників: учнів, педагогів, психологів, членів родини. Усі вони здатні впливати на систему безпеки у навчанні та вихованні, вирішуючи завдання розвитку та формування особистості. На сьогодні проблема безпеки освітнього середовища початкової школи є маловивченою, хоча саме діти раннього шкільного віку схильні до багатьох психологічних загроз: обмеження самостійності, зміни в режимі дня, ігнорування сенсомоторної активності, особливостей нервової системи та емоційних переживань. Також, не менш важливою є поява в житті дитини нових людей − педагогів, неадекватний емоційний контакт з якими загрожує психологічній безпеці.

Учні початкової школи − специфічна група дітей, психологічна безпека яких зумовлена низкою особливих чинників довкілля та внутрішніх станів дитячої психіки. Безпека освітнього середовища молодшого школяра, його фізичний та психологічний комфорт є результатом оптимальної взаємодії дитини та внутрішньошкільного середовища. Зважаючи на вищесказане, хочемо наголосити на особливій важливості своєчасної оцінки стану безпеки освітнього середовища, а також на необхідності розробки та використання відповідних методик для цієї вікової категорії.

А. Лесик, О. Попова та К. Коваль, аналізуючи питання організації безпечного освітнього простору в початковій школі, виділяють дві основні функції безпеки: захисну та розвиваючу. Психологічна безпека освітнього середовища початкової школи передбачає три основних компонента:

1. Захищеність − доброзичливе ставлення та відповідні поведінкові стратегії.
2. Задоволеність − відчуття комфорту, благополуччя та успішності.
3. Впевненість у собі − щоденна відсутність тривожності [1, с. 246].

Розглядаючи питання оцінки психологічної безпеки в початковій школі, слід звернути увагу на важливу особливість молодших школярів – інтенсивний темп розвитку психіки. Також необхідно враховувати вікові характеристики, які впливають на формування їх уявлень про безпечне освітнє середовище, а саме:

− підвищена сенситивність до впливів довкілля, зумовлена підвищеною інтенсивністю комунікативних процесів та залученням до нового виду діяльності −

навчання. Особливості вольової сфери (невміння зосередитися та сконцентрувати увагу на навчанні, оскільки молодші школярі у своїй більшості не мають високої посидючості);

− слабкий розвиток абстрактного мислення, що орієнтує педагогів на візуалізацію навчання, наведення конкретних прикладів та тісний зв'язок навчального матеріалу з практичними діями;

− недостатня сформованість навичок самоорганізації навчального часу, що передбачає невміння молодших школярів раціонально організовувати власну навчальну діяльність і потребує зовнішнього впливу та стимулювання [5].

Оскільки в початковій школі провідна роль належить педагогу, саме від нього залежить психологічна та фізична безпека учнів. Педагог формує взаємини між учасниками освітнього процесу, просторово-предметні характеристики освітнього середовища та впливає на уявлення школярів про безпеку в освітньому середовищі. Ці фактори викликають необхідність своєчасної оцінки стану безпеки освітнього середовища початкової школи, задля виховання психічно та фізично здорової дитини [2, с. 268].

На сьогодні особливої актуальності набуває проблема захищеності від психологічного насильства. Власне поняття «насильство» належить до таких, що не мають остаточного конкретного визначення. Під насильством розуміють дії, події, явища, які спрямовані як проти благополуччя людини, так і її життя загалом.

Психологічне насильство − це систематичні приниження, образи, знущання, погрози. Зазвичай визначають емоційне насильство (спрямоване на емоційну сферу) та вербальне насильство (фізичні травми). Для емоційного та вербального насильства характерними є принизливі прізвиська, образи, загроза фізичної розправи або шкоди, крик та прояви гніву, емоційна та вербальна ізоляція, тиск або примус. Все це має серйозні наслідки та робить створення дієвої системи психологічної оцінки безпеки освітнього середовища початкової школи ще більш актуальним.

Саме у початковій школі своєчасна реакція та адекватні заходи педагогів зможуть запобігти психологічній небезпеці щодо особистості дитини: виникнення внутрішньоособистісних конфліктів, розвиток девіантної або адиктивної поведінки. Водночас молодший шкільний вік володіє найбільшим потенціалом для формування знань про безпечне освітнє середовище, організація якого буде ефективною за умови урахування психовікових показників. Також ефективність уявлень молодших школярів про безпечне середовище та подальше їх удосконалення безпосередньо залежать від суб'єктно-діяльнісного підходу педагога [3].

Джерелом уявлень молодших школярів є знання, отриманні на шкільних заняттях та в позаурочний час; особистий досвід; соціальні інститути, які транслюють певні знання (телебачення, Інтернет, родина, друзі). Важливо, що молодший шкільний вік − це період активного розвитку інтелекту та інтенсивного осмислення моральних норм. Образні уявлення сприяють найбільш ефективному засвоєнню правил. У випадку, якщо канали інформації транслюють позитивні образи, у дітей формуються позитивні уявлення, зокрема про безпеку освітнього середовища.

Особистість дитини схильна до впливу внутрішньої боротьби між позитивним та негативним. Саме перевага позитивного або негативного вектору сприяє формуванню уявлень про безпечне освітнє середовище. Враховуючи яскравий емоційний характер процесу дорослішання, розвиток цих уявлень емоційно обумовлено. Отже, вони цілком

можуть бути відображені у дитячих малюнках, демонструючи найтонші аспекти світорозуміння дитини − позитивні, і негативні уявлення молодших школярів про реальний світ. Все це зумовлює необхідність та доцільність використання в освітньому процесі проективних методик, які дозволяють зафіксувати не лише емоційні, а й інтелектуальні аспекти поведінки молодшого школяра − проективних тестів.

Проективні тести, особливо їх графічні варіанти, легко виконуються дітьми та дозволяють провести діагностику в ігровій формі, що є вкрай важливим у молодшому шкільному віці, оскільки діти цього віку не володіють високим ступенем посидючості та концентрації уваги. Як наслідок, професійний підхід до інтерпретації результатів проектних методик гарантує надання педагогу розгорнутої інформації про функціонування та розвиток особистості молодшого школяра в соціумі та про те, наскільки безпечно він почувається в навчальному середовищі [4].

Таким чином, необхідність розробки та застосування стандартизованих методик у комплексі з проективними методами оцінки і своєчасне визначення стану безпеки навчального середовища у початковій школі залишаються доцільними та актуальними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лесик А.С., Попова О.І., Коваль К.В. Організація безпечного освітнього простору в початковій школі в умовах воєнного стану: тенденції та перспективи розвитку. Перспективи та інновації науки. 2024. № 6(40). С. 245-253.
2. Місяк Ю. Роль вчителя у проектуванні безпечного освітнього середовища початкової школи. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 37, Том 2. С. 267-271.
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text.
4. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. Державна служба якості освіти України. URL: https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhenovi-vim/
5. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 05.07.2024 № 632-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/632-2024-%D1%80#Text

Світлана Василівна Литвин,
старший викладач кафедри педагогіки,
методики та менеджменту освіти
Харківського національного
університету ім. В.Н. Каразіна

РОЗВИТОК КОГНІТИВНОЇ ГНУЧКОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ

Сучасний ринок праці та система професійної освіти перебувають у стані безперервних трансформацій, спричинених стрімким розвитком цифрових технологій, автоматизацією виробничих процесів, поширенням штучного інтелекту та глобалізаційними змінами в економіці. Технологічні інновації змінюють не лише зміст професійної діяльності, а й вимоги до професійної підготовки фахівців. За прогнозами міжнародних організацій, значна частина сучасних професій зазнає суттєвої модернізації або взагалі трансформується впродовж найближчих десятиліть. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема формування у майбутніх фахівців здатності швидко адаптуватися до змін, ефективно діяти в ситуаціях невизначеності та постійно оновлювати власні компетентності.

Особливе місце в цьому процесі належить інженерам-педагогам, які виступають своєрідними провідниками інновацій між виробничою сферою та професійною освітою [2]. Як фахівці подвійного профілю, вони мають поєднувати ґрунтовну інженерну підготовку з високим рівнем педагогічної майстерності, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможних кадрів для сучасного виробництва. Відтак інженер-педагог повинен не лише володіти актуальними знаннями й технологіями, а й прогнозувати майбутні тенденції розвитку галузі, оперативно реагувати на зміни освітніх і виробничих потреб та бути готовим до професійного саморозвитку впродовж усього життя [2].

У цьому контексті однією з ключових характеристик сучасного фахівця виступає когнітивна гнучкість (cognitive flexibility), яка розглядається як здатність особистості адаптувати власні способи мислення, навчання та поведінки до нових умов діяльності [1]. Когнітивна гнучкість дозволяє людині ефективно переходити від одного способу розв'язання проблем до іншого, враховувати різні точки зору, інтегрувати нову інформацію в уже наявну систему знань та знаходити нестандартні рішення в умовах невизначеності.

Для інженера-педагога когнітивна гнучкість має особливе значення, оскільки його професійна діяльність здійснюється на перетині двох складних систем — виробництва та освіти. З одного боку, він повинен орієнтуватися в новітніх технологічних процесах, цифрових інструментах і технічних інноваціях, а з іншого — враховувати психолого-педагогічні особливості здобувачів освіти, адаптувати освітній процес до потреб різних категорій учнів і студентів, використовувати сучасні методики навчання та виховання.

Саме тому когнітивна гнучкість проявляється у здатності майбутнього інженера-педагога швидко переключатися між технічними, організаційними та педагогічними завданнями, поєднувати різні підходи до вирішення професійних проблем та ефективно діяти в умовах багатозадачності.

Особливої ваги ця якість набуває в умовах невизначеності ринку праці. Сучасний фахівець дедалі частіше стикається з необхідністю освоєння нових технологій, зміни професійних функцій, роботи в міждисциплінарних командах та виконання завдань, для яких не існує готових алгоритмів [3]. У таких умовах недостатньо лише володіти певним обсягом знань; значно важливішою стає здатність навчатися, перенавчатися та творчо застосовувати набуті компетентності в нових ситуаціях. Саме тому когнітивна гнучкість сьогодні розглядається як одна з провідних метакомпетентностей XXI століття.

Розвиток когнітивної гнучкості майбутніх інженерів-педагогів потребує створення відповідних педагогічних умов у закладах вищої освіти. Насамперед йдеться про впровадження дуальної та контекстної освіти, що забезпечує інтеграцію теоретичної підготовки з реальними виробничими та освітніми практиками. Такий підхід сприяє формуванню здатності майбутніх фахівців швидко адаптуватися до різних професійних середовищ та приймати рішення в умовах реальних виробничих викликів.

Важливим засобом розвитку когнітивної гнучкості є використання міждисциплінарних проєктів, бінарних занять і проблемно-орієнтованого навчання. Робота над комплексними проєктами стимулює студентів інтегрувати знання з різних галузей науки та практики, формує навички системного мислення та вміння розглядати проблему з кількох позицій одночасно. Не менш ефективними є кейс-методи та технології імітаційного моделювання, які дозволяють відтворювати реальні професійні ситуації та відпрацьовувати різні сценарії поведінки в умовах невизначеності.

Суттєву роль у розвитку когнітивної гнучкості відіграє формування критичного мислення та професійної рефлексії [1]. Здатність аналізувати власний досвід, оцінювати ефективність прийнятих рішень, виявляти когнітивні помилки та коригувати власну діяльність створює підґрунтя для безперервного професійного вдосконалення. Водночас цифровізація освіти відкриває нові можливості для розвитку цієї якості через використання адаптивних освітніх платформ, віртуальних лабораторій, VR- та AR-технологій, цифрових тренажерів і симуляторів професійної діяльності.

Особливого значення набуває формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до педагогічного експериментування, інноваційної діяльності та прийняття рішень в умовах дефіциту часу або інформації. Саме здатність працювати в ситуаціях невизначеності, швидко переглядати усталені підходи та знаходити альтернативні рішення стає важливою передумовою професійної успішності сучасного фахівця.

Отже, розвиток когнітивної гнучкості майбутніх інженерів-педагогів є одним із стратегічних напрямів модернізації їхньої професійної підготовки. Когнітивна гнучкість забезпечує професійну мобільність, конкурентоспроможність і готовність фахівця до ефективної діяльності в умовах постійних соціально-економічних та технологічних змін. Системне формування цієї якості в освітньому процесі закладів вищої освіти сприятиме підготовці інженерів-педагогів нового покоління, здатних не лише адаптуватися до викликів майбутнього, а й активно формувати його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Adele Diamond. 2013. Executive Functions. *Annual Review Psychology*. 64:135-168. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750

2. Коваленко О. Е. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогіної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 7–20

3. Радкевич, В. О. (2024). РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Розвиток національної професійної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції України», 21 листопада 2024 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 6(2), 1–19. https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6226

Кирило ПЕРЕПЕЛИЦЯ
ст. викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
k.perepelytsia@ukma.edu.ua

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ІНШОМОВНОГО ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Нині однією з характерних рис розвитку вищої освіти є активне та всебічне впровадження цифрових технологій в навчальний процес та професійну діяльність. Інформаційне суспільство ставить нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців. Серед цих вимог важливе місце посідає здатність здійснювати ефективну іншомовну комунікацію в електронному середовищі. Процеси глобалізації, міжнародне співробітництво, академічна мобільність та розвиток дистанційних форм взаємодії сприяють поширенню електронного листування як засобу професійної комунікації.

Практично будь-яка професійна діяльність передбачає використання електронної пошти та інших цифрових засобів зв'язку. Саме тому випускник закладу вищої освіти має готуватися не лише до усного іншомовного спілкування, але й до створення різноманітних письмових повідомлень іноземною мовою згідно з вимогами професійного середовища. Вміння складати запити, відповідати на ділові звернення, надсилати супровідні листи, узгоджувати професійні питання та підтримувати ділові контакти дедалі частіше розглядаються як обов'язкові складові професійної компетентності сучасного фахівця.

Аналіз практики викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти свідчить, що питання навчання електронного ділового листування не завжди посідають належне місце в освітньому процесі. Значна увага традиційно приділяється розвиткові навичок читання, усного мовлення та перекладу, а письмова професійна комунікація в електронному середовищі часто залишається поза межами систематичного навчання. Внаслідок такого підходу студенти володіють окремими мовними знаннями, але стикаються з певними труднощами під час реального професійного спілкування за допомогою електронних засобів комунікації.

Особливістю сучасного електронного ділового листування є поєднання ознак традиційного офіційно-ділового стилю та специфічних характеристик цифрової комунікації. З одного боку, електронне повідомлення мусить відповідати нормам ділового спілкування, бути логічним, змістовним, граматично правильним і стилістично доречним. З іншого ж боку, в електронному середовищі особливої ваги набувають оперативність, лаконічність та швидкість реагування на комунікативну ситуацію. Саме тому під час навчання студентів письмового ділового спілкування варто враховувати не лише мовні, а й соціальні, психологічні та технологічні аспекти онлайн-взаємодії.

Електронне середовище створює принципово нові умови для комунікації. На відміну від традиційного листування, учасники електронного спілкування можуть оперативно обмінюватися інформацією, підтримувати постійний контакт і здійснювати колективну взаємодію незалежно від відстані. В таких умовах критично важливою стає здатність правильно визначати комунікативну мету повідомлення, враховувати особливості адресата та добирати відповідні мовні засоби.

Слід зауважити, що ефективне навчання іншомовного ділового листування не варто обмежувати засвоєнням окремих граматичних конструкцій або лексичних одиниць. Студенти повинні розуміти закономірності функціонування різних жанрів електронної комунікації, особливості побудови повідомлень та правила професійної взаємодії в цифровому просторі. Саме тому актуальним є пошук таких методичних рішень, які забезпечували б комплексний розвиток умінь письмового ділового спілкування.

Одним із перспективних напрямів є інтеграція кількох підходів до навчання письма. Важливу роль відіграє використання зразків автентичних текстів, які дозволяють студентам ознайомитися з реальною практикою професійної комунікації. Аналіз електронних листів різних типів допомагає зрозуміти їхню структуру, мовні особливості та комунікативні функції. Робота зі зразками сприяє накопиченню мовного матеріалу, необхідного для подальшого самостійного створення повідомлень.

Не менш важливою є організація навчання як поетапного процесу створення письмового тексту. Під час роботи над електронним повідомленням студент повинен навчитися аналізувати комунікативну ситуацію, визначати мету спілкування, добирати зміст повідомлення, редагувати текст і перевіряти його відповідність поставленому завданню. Такий підхід формує навички самоконтролю та відповідального ставлення до письмової комунікації.

Окремої уваги заслуговує жанровий аспект навчання. У професійній діяльності використовують різні типи електронних повідомлень, кожний із яких має власне призначення та особливості оформлення. Студенти повинні навчитися розрізняти інформаційні листи, запити, нагадування, підтвердження, скарги, супровідні листи та інші жанри професійного листування. Знання жанрових характеристик допомагає майбутнім фахівцям ефективніше втілювати свої комунікативні наміри та уникати типових помилок.

Важливим елементом підготовки є також формування навичок дотримання мережевого етикету. Коректність звертання, доречний тон повідомлення, повага до співрозмовника, зрозуміла тема листа та своєчасність відповіді є важливими чинниками успішної професійної взаємодії. Недотримання цих правил може погано вплинути на результат комунікації навіть за умови високого рівня володіння іноземною мовою.

Ефективність навчання значною мірою залежить від системи вправ, що використовуються в освітньому процесі. Доцільно поєднувати завдання, спрямовані на сприйняття, аналіз, відтворення та самостійне створення текстів. Робота з автентичними матеріалами, редагування повідомлень, моделювання професійних ситуацій та виконання творчих комунікативних завдань поступово готують студентів до справжньої іншомовної взаємодії.

Особливого значення сьогодні набуває професійна спрямованість навчання. Комунікативні ситуації, що використовуються під час підготовки студентів, мають бути

пов'язані зі сферою їхньої діяльності. Це не лише підвищить мотивацію до навчання, а й забезпечить практичну цінність сформованих умінь. Студентам важливо усвідомлювати, що навички електронного ділового листування є інструментом вирішення реальних професійних завдань, а не лише частиною навчальної програми.

Крім того, варто максимально наближати умови навчання до реального професійного спілкування. Використання електронних платформ, симуляція ділового листування, робота над спільними проєктами та взаємодія в цифровому середовищі сприяють формуванню практичного досвіду комунікації та розвивають упевненість у власних мовленнєвих можливостях.

Отже, навчання іншомовного ділового спілкування в електронному середовищі є важливою складовою сучасної професійної підготовки студентів закладів вищої освіти. Розвиток сучасного суспільства, міжнародне професійне співробітництво стимулюють удосконалення методики формування відповідних умінь і навичок. Комплексний підхід до навчання, що передбачає використання автентичних матеріалів, урахування жанрової специфіки електронних повідомлень, дотримання норм мережевого етикету та моделювання реальних комунікативних ситуацій, створює сприятливі умови для підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно здійснювати професійну іншомовну комунікацію в сучасному цифровому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бебих В. В. Теоретичний аналіз підходів до навчання англомовного ділового писемного спілкування. Іноземні мови. К., 2015. № 7. С. 62–68.

2. Волошина Т. М. Електронне ділове листування: мовно-комунікативна специфіка та етикет «Молодий вчений» № 5 (105) травень, 2022 р. С. 139–144.

3. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : моногр. Київ: Пед. думка, 2017. 628 с.

4. Сенчило-Татліоґлу Н. Читання у цифрову епоху: вплив електронного тексту на сприйняття літератури.. Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти, 2025 1(5), 571–577. https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.20313

5. Teaching Grammar Using The Genre-Based Approach In The Kurikulum 2013 Oleh: Zulyetti, SS., M.Ed https://bpmpriau.kemendikdasmen.go.id/2014/10/06/teaching-grammar-using-the-genre-based-approach-in-the-kurikulum-2013/

Володимир ПФАЙФЕР
(Дрогобич, Україна)

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. В сучасних реаліях освітній процес в Україні значною мірою змістився у дистанційну форму через повномасштабну військову агресію, що призвела до руйнування освітньої інфраструктури, загрози безпеці учасників навчання та масової міграції студентів і викладачів. За таких умов традиційні механізми формування авторитету педагога, засновані на безпосередній фізичній присутності в аудиторії, втрачають свою актуальність, і постає проблема формування позитивного іміджу викладача у цифровій площині.

Аналіз досліджень. Питання особливостей розвитку позитивного іміджу викладача закладу вищої освіти досліджує Г. Тимошко, яка стверджує, що сучасний педагог має бути лідером нової генерації, зацікавленим у результатах праці та готовим виконувати модернізовані функції [2, с. 145]. Передумови формування іміджу, характер його впливу на оточення та емоційне і когнітивне сприйняття студентів розкрито у працях Ю. Ліснєвської. Вивченням факторів та закономірностей формування професійного образу займалася О. Хуртенко, яка виокремлює гуманізм, справедливість, демократизм, здатність до емпатії та комунікабельність як складники ідеальної моделі високопрофесійного вчителя [3]. Також теоретичні засади іміджології розвивали І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Шепель, А. Панасюк, В. Черепанова та інші.

Серед зарубіжних науковців, які досліджували питання професійного іміджу, можна виокремити L.M. Roberts, H. Ibarra, E. Goffman, M. Leary, R. Kowalski, J. Dutton.

Виклад основного матеріалу. В іміджології кожна людина — це насамперед персона, особистість, індивідуальність, яка володіє величезним потенціалом візуалізації свого внутрішнього Я [1]. Термін «імідж» (від лат. *imago* — образ, подібність) пов'язаний не лише із зовнішнім виглядом, а й із внутрішнім змістом людини та її психологічним типом [2, с. 143]. L.M. Roberts наголошує на важливості розрізнення бажаного професійного іміджу (яким ми хочемо бути в очах інших) та сприйнятого професійного іміджу (як нас бачать насправді на основі прямих і непрямих сигналів) [5].

Науковиця Ю. Ліснєвська на основі проведених досліджень виокремлює п’ять основних елементів іміджу педагога: образ-есенція, зовнішній аспект (манери, одяг), внутрішній аспект (інтелект, цінності), процесуальний аспект (темперамент, емоції) та ядро іміджу (психологія переможця) [4]. У час, коли освітній процес зміщується у віртуальний простір, виникає науково-педагогічна потреба з'ясувати: як саме ці елементи трансформуються при переході у цифрову площину, де комунікація відбувається через засоби відеоконференцзв’язку та текстові месенджери. Проаналізуємо особливості трансформації кожного з цих складників у контексті дистанційного навчання.

Образ-есенція. У цифровому просторі образом викладача є системність його роботи та викладення матеріалів у цифрових навчальних середовищах (Google Classroom, MS

Teams, Moodle тощо), професійність та пунктуальність у цифровій взаємодії (Zoom, Meet, Gmail), якість та структура цифрових навчальних матеріалів (лекції, відео, презентації).

Зовнішній аспект. Замість ходи та жестів в аудиторії на перший план виходить візуальна культура у відеокадрі. Важливими стають фон, освітлення, якість звуку та вміння тримати візуальний контакт із камерою. Професійний одяг навіть у домашніх умовах під час лекції є сигналом поваги та компетентності.

Внутрішній аспект. Інтелект та ерудиція викладача демонструються через якість кураторства цифрового контенту та володіння інструментами візуалізації (Canva, Miro, Padlet). Викладач сприймається як інтелектуальний лідер, якщо він вміло інтегрує ШІ для персоналізації навчання та дотримується принципів академічної доброчесності.

Процесуальний аспект. Темперамент і емоції зміщуються у площину динаміки онлайн-взаємодії. Важливою стає здатність викладача бути вмілим фасилітатором, використовувати методики та вправи для підтримки уваги та сфокусованості студентів, що компенсує дефіцит невербальних сигналів.

Ядро іміджу (цінності). «Психологію переможця» в дистанційній освіті складають емоційний інтелект, м'які навички (soft skills), резильєнтність та емпатія. Вони характеризуються вмінням диференціювати та усвідомлювати емоції студентів через екран, зберігати стабільність освітнього процесу в умовах технічних збоїв, повітряних тривог чи інших кризових ситуацій, а також готовністю опановувати нові технології.

Таким чином, імідж педагога у контексті дистанційної освіти формується особливим чином: його професійність тепер відображається через системність цифрової взаємодії, а зовнішні та внутрішні аспекти реалізуються через візуальну культуру в кадрі та високу якість кураторства навчального контенту. При цьому ціннісне ядро іміджу та динаміка спілкування фокусуються на емоційному інтелекті та м'яких навичках.

Висновки. Імідж сучасного викладача в умовах дистанційної освіти формується у цифровій площині, а традиційні механізми побудови авторитету, що базувалися на фізичній присутності, замінюються методами віртуальної присутності. У дистанційному навчальному процесі авторитет викладача визначається якістю навчального контенту, навичками цифрової грамотності, дотриманням етикету в соціальних мережах та месенджерах, професійною поведінкою під час відеоконференцій тощо. Якісні цифрові навички набувають фундаментального дидактичного значення, оскільки від вміння налагодити дистанційний освітній процес безпосередньо залежить рівень взаємодії, залученості та академічних результатів здобувачів.

Перспективи подальших розвідок вбачаються у дослідженні потенціалу інструментів на основі ШІ для персоналізації стратегій формування позитивного іміджу викладача ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко І.С. Іміджологія: Психологія іміджу : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 122 с.

2. Тимошко Г. Особливості розвитку позитивного іміджу викладача закладу вищої освіти. Дев'яті Фльорівські читання : матеріали наук.-практ. конф. / за ред. Т. Янченко, О. Герасимчука. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2025. С. 142–145. URL: https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/12/zbirnyk-ih-florivskyh-chytan-2025.pdf#page=142 (дата звернення: 28.02.2026).

3. Хуртенко О.В. Структурні компоненти та етапи формування іміджу молодого педагога у процесі професійної діяльності. Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2017. Вип. 36. С. 351–359. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e8f39acd-0ac6-4c7d-bf5d-001925bdc77d/content (дата звернення: 28.02.2026).

4. Lisnievska Y. Formation of the image of a modern teacher as a factor in increasing the effectiveness of public administration in education. Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Public Management and Administration. 2024. Vol. 2, No. 2. P. 82–90. DOI: https://doi.org/10.54891/2786-6998-2024-2-12.

5. Roberts L.M. Changing Faces: Professional Image Construction In Diverse Organizational Settings. Academy of Management Review. 2005. Vol. 30, No. 4. P. 685–711. DOI: https://doi.org/10.5465/amr.2005.18378873.

Смілянська Юлія,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Києва
Науковий керівник: ***Матвієнко Олена Валеріївна***
докторка педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МІНІЕКСПЕРИМЕНТІВ

Сучасна початкова освіта вимагає переходу від пасивного навчання до активного самостійного пізнання та розвитку критичного мислення учнів. Найефективнішим інструментом для цього є залучення дітей до практичної діяльності, зокрема до короткотривалих дослідних розвідок. Саме система навчальних мініекспериментів дозволяє природно розкрити інтелектуальний потенціал дитини, стимулюючи її до власних маленьких наукових відкриттів.

У науковому дискурсі не існує єдиного погляду щодо розуміння дефініції «дослідницькі вміння». Зважаючи на вікові та психофізіологічні можливості учнів початкової школи, І. Сухопара доцільно пропонує трактувати дослідницькі вміння молодших школярів як «сукупність інтелектуальних, практичних, емоційних дій для вирішення завдань дослідницького характеру» [2]. Ці вміння виступають надійною основою для формування вміння вчитися, глибшого систематизування знань та їх успішного застосування на практиці.

Формування дослідницьких умінь у молодших школярів є надзвичайно важливим завданням сучасної освіти [1, с. 21]. Як підкреслюють Г. Юсель та Б. Куребай, саме початковий шкільний період є критично важливим етапом для розвитку пізнавальної активності, поглиблення особистих інтересів та формування творчих здібностей [4, с. 163]. У цьому віці такі якості як допитливість, креативність та прагнення до новизни відіграють вирішальну роль у становленні дитини як особистості. Розвиток цих навичок суттєво підвищує інтерес дітей до науки й покращує загальну якість освітнього процесу. Проте, як зазначає Л. Копилова, первинна діагностика часто фіксує недостатній рівень сформованості цих умінь у початкових класах, що підкреслює потребу у впровадженні дієвих інструментів [3, с. 75]. Саме мініексперименти виступають ідеальним засобом розвитку дослідницького потенціалу молодших школярів. Проведення простих наукових експериментів, наприклад, створення моделі колообігу води, дозволяє дітям здобувати нові знання безпосередньо через практичну діяльність [4, с. 166]. Л. Копилова

наголошує, що практична взаємодія учнів з навколишнім середовищем під час експериментів дозволяє формувати дослідницькі вміння найбільшою мірою [3, с. 75]. Г. Юсель та Б. Куребай також додають, що можливість взаємодіяти з природою, сприймати її через власні органи чуття та дії дозволяє дітям помічати цікаві явища у найпростіших формах та вивчати сезонні зміни [4, с. 164]. Впровадження таких дослідів на уроках забезпечує проактивне навчання та викликає стабільну позитивну динаміку у розвитку школярів. Організація мініекспериментів дозволяє вчителю виконати ключові умови навчання: створити стимулююче середовище, розвинути пізнавальний інтерес, навчити самостійності та залучити дітей до розв'язання реальних проблем [1, с. 22]. Дослідницька діяльність у формі експериментування наближає дитину до наукового пошуку, де результатом стає суб'єктивне, але справжнє для учня наукове відкриття [4, с. 165]. Тож, вплив засобів мініекспериментів на розвиток дослідницьких умінь у молодших школярів проявляється у наступному (рис. 1).

Перехід до проактивного навчання	• трансформують учня з пасивного слухача на активного першовідкривача, який самостійно здобуває нові знання через практичну діяльність.
Сенсорне пізнання світу	• забезпечують пряму взаємодію з природою, дозволяючи дитині сприймати явища через власні органи чуття та реальні дії.
Запуск дитячої допитливості	• активізують пізнавальний інтерес, креативність та природне прагнення молодших школярів до новизни й відкриттів.
Практичне освоєння наукових методів	• навчають дитину базових навичок дослідження - від формулювання запитань і гіпотез до збору, аналізу та презентації даних.
Стимулювання інтелектуального розвитку	• створюють умови для розв'язання проблемних ситуацій, що забезпечує стійку позитивну динаміку формування дослідницьких компетенцій.

Рис. 1. **Вплив засобів мініекспериментів на розвиток дослідницьких умінь у молодших школярів [3, с. 754, с. 164-166]**

Отже, навчальні мініексперименти виступають дієвим засобами проактивного навчання, що через практичну взаємодію з довкіллям забезпечують комплексний розвиток дослідницьких умінь, самостійності та критичного мислення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусова Н. В., Гордієнко Т. В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів на уроках із «Я досліджую світ». Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2023. № 2. С. 20–25. DOI: https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-2-20-25

2. Сухопара І. Особливості формування дослідницьких умінь молодших школярів під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі. Вісник науки та освіти. 2025. № 10 (40). С. 2342–2358. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-2342-2358

3. Kopylova L. Formation of Research Skills of Younger Schoolchildren Through the Organization of Experiments in the Lessons of the Surrounding World. Scholarly Notes of Transbaikal State University. 2025. Vol. 20. №. 3. P. 75–86. DOI: https://doi.org/10.21209/2658-7114-2025-20-3-75-86

4. Yücel G., Kurebay B. E. Development of Research Skills in Primary School Students. Gumilyov Journal of Pedagogy. 2025. № 1 (150). P. 162–172. DOI: https://doi.org/10.32523/3080-1710-2025-150-1-162-172

Наталія Трифонова
здобувач фахової передвищої освіти
за спеціальністю Початкова освіта
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"
Науковий керівник: ***Ольга ЛІПКЕВИЧ***
викладач КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"

ПІСЕННИЙ КОНТЕНТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ВИМОВИ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ СТРУКТУР

Сучасний етап розвитку іншомовної освіти вимагає від здобувачів фахової передвищої освіти не лише засвоєння теоретичних мовних норм, а й формування гнучких, живих комунікативних навичок. Традиційні підходи до вивчення англійської мови часто залишають поза увагою її живий, розмовний аспект, через що студенти стикаються із психологічним бар'єром та труднощами сприйняття швидкого мовлення на слух. У контексті автономного навчання постає потреба у пошуку мотивуючих та ефективних засобів самоосвіти. Англомовний пісенний контент, як невіддільна частина молодіжного дозвілля, дозволяє поєднати пізнавальний інтерес із практичним тренуванням мовленнєвих навичок. Свідоме залучення музичного матеріалу оптимізує роботу слухової пам'яті, активізує механізми підсвідомого копіювання правильної артикуляції та забезпечує природне засвоєння лексики у контексті, що й зумовлює актуальність дослідження цього інструменту з позиції студента.

Організація ефективного індивідуального освітнього маршруту з вивчення іноземної мови потребує не лише вибору якісних навчальних матеріалів, а й створення сприятливих психологічних умов. Для нас, студентів, однією з головних перешкод на шляху до вільного володіння англійською мовою є так званий «мовний бар'єр» та високий рівень тривожності перед іноземним мовленням. Практичний досвід самоосвіти показує, що подолати ці деструктивні чинники допомагає інтеграція автентичного пісенного контенту в систему щоденного навчання. Музичний супровід виступає як потужний емоційний стимулятор, який трансформує процес сприйняття мови з рутинного виконання завдань у зону особистісного психологічного комфорту.

З погляду психолінгвістики, ефективність пісні пояснюється феноменом, який відомий як гіпотеза «ефективного (емоційного) фільтра» американського лінгвіста Стівена Крашена. Учений довів, що висока тривожність, нудьга та низька мотивація блокують засвоєння мовного матеріалу мовцем [4]. Натомість улюблена музика викликає позитивні емоції, знижує цей фільтр та відкриває когнітивні канали для підсвідомого

сприйняття інформації. Коли студент слухає трек, який йому подобається, його увага фокусується на змісті та загальній естетиці твору, а не на страху зробити помилку. Таким чином, відбувається перехід від штучного вивчення граматичних схем до природного «проживання» мови в реальному часі.

Окрім мотиваційного чинника, робота з пісенним матеріалом активно задіює специфічні механізми слухової пам'яті та нейробіологічні процеси. Дослідники часто описують ефект так називаного «вушного хробака» (*earworm*), коли певна мелодія та слова мимовільно крутяться в голові. У контексті навчання цей ефект стає корисним інструментом: циклічність приспівів та чітка ритмічна структура пісні активізують фонологічну петлю короткочасної пам'яті, що сприяє швидшому переведенню мовленнєвих сигналів у довготривалу пам'ять. Вітчизняні дослідники, зокрема С. Ю. Ніколаєва, наголошують, що суггестопедичний потенціал (навчання через емоційне розслаблення) музичного мистецтва дозволяє активізувати резервні можливості людської психіки, забезпечуючи міцне запам'ятовування звукових образів та цілісних мовленнєвих блоків [2].

Важливим елементом студентського сприйняття пісні є механізм вокальної мімікрії – підсвідомого або свідомого копіювання манери виконання, тембру та вимови вокаліста. На відміну від сухого повторення звуків за диктором у підручнику, імітація співака сприймається студентом як творча гра або елемент самовираження. Як зазначає методист О. Б. Тарнопольський, автентичний аудіовізуальний або ауді альний контент забезпечує занурення у справжнє лінгвокультурне середовище [3]. Це дозволяє нам не лише розвивати фонетичний слух, а й переймати «живу» інтонаційну модель носіїв мови, що є першим і найважливішим кроком до подолання акценту та формування індивідуальної мовної впевненості.

Робота над вдосконаленням англомовної звуковимови в умовах відсутності постійного природного мовного середовища є одним із найскладніших завдань для здобувачів освіти. Головна складність полягає не стільки в механічному засвоєнні правил артикуляції окремих ізольованих звуків, скільки в умінні відтворити природний ритм, інтонаційний малюнок та зв'язність живого мовлення. Аналіз практичного досвіду самостійної роботи свідчить, що регулярне й усвідомлене залучення англомовного пісенного контенту діє значно ефективніше, ніж стандартне репродукування фонетичних вправ із традиційних підручників.

Першим суттєвим фактором впливу пісенного матеріалу на якість вимови є інтенсивний розвиток фонематичного слуху студента. Відомий британський лінгвіст та експерт з фонетики П. Роуч зазначає, що успіх у правильному відтворенні іноземних звуків прямо залежить від здатності мовця чітко диференціювати й розпізнавати їх на слух [5]. Під час прослуховування автентичних музичних творів з'являється можливість фіксувати різницю між довготривалими та короткими голосними звуками, специфіку англійських дифтонгів, а також явище аспірації (придиху) при вимові проривних приголосних /p/, /t/, /k/. Музична форма треку змушує концентруватися на цих нюансах, оскільки будь-яке спотворення звукової форми руйнує загальну гармонію та римування поетичного тексту.

Найбільш дієвим практичним інструментом у межах дослідження визначено метод *shadowing* (тіньового повторення) – спробу свідомого копіювання манери виконання,

темпу, пауз та мікроінтонацій вокаліста в унісон із ним. З погляду методики навчання іноземних мов, такий підхід базується на концепції формування просодичних характеристик мовлення. Професорка В. А. Буренко наголошує, що використання автентичного вокального матеріалу є найприроднішим шляхом для опанування саме динамічного боку мови: логічних наголосів, темпорального малюнка та мелодійності [1]. Синхронне виконання тексту разом із вокалістом дозволяє автоматизувати рухи артикуляційного апарату студента, роблячи перехід між звукосполученнями більш плавним і природним.

Окрім цього, саме пісенний контент дозволяє практично опанувати складні явища зв'язного мовлення (*connected speech*), які зазвичай викликають найбільші труднощі у процесі іншомовної комунікації. У швидкому темпі сучасних пісень слова не існують ізольовано; вони зазнають значних фонетичних модифікацій, серед яких дослідниками виокремлюються:

- **лінкедж (linking):** злиття кінцевого приголосного звуку з початковим голосним наступного слова (наприклад, *«hold on»* сприймається і відтворюється як єдина фонетична одиниця);
- **елізія (elision):** повне або часткове випадіння слабких звуків задля збереження загального музичного ритму;
- **редукція та асиміляція:** якісні зміни та скорочення займенників чи допоміжних дієслів (*«want to» – «wanna»*, *«going to» – «gonna»*).

У класичних теоретичних курсах ці явища часто подаються у вигляді складних правил, які важко автоматизувати. Натомість у пісенному тексті вони виступають природною мовною нормою, без дотримання якої мовець фізично не встигне репродукувати рядок у заданому такті. Як зазначає методист Дж. Скрівенер, робота з автентичним ритмізованим текстом знімає психологічну та механічну напругу, дозволяючи інтуїтивно перейняти правильні мовленнєві зв'язки та паузацію [6]. Таким чином, через регулярну вокальну практику вимова здобувача освіти позбавляється штучної монотонності та набуває необхідної плавності й автентичності.

Процес розширення лексичного запасу під час вивчення іноземної мови традиційно пов'язаний із великим когнітивним навантаженням. Механічне зазубрювання ізольованих слів або двомовних списків часто виявляється неефективним, оскільки відірвана від контексту інформація швидко забувається або залишається в пасивному словниковому запасі здобувача освіти. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває пошук засобів, що забезпечують природне, контекстуальне та міцне засвоєння нових слів та стійких виразів. Ефективним інструментом вирішення цієї проблеми виступає англомовний пісенний контент, який поєднує в собі лінгвістичні, емоційні та мнемонічні чинники.

Головна перевага пісні як джерела лексичного матеріалу полягає в її високій контекстуальності. Слова в пісенному дискурсі не існують автономно – вони інтегровані в певну сюжетну або емоційну лінію. Відомий дослідник у галузі методики викладання лексики С. Торнбері наголошує, що успішна інтеріоризація (переведення у внутрішній план) нових лексичних одиниць можлива лише тоді, коли вони сприймаються у зв'язному контексті, що дозволяє мовцеві зрозуміти особливості їхньої сполучуваності (*collocation*) та функціонування в реальному мовленні [7]. Слухаючи пісню, студент засвоює не

поодинокі лексеми, а готові лексичні блоки (*lexical chunks*), фразові дієслова, ідіоми та сучасні мовленнєві кліше, які є основою живої розмовної англійської мови.

З погляду психолінгвістики, успішне функціонування довготривалої пам'яті під час роботи з вокальним контентом забезпечується чинниками рими, ритму та багаторазової повторюваності. Структура більшості популярних пісень передбачає циклічне повернення до приспіву, що забезпечує природний інтервальний повтор мовного матеріалу без ефекту монотонності. Рима, своєю чергою, створює додаткові фонетичні асоціації. Як зазначає професорка С. Ю. Ніколаєва, ритміко-мелодійний супровід суттєво полегшує механізми кодування інформації в головному мозку, дозволяючи утримувати у пам'яті цілісні синтагми та готові фразеологічні звороти, які за інших умов вимагали б тривалого зазубрювання [2].

Крім того, важливим фактором є автентичність та актуальність лексики, що міститься в сучасних музичних творах. На відміну від академічних підручників, які через об'єктивні причини не завжди встигають фіксувати стрімкі зміни в мові, пісенний контент миттєво відображає сучасні мовні тенденції, неографію та сленгові вирази. За твердженням О. Б. Тарнопольського, робота з автентичними матеріалами дозволяє здобувачам освіти опанувати соціолінгвістичну компетенцію – розуміння того, в яких саме ситуаціях спілкування і з яким стилістичним забарвленням доречно вживати ті чи інші лексичні структури [3]. Таким чином, завдяки комплексному впливу емоційного фону, рими та сюжетного контексту, використання пісенного контенту забезпечує перехід лексики з пасивного розпізнавання до активного використання у власному іншомовному мовленні.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що англомовний пісенний контент є ефективним інструментом автономного навчання студентів, який комплексно покращує якість іншомовних навичок. Завдяки поєднанню емоційного фону, рими та ритму, регулярна робота з автентичними треками дозволяє суттєво знизити мовний бар'єр, автоматизувати правильну вимову через механізми імітації, а також забезпечити природне й міцне засвоєння сучасних розмовних лексичних структур у контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буренко В. А. Формування фонетичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами музичного автентичного матеріалу. Іноземні мови. 2015. № 3. С. 24–29.
2. Методика навчання іноземних мов і культур у закладах загальної середньої освіти : підручник / С. Ю. Ніколаєва та ін. Київ : Ленвіт, 2019. 312 с.
3. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому закладі освіти : підручник. Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2011. 328 с.
4. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon Press, 1982. 202 p.
5. Roach P. English Phonetics and Phonology: A practical course. 4th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 244 p.
6. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. 3rd ed. Macmillan Books for Teachers, 2011. 416 p.
7. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. Harlow : Pearson Education Limited, 2002. 185 p.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Olena Koppel,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Email: helenkoppel45@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6297-5610
Olena Parkhomchuk,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Email: parkhomchuk45@gmail.com,
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6261-3580
Anastasiia Parkhomchuk,
Interregional Academy of Personnel Management,
Kyiv, Ukraine
Email: nastaparkhomchuk@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9972-0504

FRACTAL PATTERNS OF GLOBAL RIVALRY: THE CONCEPT OF "ZERO WORLD WAR" IN THE FRACTAL ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS

This article proposes a novel approach to interpreting the contemporary international security environment through the integration of the concept of the "Zero World War" and the fractal analysis of international relations. It argues that the current system of global rivalry does not correspond to the classical characteristics of the world wars of the twentieth century; however, it constitutes a continuous, multi-layered conflict encompassing military, economic, technological, informational, and cognitive dimensions. The application of the fractal approach makes it possible to identify self-similar patterns of conflict interaction at the local, regional, and global levels. The study demonstrates that the war in Ukraine, U.S.–China strategic competition, conflicts in the Middle East, cyber confrontation, and the struggle for leadership in artificial intelligence can be viewed as interconnected manifestations of a single process of global transformation of the international system. The concept of the Zero World War is presented as a new analytical framework for the study of international relations in the twenty-first century.
Keywords: *international relations, fractal analysis, global rivalry, Zero World War, international security, complex systems.*

The beginning of the twenty-first century has been marked by profound transformations in the structure of the international system. Following the end of the Cold War, many scholars

assumed that globalization, economic interdependence, and the development of international institutions would contribute to the emergence of a stable world order (Fukuyama, 1992). However, the subsequent evolution of international processes has revealed a far more complex reality. Instead of the anticipated decline in conflict, the world has witnessed the emergence of new forms of rivalry simultaneously encompassing political, economic, technological, informational, and security dimensions.

The historical development of international relations demonstrates a gradual transformation in the nature of global conflicts. While the Westphalian system established the foundations of a state-centric international order, the First World War became the first large-scale conflict of the industrial era. The Second World War demonstrated an unprecedented level of resource and population mobilization, whereas the Cold War shifted the principal arena of confrontation to the domains of ideology, technology, and indirect conflicts (Gaddis, 2005; Kissinger, 2014). In the twenty-first century, another transformation in the nature of international rivalry can be observed. Formally, the world is not experiencing a global war; nevertheless, the scale and intensity of contemporary geopolitical competition indicate the emergence of a new type of conflict characterized by the absence of clearly defined temporal boundaries, a single front line, or a specific theater of military operations.

For explaining these processes, traditional theories of international relations are increasingly proving insufficient. Linear models of analysis do not always allow scholars to fully comprehend the complex network of interdependencies that characterizes the contemporary world. Consequently, growing attention has been devoted to complexity theory and non-linear approaches to the study of international politics (Byrne & Callaghan, 2014).

One of the most promising directions within this framework is the fractal methodology originally developed by Benoit Mandelbrot (Mandelbrot, 1982). Fractals are characterized by self-similarity, meaning that comparable structural patterns recur regardless of the scale of observation. In the context of international relations, this implies that similar patterns of competition, cooperation, conflict, and adaptation may emerge simultaneously at local, regional, and global levels.

Within the Ukrainian school of international relations, an important contribution to the development of the fractal approach to the analysis of international processes was made by O. A. Koppel and O. S. Parkhomchuk, who proposed conceptualizing the international environment as a complex multi-level system of interconnected processes. This perspective makes it possible to examine not merely individual events but also the recurring patterns through which they are reproduced across different spatial and temporal scales. Such an approach expands the analytical toolkit available for understanding the dynamics of contemporary international relations and provides a framework for identifying structural similarities among seemingly unrelated geopolitical phenomena.

For this reason, the concept of the Zero World War is proposed. Its core premise is that contemporary global rivalry has evolved into a continuous process extending far beyond the boundaries of traditional military confrontation. Unlike previous world wars, the Zero World War has no officially defined beginning or end. Instead, it unfolds simultaneously across military, economic, financial, informational, technological, and cognitive domains.

If the First World War was a war of the industrial era, the Second World War a war of total mobilization, and the Cold War a war of ideologies, then the Zero World War may be defined as a war of networks, algorithms, data, and global interdependencies. Its participants are not limited to states alone but also include transnational corporations, digital platforms, international organizations, networked communities, and even algorithmic systems responsible for the management and distribution of information.

The fractal nature of the Zero World War is reflected in the recurrence of similar patterns of competition across different levels of the international system. At the global level, strategic rivalry between the United States and China revolves around the future architecture of the international order, control of critical technologies, and dominance over global supply chains (Allison, 2017). At the regional level, analogous dynamics can be observed in the South China Sea, around Taiwan, in the Middle East, and in the Arctic. At the local level, the same mechanisms are reproduced through struggles for political influence, control over information spaces, and access to strategic resources.

A particularly illustrative example is Russia's war against Ukraine. Although the conflict is geographically concentrated within a specific region, its consequences extend across virtually every sphere of global politics. The war has affected food security, global energy markets, international transportation routes, the activities of NATO and the European Union, as well as the development of unmanned technologies and cybersecurity capabilities. In this sense, a local conflict mirrors the broader logic of global rivalry and demonstrates how events occurring at one level of the international system can generate cascading effects across multiple scales. From a fractal perspective, the war in Ukraine represents not an isolated phenomenon but a manifestation of wider structural transformations taking place throughout the contemporary international order.

A similar situation can be observed in the Indo-Pacific region. Competition between the United States and China extends far beyond the military sphere and encompasses semiconductors, artificial intelligence, telecommunications, maritime communication routes, and standards of digital governance. In essence, this rivalry represents a struggle for control over the future rules governing the global economy and the international order.

Another important dimension of the Zero World War is the competition for technological leadership. According to Yuval Noah Harari, control over data and algorithms is gradually becoming a new source of power in the twenty-first century (Harari, 2018). Artificial intelligence, big data, quantum technologies, and digital platforms are emerging not only as instruments of economic development but also as tools of geopolitical influence. As a result, technological competition increasingly resembles a new form of global confrontation.

Fractal analysis makes it possible to recognize that all of these processes share a common underlying structure. They reproduce similar mechanisms of competition for resources, control, influence, and the shaping of a new world order. For this reason, the war in Ukraine, U.S.–China strategic rivalry, conflicts in the Middle East, cyber confrontation, and the race for artificial intelligence can be interpreted as different manifestations of the same broader process.

From a fractal perspective, contemporary international politics is characterized by the continuous replication of analogous patterns across different levels of analysis. Competition among major powers is reflected in regional security complexes, while regional rivalries generate local conflicts that, in turn, influence global political and economic dynamics. Such

recursive interactions create a self-similar structure in which local, regional, and global processes are interconnected and mutually reinforcing.

Therefore, the concept of the Zero World War offers a new perspective on the nature of the contemporary international environment. The application of the fractal approach allows international relations to be understood as a complex adaptive system in which local events reflect global trends, while global processes manifest themselves through multiple local conflicts. This perspective moves beyond the traditional dichotomy between war and peace and instead conceptualizes the contemporary international system as a space of continuous, multi-level competition. Such a framework provides a valuable analytical tool for understanding the dynamics of world politics and the structural transformations that are likely to shape the international order in the coming decades.

REFERENCES

Allison, G. (2017). Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap? Houghton Mifflin Harcourt.

Byrne, D., & Callaghan, G. (2014). Complexity Theory and the Social Sciences: The State of the Art. Routledge.

Fukuyama, F. (1992). The End of History and the Last Man. Free Press.

Gaddis, J. L. (2005). The Cold War: A New History. Penguin Books.

Harari, Y. N. (2018). 21 Lessons for the 21st Century. Jonathan Cape.

Kaldor, M. (2012). New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era (3rd ed.). Stanford University Press.

Kissinger, H. (2014). World Order. Penguin Press.

Mandelbrot, B. B. (1982). The Fractal Geometry of Nature. W. H. Freeman.

Nye, J. S. (2011). The Future of Power. PublicAffairs.

Waltz, K. N. (1979). Theory of International Politics. McGraw-Hill.

Koppel O, Parkhomchuk O. (2025). Through fractals to global order: A new approach to analyzing the international system. Regional Studies.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гончарова Ю.І.
студентка 5 курсу, спеціальність «Психологія»
*Науковий керівник: **Зайцева О.О.***
д. філософії з психології, доцент.
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

РОЛЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Ключові слова: *психолого-педагогічний супровід, емоційна стабільність, особливі освітні потреби, інклюзивна освіта, психологічна підтримка, соціалізація.*

Сучасна система освіти України орієнтується на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей незалежно від особливостей їхнього розвитку [1]. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання створення сприятливих умов для навчання та соціалізації школярів з особливими освітніми потребами (ООП). Одним із ключових чинників успішного розвитку таких учнів є їхня емоційна стабільність, що забезпечує здатність адаптуватися до освітнього середовища, долати труднощі та будувати позитивні взаємини з оточенням.

Емоційна стабільність визначається як здатність особистості підтримувати відносно врівноважений психоемоційний стан, адекватно реагувати на життєві події та ефективно долати стресові ситуації [4, с. 42]. Для школярів з особливими освітніми потребами ця характеристика має особливе значення, оскільки вони часто стикаються з труднощами у спілкуванні, навчанні, соціальній взаємодії та прийнятті власних особливостей.

Діти з ООП можуть демонструвати підвищену тривожність, емоційну лабільність, невпевненість у власних силах, труднощі саморегуляції та адаптації до змін. Причинами таких проявів можуть бути як особливості психофізичного розвитку, так і зовнішні фактори: недостатня підтримка з боку дорослих, негативний соціальний досвід, труднощі комунікації з однолітками або завищені вимоги до навчальних результатів.

У цьому контексті важливу роль відіграє психолого - педагогічний супровід, який розглядається як комплексна система професійної допомоги дитині, її родині та педагогам [3]. Метою супроводу є створення умов для максимально повного розвитку особистості дитини, забезпечення її психологічного благополуччя та успішної інтеграції в освітній простір.

Психолого-педагогічний супровід реалізується командою фахівців, до складу якої можуть входити практичний психолог, вчитель, асистент вчителя, логопед, дефектолог, соціальний педагог та інші спеціалісти [2; 3]. Важливим принципом роботи команди є

міждисциплінарна взаємодія, що дозволяє комплексно оцінювати потреби дитини та визначати ефективні шляхи підтримки її розвитку.

Одним із провідних напрямів психолого - педагогічного супроводу є формування позитивного емоційного середовища [1]. Доброзичлива атмосфера в класі сприяє розвитку почуття безпеки, прийняття та впевненості у власних можливостях. Дослідження свідчать, що діти, які відчувають підтримку з боку педагогів та однолітків, демонструють вищий рівень адаптації та менший рівень емоційного напруження [2] .

Важливим аспектом супроводу є розвиток навичок емоційної саморегуляції. Психологічна робота може включати вправи на розпізнавання та вираження емоцій, формування навичок подолання стресу, розвиток емоційного інтелекту та конструктивних способів вирішення конфліктів [4]. Такі заняття сприяють підвищенню психологічної стійкості та покращенню міжособистісної взаємодії.

Особливе значення має співпраця з батьками. Родина є першим і найважливішим середовищем розвитку дитини, тому ефективність психолого-педагогічного супроводу значною мірою залежить від залучення батьків до освітнього процесу [3]. Консультації, тренінги та просвітницька робота допомагають дорослим краще розуміти потреби дитини, підтримувати її емоційний стан та сприяти розвитку позитивної самооцінки.

У роботі з учнями з ООП доцільно використовувати індивідуальний підхід, враховуючи особливості розвитку кожної дитини [1]. Наприклад, школярі з розладами аутистичного спектра можуть потребувати додаткової підтримки у сфері соціальної взаємодії та розуміння емоцій інших людей, тоді як діти із синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю - розвитку навичок самоконтролю та управління поведінкою [2]. Врахування індивідуальних потреб дозволяє підвищити ефективність супроводу та сприяє формуванню емоційної стійкості.

Серед ефективних методів роботи можна виділити арт-терапію, ігрову терапію, казкотерапію, елементи когнітивно-поведінкових технік, соціально-психологічні тренінги та вправи на розвиток комунікативних навичок. Використання інтерактивних форм роботи сприяє зниженню тривожності, розвитку емоційної компетентності та позитивному самосприйняттю.

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, значення психолого-педагогічного супроводу суттєво зростає. Діти з особливими освітніми потребами можуть особливо гостро переживати стресові події, що негативно впливає на їхній емоційний стан та навчальну діяльність [5]. У таких умовах психологічна підтримка стає необхідною умовою збереження психічного здоров'я та забезпечення успішної соціалізації школярів.

Отже, психолого - педагогічний супровід є важливим інструментом формування емоційної стабільності школярів з особливими освітніми потребами. Комплексна взаємодія фахівців, педагогів та батьків сприяє створенню безпечного освітнього середовища, розвитку навичок емоційної саморегуляції та підвищенню рівня психологічного благополуччя дітей. Ефективна організація супроводу забезпечує не лише успішність навчання, а й гармонійний розвиток особистості дитини та її повноцінну інтеграцію в суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. – Київ : Самміт-Книга, 2020. – 272 с.
2. Синьов В. М., Шевцов А. Г. Основи інклюзивної освіти. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – 320 с.
3. Коваль І. В. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі закладу освіти. Перспективи та інновації науки. 2023. № 5(23). С. 142-151.
4. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. – Київ : Академвидав, 2018. – 256 с.
5. Прохоренко Л. І. Особливості психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2022. Вип. 66. С. 98-112.

Кириленко О.В.
здобувач наукового ступеня доктора філософії
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ НЕФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ДОМАШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Успішність навчання студентів в умовах дистанційного процесу великою мірою залежить від того наскільки функціональним є домашнє середовище. Справа в тому, що пристосованість, тобто функціональність домашнього середовища для навчання виступає не лише в якості побутового комфорту, але й нормального психологічного стану та ментального здоров'я особи. При дистанційному навчанні, а, особливо, під час воєнного стану така функціональність домашнього середовища покликана вирішити два взаємозалежних, але й одночасно протилежних завдання: 1) активізувати сам процес навчання в межах певної робочої зони і 2) створити умови для якісного життєзабезпечення і, зокрема відновлення організму в межах зони відпочинку.

Функціональність домашнього середовища студентів в умовах дистанційного навчання, можна розглядати в наступних напрямках. По-перше, це організація робочого місця як складової частини домашнього середовища. У помешканні, навіть невеликої площі, повинно бути чітке поділення зон, тобто відокремлення навчальної зони від місця відпочинку і сну.

Надзвичайно велику роль відіграють функціональні меблі як основа робочого місця, а також сучасні персональні комп'ютери, ноутбуки та планшети. Робоче місце повинно бути оптимально облаштоване для того, щоб воно мало найбільший перелік різноманітних зручностей і забезпечувало доступ до усіх необхідних гаджетів. Друга складова функціональності домашнього середовища полягає у його забезпечувальній функції, яка пов'язана із доступом до Інтернету, WI-FI або інших засобів зв'язку. Комп'ютери повинні бути облаштовані якісними мікрофонами та веб-камерами, що також необхідно для звичної комунікації студента з викладачем в процесі проведення занять. Крім того, високотехнічний інтернет-зв'язок можна гарантувати за допомогою різноманітних автономних джерел живлення, павербанків, гаджетів, джерел перебійного живлення, що особливо важливо під час аварійних відключень світла в умовах воєнного стану.

Третя складова, яка формує загальну функціональність домашнього середовища для потреб дистанційного навчання, охоплює низку характеристик оточуючого середовища у помешканні, зокрема доступ сонячного світла, чисте повітря, якісне штучне освітлення, наявність кондиціонерів, регулярне провітрювання приміщення, звукоізоляція тощо. Такі характеристики становлять основу для фізичного здоров'я кожної людини.

Четверта складова функціональності домашнього середовища має важливе значення для відчуття студентами психологічної рівноваги і благополуччя при дистанційному

навчанні. Мається на увазі наявність позитивного психологічного клімату в родині, моральна підтримка рідних, взаємодопомога, існування певних домовленостей з членами родини щодо організації часу навчання і відпочинку, розуміння ними особливостей і, зокрема, труднощів дистанційного навчання, визнання особистих кордонів студента у процесі навчання, спільне вирішення побутових питань.

Якщо домашнє середовище студента немає зазначених вище чотирьох груп функціональних характеристик, то це призводить до виникнення певних проблем, в тому числі і психологічних, що негативно впливає не лише на результати навчання, але й на загальний психологічний стан студента. Отже нефункціональність домашнього середовища має низку негативних наслідків.

До найбільш розповсюджених негативних психологічних наслідків нефункціонального домашнього середовища для успішного дистанційного навчання студентів слід віднести емоційне виснаження внаслідок поганої організації зони відпочинку, наявність багатьох подразників та втрата почуття автономії студентів із-за постійного втручання інших членів родини в процес навчання. Надзвичайно поширеними є спалахи дратівливості у студентів із-за неможливості забезпечення автономного простору навчання. Крім того, для багатьох студентів притаманний хронічний стрес та когнітивна втома внаслідок постійних зовнішніх подразників, технічних неполадок, недосконалої комп'ютерної техніки та нестабільного зв'язку. В кінцевому підсумку все це призводить до формування відчуття тривожності і страху, що значно виснажує нервову систему студента. Такі негативні психологічні наслідки можуть призводити до порушення пам'яті, зменшення уваги та послаблення логічного мислення.

В умовах дистанційного навчання багатьом студентам дуже важко відмежувати процес навчання та побуту із-за того, що спостерігається постійне втручання членів родини або просто є їх присутність при навчанні. Надзвичайно тривожним наслідком психологічного незадоволення стає втрата когнітивних функцій, соціальна дезорієнтація студентів, які позбавлені звичних способів комунікації та спілкування з іншими студентами. В умовах воєнного стану такі негативні наслідки стають надзвичайно розповсюдженими, що в кінцевому підсумку стає причиною депресивного стану у окремих студентів. Крім того, у них може розвиватися апатія, втрата інтересу не лише до навчання, але й до своїх попередніх звичок, захоплень та інтересів.

Підводячи підсумок, зазначимо, що в складних умовах дистанційного навчання, особливо, в умовах війни правильно організоване домашнє середовище стає однією з найважливіших умов успішного навчання студентів та збереження їх психологічного і ментального здоров'я.

Головними суб'єктами забезпечення функціональності домашнього середовища в умовах дистанційного навчання стають самі студенти та члени їх родин, друзі, однокурсники. Крім того, корисними у цьому контексті є поради і нагромаджений досвід викладачів та кураторів навчального процесу, різноманітна навчально-методична література, яка є у загальному доступі в бібліотечних фондах та Інтернет-ресурсах.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Близнюк Тарас Русланович
здобувач першого (бакалаврського) рівня
Державний університет "Житомирська політехніка"
Савіцький Роман Святославович
старший викладач кафедри ІПЗ
Державний університет "Житомирська політехніка"

ВИКОРИСТАННЯ RBAC-ПІДХОДУ ПРИ ВИКОРИСТАННІ JSON WEB TOKEN

Використання підходу RBAC (Role-Based Access Control) у поєднанні з JWT (JSON Web Token) є одним з найпоширеніших способів реалізації авторизації в сучасних веб- та мобільних застосунках. RBAC дозволяє організувати доступ до ресурсів на основі ролей користувачів, а не індивідуальних дозволів для кожного облікового запису. Це значно спрощує адміністрування системи, особливо коли кількість користувачів і функціональних можливостей постійно зростає. Реалізація рольової моделі знімає з адміністратора потребу контролювати кожен окремий обліковий запис вручну та концентрує управління на рівні груп з однаковими функціями. У великих корпоративних системах така централізація стає вирішальним фактором при оцінці вартості володіння продуктом.

Інтеграція RBAC із JWT забезпечує ефективний механізм перевірки прав доступу без потреби постійних запитів до бази даних. Після успішної автентифікації сервер генерує токен JWT з інформацією про користувача, зокрема його роль або набір ролей. За кожного запиту сервер може швидко перевірити токен і визначити, чи має користувач дозвіл на виконання конкретної операції. Такий підхід зменшує навантаження на серверну частину та підвищує продуктивність системи. Самодостатність токена усуває залежність авторизаційного шару від зовнішніх сервісів і дозволяє розгортати застосунок у розподіленому середовищі без єдиної точки відмови. Підпис токена криптографічним ключем гарантує цілісність переданих ролей та виключає можливість їх підміни на клієнтській стороні.

Ще однією перевагою RBAC є підвищення рівня безпеки. Ролі дозволяють чітко розмежувати права доступу для різних категорій користувачів – адміністраторів, менеджерів та звичайних користувачів. Завдяки принципу мінімальних привілеїв кожному користувачеві надаються лише ті права, які необхідні для виконання його завдань. Це знижує ризик несанкціонованого доступу до конфіденційних даних або критично важливих системних функцій. Чітке розмежування зон відповідальності спрощує проведення аудиту дій користувачів та локалізацію інцидентів безпеки у разі їх виникнення. Журнали доступу зберігають інформацію не лише про окремих користувачів, а й про активність кожної ролі в системі, що допомагає виявляти аномалії на ранніх етапах.

Поєднання RBAC та JWT дозволяє досягти балансу між безпекою, продуктивністю та зручністю адміністрування. Така архітектура забезпечує ефективне управління правами доступу користувачів, спрощує масштабування системи та сприяє підтримці високого рівня захисту інформаційних ресурсів. Гнучкість моделі робить її придатною для застосунків різного масштабу – від невеликих корпоративних інструментів до високонавантажених публічних сервісів з мільйонами користувачів. Подальший розвиток підходу пов'язаний з інтеграцією додаткових механізмів атрибутивного контролю доступу (ABAC) та умовних правил, що дозволяють враховувати контекст запиту, час доступу або геолокацію користувача поряд із його роллю в системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ferraiolo D., Kuhn D., Chandramouli R. Role-Based Access Control. 2nd ed. Norwood : Artech House, 2007. 300 p.

Близнюк Тарас Русланович
здобувач першого (бакалаврського) рівня
Державний університет "Житомирська політехніка"
Савіцький Роман Святославович
старший викладач кафедри ІПЗ
Державний університет "Житомирська політехніка"
Толстой Ігор Анатолійович
старший викладач кафедри ІПЗ
Державний університет "Житомирська політехніка"

ВИЯВЛЕННЯ ВРАЗЛИВОСТЕЙ У СИСТЕМАХ АВТОРИЗАЦІЇ НА БАЗІ JSON WEB TOKEN

Системи авторизації на основі JSON Web Tokens (JWT) широко використовуються завдяки своїй простоті, масштабованості та можливості реалізації механізму аутентифікації без збереження стану. Однак неправильна реалізація або налаштування JWT можуть призвести до серйозних вразливостей, які дозволяють зловмисникам отримати несанкціонований доступ до системних ресурсів. Тому процес виявлення та усунення таких вразливостей є ключовим компонентом забезпечення безпеки веб- та мобільних додатків.

Однією з найпоширеніших проблем є неправильна перевірка цифрового підпису токена. Якщо сервер не може правильно перевірити алгоритм підпису або довіряє значенню алгоритму, наданому самим токеном, зловмисник може підробити алгоритм перевірки або створити власний токен зі зміненими даними. У результаті він може отримати підвищені привілеї або видати себе за іншого користувача. Для виявлення таких вразливостей проводиться аналіз конфігурації бібліотеки JWT та тестування механізмів перевірки підпису.

Ще однією серйозною загрозою є використання слабких або передбачуваних секретних ключів для підписання токенів. Якщо ключ занадто короткий або його можна підібрати методом грубої сили, зловмисник отримує можливість генерувати дійсні токени з довільним вмістом. Під час аудиту безпеки особлива увага приділяється перевірці надійності ключів, методів їх зберігання та захисту від несанкціонованого доступу.

Помилки, пов'язані з термінами дії токенів, також становлять значний ризик. Відсутність перевірки або неправильна перевірка полів `exp`, `iat` та `nbf` може призвести до використання токенів, термін дії яких закінчився або які були активовані передчасно. Крім того, надто тривалий термін дії JWT посилює наслідки компрометації токена, оскільки зловмисник може використовувати його протягом тривалого часу. Для виявлення таких проблем проводяться тести з метою перевірки життєвого циклу токена та правильної обробки часових обмежень.

Особливу увагу слід приділяти захисту токенів під час їх передачі та зберігання. Якщо токен передається через незахищені канали зв'язку або зберігається у вразливих місцях, наприклад у локальному сховищі браузера без додаткових заходів безпеки, існує ризик його викрадення внаслідок таких атак, як XSS або перехоплення мережевого трафіку. Під час аналізу безпеки перевіряється використання безпечного протоколу HTTPS, налаштування файлів cookie та механізми захисту від атак на стороні клієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jones M., Bradley J., Sakimura N. RFC 7519: JSON Web Token (JWT) // RFC Editor. 2015. URL: https://www.rfc-editor.org/info/rfc7519 (дата звернення: 11.06.2026).

Климук А.О.
студент
факультету комп'ютерно-інформаційних технологій
та автоматизації
Науковий керівник: ***Тихонова О.А.***
старший викладач кафедри ПМІ
Донецький національний технічний університет

АНАЛІЗ МЕТОДІВ АВТЕНТИФІКАЦІЇ В SPRING

Автентифікація - один із ключових механізмів безпеки програм. Її основним завданням є встановлення особи користувача при перевірці наданих ним даних. У Spring Security центральним елементом процесу автентифікації є інтерфейс Authentication. На початковому етапі він представляє запит на автентифікацію та містить дані, отримані від користувача. Після успішної перевірки цей об'єкт містить інформацію про користувача, його повноваження та поточний стан автентифікації. Координацію процесу перевірки виконує компонент AuthenticationManager, який передає права на виконання відповідному обробнику типу AuthenticationProvider.

Найбільш поширеним механізмом автентифікації є Form Login. Після введення користувачем облікових даних веб-застосунок передає їх на сервер, де на їх основі формується об'єкт UsernamePasswordAuthenticationToken. Пізніше він передається до AuthenticationManager для подальшої перевірки. Для отримання інформації про користувача використовується інтерфейс UserDetailsService, який виконує пошук відповідного запису в базі даних або іншому сховищі даних. Перевірка коректності пароля здійснюється за допомогою компонента PasswordEncoder, який порівнює наданий користувачем пароль із хеш-значенням, що зберігається в системі. У разі успішної перевірки створюється об'єкт Authentication, який надалі використовується для реалізації механізмів авторизації та контролю доступу.

Наступним по простоті механізмом є HTTP Basic Authentication. Незважаючи на простоту реалізації, цей підхід не часто використовується у веб-застосунках, оскільки облікові дані передаються під час кожного запиту. На відміну від Form Login, у цьому випадку ім'я користувача та пароль передаються в HTTP-заголовку Authorization. Після отримання запиту Spring Security виконує аналогічну процедуру перевірки через AuthenticationManager, використовуючи ті самі компоненти.

Для корпоративних інформаційних систем важливе значення має автентифікація через LDAP-каталоги. А точніше не сам LDAP, а та частина протоколу (операції bind), де визначається, хто такий користувач, та які права доступу має до інформації каталогу. У цьому випадку інформація про користувачів зберігається в централізованому сховищі, а Spring Security взаємодіє з LDAP-сервером через спеціалізовані реалізації AuthenticationProvider.

Для хмарних сервісів важливою є автентифікація через зовнішніх постачальників ідентифікації. Spring Security підтримує цей механізм через протоколи OAuth 2.0 Login та OpenID Connect. У цьому випадку перевірка особи користувача виконується сторонньою системою, наприклад Google, GitHub або Microsoft. Після успішного входу застосунок отримує підтверджену інформацію про користувача та формує відповідний об'єкт Authentication.

Для систем із підвищеними вимогами до безпеки Spring Security підтримує автентифікацію на основі цифрових сертифікатів X.509. Підтвердження особи відбувається за допомогою криптографічного сертифіката, який передається під час встановлення TLS-з'єднання. Після перевірки сертифіката створюється об'єкт Authentication, який надалі використовується аналогічно до інших механізмів автентифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Authentication. https://docs.spring.io/spring-security/reference/servlet/authentication/index.html
2) LDAP. https://habr.com/ru/companies/avanpost/articles/484186/
3) Аутентифікація - Spring Security у деталях https://www.youtube.com/watch?v=If3YIcLZ7sc

ЛУК'ЯНЮК С.В.
старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України,
Україна, Київ

ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ В ІНЖЕНЕРІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ

Зростаюча ступінь складності радіоелектронних виробничих систем у поєднанні з підвищеними вимогами до надійності, боєготовності та екологічної стійкості значно підвищила важливість технічного обслуговування, ремонту та капітального ремонту протягом усього життєвого циклу продукції. Сучасне електронне обладнання має високу щільність інтеграції, прискорене технологічне старіння та складні механізми зносу, зокрема термічну втому, електроміграцію, корозію та старіння напівпровідників. Ці фактори підвищують ризик несподіваних відмов та ускладнюють контроль надійності під час експлуатації. У таких галузях, як телекомунікації, аерокосмічна промисловість, оборона, промислова автоматизація та автономні робототехнічні системи, надійність обладнання безпосередньо впливає на операційну ефективність та успіх виконання завдань. Відповідно, управління технічним обслуговуванням еволюціонувало від допоміжної діяльності до важливого елемента інженерії життєвого циклу. Традиційні підходи до технічного обслуговування, засновані на фіксованих інтервалах обслуговування або коригувальних заходах після виходу з ладу, часто виявляються недостатніми для сучасних радіоелектронних систем. Такі методи часто призводять або до надмірних витрат на технічне обслуговування, або до підвищення ризику відмов через недостатній моніторинг стану обладнання. Ця проблема зумовила розвиток стратегій технічного обслуговування, орієнтованих на надійність, які включають аналіз зносу, оцінку надійності та прогнозування залишкового терміну експлуатації [1]. Останні досягнення в технологіях Індустрії 4.0, зокрема промисловий Інтернет речей, цифрові двійники, штучний інтелект та прогнозна аналітика, дають змогу здійснювати безперервний моніторинг стану обладнання та підтримують технічне обслуговування на основі даних. Ці технології підвищують точність прогнозування відмов та сприяють переходу від реактивного до прогнозного технічного обслуговування. Водночас цілі сталого розвитку та принципи циркулярної економіки передбачають подовження терміну експлуатації обладнання, зменшення обсягів електронних відходів та підвищення ефективності використання ресурсів. Тому розробка інтегрованих систем технічного обслуговування та ремонту, які поєднують надійність, прогнозну діагностику, аналіз витрат протягом життєвого циклу та технології цифрового моніторингу, стала

важливим науковим та практичним завданням для сучасних систем виробництва радіоелектронного обладнання.

Останні наукові дослідження свідчать про зростаючий інтерес до інтеграції інженерії надійності з оптимізацією технічного обслуговування та управлінням життєвим циклом складних інженерних систем. Сучасні дослідження переважно зосереджуються на технічному обслуговуванні, орієнтованому на надійність, технічному обслуговуванні на основі стану, прогнозному технічному обслуговуванні та аналізі витрат життєвого циклу. Ці підходи мають значний потенціал для зменшення простоїв, підвищення експлуатаційної готовності обладнання та оптимізації операційних витрат. Методи оцінки надійності, основані на статистиці Вейбулла, аналізі видів і наслідків відмов, аналізі дерева відмов та прогнозуванні залишкового терміну експлуатації, широко використовуються для планування технічного обслуговування [2].

Незважаючи на значний прогрес, деякі наукові питання залишаються невирішеними. Більшість існуючих методологій розглядають аналіз надійності, оцінку витрат життєвого циклу та оптимізацію технічного обслуговування окремо, а не в рамках єдиної системи. Крім того, багато підходів були спочатку розроблені для механічних систем і не враховують повною мірою специфічні механізми зносу радіоелектронних компонентів, включаючи термічну втому, електроміграцію та старіння напівпровідників. Інша невирішена проблема стосується обмеженої інтеграції експлуатаційних даних на ранніх етапах проектування.

Сутність сучасних радіоелектронних систем полягає в тому, що вони працюють у складних умовах навколишнього середовища та навантаження, що прискорює процеси зносу та збільшує невизначеність у прогнозуванні відмов. Як наслідок, стратегії технічного обслуговування, основані виключно на періодичних оглядах, поступово замінюються підходами, орієнтованими на надійність. Технічне обслуговування, орієнтоване на надійність, та технічне обслуговування, орієнтоване на стан, дають змогу адаптувати заходи з технічного обслуговування відповідно до стану обладнання та його критичності.

Імовірнісні моделі надійності, зокрема підходи на основі розподілу Вейбулла, надають ефективні інструменти для опису поведінки відмов та оцінки залишкового терміну експлуатації електронних компонентів [3]. Поєднання аналізу надійності з оцінкою витрат життєвого циклу дозволяє оптимізувати рішення щодо технічного обслуговування шляхом збалансування експлуатаційних витрат та доступності системи.

Останні розробки в технологіях Індустрії 4.0 значно розширюють можливості технічного обслуговування. Платформи промислового Інтернету речей, цифрові двійники, хмарна аналітика та алгоритми штучного інтелекту забезпечують безперервний моніторинг стану та підтримують прогнозне технічне обслуговування [4]. Методи машинного навчання покращують виявлення аномалій та прогнозування зносу з використанням реальних експлуатаційних даних, тим самим зменшуючи ймовірність несподіваних відмов.

Крім того, сучасні стратегії технічного обслуговування все частіше враховують принципи сталого розвитку. Ремонт, відновлення та реманufактуринг сприяють подовженню терміну експлуатації продукції, зменшенню обсягів утворення електронних відходів та підвищенню ефективності використання матеріалів [5]. Відповідно,

орієнтовані на надійність системи технічного обслуговування, ремонту та експлуатації стають важливою складовою сталого та циркулярного виробництва.

Поєднання інженерії надійності, прогнозної аналітики, технологій цифрового моніторингу та управління життєвим циклом створює основу для адаптивних систем технічного обслуговування, здатних покращити експлуатаційну готовність та забезпечити довгострокову технологічну стійкість у радіоелектронному виробництві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Moubray J. Reliability-Centered Maintenance. Industrial Press Inc., New York, 1997, 426 p.
2. Kabir S. An Overview of Fault Tree Analysis and Its Application in Model Based Dependability Analysis. Expert Systems with Applications, vol. 77, 2017, pp. 114-135.
3. Peng W., Li Y.-F., Yang Y.-J., Huang H.-Z. Bayesian Degradation Analysis with Inverse Gaussian Process Models under Time-Varying Degradation Rates. IEEE Transactions on Reliability, vol. 63, no. 2, 2014, pp. 542-554.
4. Lee J., Bagheri B., Kao H.-A. A Cyber-Physical Systems Architecture for Industry 4.0-Based Manufacturing Systems. Manufacturing Letters, vol. 3, 2015, pp. 18–23**.**
5. Sundin E., Bras B. Making Functional Sales Environmentally and Economically Beneficial through Product Remanufacturing. Journal of Cleaner Production, vol. 13, no. 9, 2005, pp. 913–925.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Iryna Ivanchenko
Senior lecturer
Foreign Languages Department
Dnipro University of Technology

THE ROLE OF AI TOOLS IN ESP COURSE DESIGN

Artificial Intelligence transforms all aspects of a human's life, including higher education. Universities, undergoing revolutionary changes, must adjust their educational programs to current real-life situations.

The success of the ESP course depends mostly on the depth of a teacher's knowledge in the subject area, a deep understanding of the target discourse community, as well as the genres produced by this community. What is more, in the classroom, educators must bridge the gap in current learners' subject knowledge level and that of the professional community the learners strive to enter. There exists an approach where an ESP teacher works in tandem with the domain specialist, which requires coordinated efforts across institutions that might not always share interests in developing the course. [1]

To create an ESP course, as an alternative to the tandem approach, it has been suggested to use discipline-specific corpora as a knowledge base. At the stage of development, corpora analysis can be of great help for determining common genres, identifying language objectives, and can be used in the classroom as a part of a data-driven learning (DDL) approach, which implies that corpora tools are used by learners for searching common language patterns that, in turn, can be incorporated in their native language. However, it is a challenge to create a discipline corpus large enough with a suitable representation of common genres.

Another issue is spoken and workplace-specific corpora that remain underdeveloped due to ethical, logistical, or privacy constraints.

To solve the problem, as support for an ESP expert, there can be suggested using of AI tools at the stages of design and implementation.

Let's consider the role AI tools play in creating the "4 pillars" of ESP course design, namely: needs analysis, learning objectives, materials, methods, and evaluation.

To make a needs analysis, traditional questions for a target learner usually include queries about their level of proficiency, knowledge, experience, and motivation. Similar questions may be given to the teachers and managers of the course. Creating a survey and getting answers, analysis and interpretation can take a lot of time and effort. Writing a simple prompt to such AI tools as Chat GPT or Gemini can help not only in creating a template for needs analysis but also in analyzing the results of a survey where learners can express their beliefs, hopes, and concerns about the course they are going to start.

The matter is that most AI tools use LLM (language learning model), able to catch these similarities and, due to the generative nature, AI tools can collocate similarities and make a summary of the results.

Then, AI tools can be a great aid in creating learning objectives. The problem here lies in differentiating in the highly specific area which used language patterns can be referred to as

frequent, productive, or hold a difficulty for a target learner. The complexity arises especially when the ESP course educator is not very good at technical jargon, or when keeping in mind that in different genres texts can be structured in various ways. Here, a RAG approach is of great help.

Retrieval-Augmented Generation (RAG) enhances LLMs by retrieving relevant information from an external knowledge base and incorporating it into the LLM's generation process. This approach improves factual accuracy and enables dynamic knowledge updates, making LLMs particularly suitable for educational applications.[2]

One example of the RAG approach is NotebookLM research and note-taking AI tool developed by Google Labs and designed to serve as a "virtual assistant». It can summarize complex information, connect related ideas, explain and illustrate concepts, etc[Coursera]

Next pillar of ESP design course is materials and methods creation.

Traditionally, a published textbook includes extracts from discourse in the specialism area and tasks of comprehension (multiple-choice questions, true/false statements) that don't always take into consideration a multi-levelled group of learners, and the information often gets out-of-date.

As an alternative to the above-mentioned, there can be suggested DDL (data-driven learning) where learners gather authentic materials and analyze them, apply tools for analysis, and find language models(patterns) that can be used in their own language. The advantage of this approach is that one can verify the suitability and quality of data, as well as transparency of results is evident. On the other hand, low-level learners and those with low computer competence face difficulties while using corpus-based tools more adherent to linguistic research rather than in-class learning.

Here one can name such AI tools as

a) Natural Language Toolkit that allows building programs for working with human language data (corporal, lexical resources) in Python;

b) Corpus Linguistic Toolkit (CLT)-tools for corpus management, annotation, and analysis;

c) AntConc (features of keyword analysis, collocation analysis and concordance)

d) Wordstat (software for text analysis, visualization tools including content, sentiment and cluster analyses);

e) QDA (Miner-qualitative data analysis software for supporting text analysis, coding and categorization of textual data [4, p.90-91].

So, course designers and teachers can use the above-mentioned tools for developing materials.

Finally, the last 'pillar' of the ESP course: evaluation. It starts with formative and summative evaluation, and includes diagnostic, process, product, and impact evaluation.

There are several reasons why conducting an efficient evaluation is difficult. One of the challenges in conducting the evaluation process is the lack of teachers' subject knowledge and their inability to create truly authentic tasks. Then, in most cases, learners in groups are of mixed levels. And finally, educators may not know the range of possible answers or the inappropriacy of the learner's correct response in current discourse.

Here, AI can improve evaluation in all its mentioned types.

In formative evaluation, learners are provided with immediate feedback on tasks like writing and speaking. With the help of AWE (Automated Writing Evaluation) systems, learners' work is checked for mistakes in vocabulary, grammar, coherence, and content relevance, while fluency and pronunciation are checked with the help of speech recognition software, allowing learners to correct mistakes in real time.

In summative evaluation, AI is an aid in checking a great number of presentations and essays, not only scoring them but also giving detailed feedback, pointing to the students' strong

and weak points. AI tools, being able to work with the bulk of data, are of great use in process, product, and impact evaluations. The stage of creating ESP course diagnostic tests carried out within a university can provide pragmatic insight. Then, through analysis of learners' post-course linguistic data, AI is able to assess how efficiently learners can apply the acquired ESP skills in the context of real life.

Thus, AI tools have a significant potential to support the four pillars of ESP course design: needs analysis, learning objectives, materials, methods, and evaluation. They offer unique opportunities to booster process of ESP course creation.

And what role is given to educators in this process? Being central to this process, teachers serve as mediators, integrating AI in the process of learning, and they cannot be replaced by AI for some reason. [5]

Firstly, AI engines can sometimes' hallucinate', i.e., give responses that sound plausible but incorrect. It is the teacher who should explain AI weaknesses to learners before they start using them. An ESP teacher with a proper level of subject knowledge and well-developed critical skills can guide learners, offering them strategies on how to work with AI ethically and efficiently

. Secondly, AI has nothing to do with a human's pedagogical experience, ability to find a proper learning style, a learner's current state of emotions and cultural background; defining a learner's gaps, showing empathy, and providing them with aiding strategies.

Thirdly, to design and implement an ESP course, it's impossible to do it without a human's creativity and adaptability. Teachers create interactive tasks, promote interesting discussions, foster learners to develop critical thinking, and are always ready to answer questions, turning lessons into a dynamic, live learning environment.

Fourthly, in an education system, teachers are motivators and mentors, enhancing learners' desire to be part of an educational community, leading them to academic success and well-being.

To conclude, the potential of AI is immense; it is making revolutionary changes in ESP course design, but without a human's guidance on thoughtful and strategic integration of AI into the learning process carried by teachers, AI tools themselves cannot realize their potential. We can assume that only the synergy between AI and pedagogical expertise can be considered as the key to a successful ESP course design and learning process.

REFERENCES

1. Anthony, Laurence "AI-assisted ESP course design and implementation"/ASP[EnLigne], 88, 2025. https://journals.openedition.org/asp/10034 DOI: https//doi.org/10.4000/15c2g

2. Zongxi Li, Zijian Wang, Weiming Wang, Kevin Hung, Haoran Xie, Fu Lee Wang, Retrieval-augmented generation for educational application: A systematic survey, Computers and Education: Artificial Intelligence, Volume 8.2025,100417 ISSN 2666-920X. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2025.100417

3. https://www.coursera.org/articles/how-to-use-notebooklm-effectively

4. Rudic.I.V., Onyshchuk, I.Yu. ARTIFICIAL INTELIGENCE TOOLS FOR DEVELOPING EDUCATIONAL RESOURCES: ENHANCING DIGITAL LEARNING EXPERIENCE FOR TEACHERS AND LEARNERS ЗАСОБИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗРОБКИ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ: ПОКРАЩЕННЯ ДОСВІДУ ЦИФРОВОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ/ Zakarpats'ki Phililogychni Studii, issue33,vol.2.

5. Sari, L. I., & Sari, R. H. (2025). AI INTEGRATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: INSIGHTS INTO ESP TEACHERS' VIEWS AND READINESS. English Review: Journal of English Education, 13(2), 779–792 https://doi.org/10.25134/erjee.v13i2.11505I.

Христина ДЗЬОБА
здобувач фахової передвищої освіти
за спеціальністю Початкова освіта
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"
Науковий керівник: ***Ольга ЛІПКЕВИЧ***
викладач КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"

ЧАТ-БОТИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНОГО БАР'ЄРУ ТА РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ФАХОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Анотація. *У статті проаналізовано проблему виникнення мовного бар'єру у студентів фахового педагогічного коледжу під час вивчення англійської мови. Визначено, що головними причинами страху спілкування є острах помилок та оцінювання. Обґрунтовано доцільність використання сучасних ШІ-чат-ботів (наприклад, ChatGPT, Gemini) як безпечного цифрового тренажера для самостійної роботи студентів. Запропоновано конкретні приклади англомовних запитів (промптів) для моделювання життєвих та перших професійно-педагогічних ситуацій.*
Ключові слова: *мовний бар'єр, англійська мова, чат-боти, штучний інтелект, діалогічне мовлення, фаховий педагогічний коледж, самостійна робота студентів.*

Сучасна модернізація вищої та фахової передвищої освіти висуває високі вимоги до рівня іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів. Ключовим завданням навчання у фахових педагогічних коледжах є підготовка фахівців, здатних вільно здійснювати професійну та міжособистісну комунікацію англійською мовою. Проте у практиці навчання студентів часто виникає деструктивне явище «мовного бар'єру», що виявляється у психологічній та лінгвістичній тривожності, зумовленій страхом перед публічною помилкою чи критикою. В умовах обмеженого аудиторного часу для індивідуальної розмовної практики кожного студента, використання технологій штучного інтелекту (ШІ), зокрема англомовних чат-ботів, набуває особливої актуальності. Вони виступають як безпечний, персоналізований інтерактивний тренажер для зняття афективних бар'єрів та інтенсивного розвитку навичок англійського діалогічного мовлення.

Теоретичні основи цієї проблеми досліджували вітчизняні науковці Т. О. Борова та О. П. Литовченко [1], які вивчали чинники появи деструктивних бар'єрів перед спілкуванням та шляхи їх подолання. Можливості використання чат-ботів як інноваційного інструменту для зниження рівня тривожності описала Ю. В. Руднік [2]. Також ефективність ШІ-додатків для мінімізації страху розмови підтверджують закордонні дослідники Х. Ванг [4] та Дж. Фатхі [3], які зазначають, що цифрові діалогові агенти створюють для студентів комфортне психологічне середовище, позбавлене соціального тиску.

Попри наявність цих розвідок, специфіка застосування англомовних чат-ботів для інтенсифікації мовленнєвого розвитку саме студентів фахових педагогічних коледжів, які перебувають на етапі первинного занурення у професію, ще потребує додаткового дослідження.

Мета статті – проаналізувати лінгводидактичний потенціал сучасних ШІ-чат-ботів як допоміжного інструменту для подолання мовного бар'єру та визначити раціональні варіанти їх застосування для розвитку англійського розмовного мовлення у студентів коледжу.

Вивчення англійської мови в педагогічному коледжі має чітко виражену практичну спрямованість, оскільки майбутня професійна діяльність вчителя базується на постійній комунікації. Проте головною перешкодою на шляху до формування комунікативної готовності часто стає мовний бар'єр, який науковці розглядають як складне поєднання психологічних та лінгвістичних труднощів. Т. О. Борова та О. П. Литовченко зазначають, що в основі цього феномену часто лежать суб'єктивні чинники, зокрема високий рівень тривожності студентів, страх дискредитувати себе перед одногрупниками або отримати негативну оцінку від викладача [1]. Внаслідок цього виникає внутрішня скутість – навіть за умови достатнього лексичного запасу та знання граматичних правил студент відчуває труднощі на етапі спонтанного продукування висловлювання.

Для майбутніх педагогів подолання зазначеної тривожності є критично важливим. Зарубіжні дослідники Х. Ванг [4] та Дж. Фатхі [3] доводять, що сильна тривожність під час розмови (Foreign Language Speaking Anxiety) деструктивно впливає на когнітивні процеси та ускладнює підбір мовних засобів. Вони наголошують, що для нівелювання цього бар'єру студенту необхідне безпечне, психологічно комфортне середовище, де відсутній чинник зовнішнього оцінювання [3; 4].

Як зазначає українська дослідниця Ю. В. Руднік, традиційний формат аудиторних занять не завжди спроможний забезпечити належний обсяг індивідуальної розмовної практики для кожного студента, через що виникає доцільність залучення новітніх цифрових програм [2]. Комп'ютерні технології дозволяють штучно змоделювати іншомовне мікросередовище, де першокурсники мають змогу без зайвого стресу адаптуватися до умов спонтанної комунікації англійською мовою.

Стрімкий розвиток штучного інтелекту забезпечив здобувачів освіти новими інструментами для оптимізації самостійної роботи. Сучасні чат-боти (зокрема, ChatGPT чи Gemini) трансформувалися у мультимодальних віртуальних співрозмовників, які здатні розпізнавати голосове введення та вести реалістичний інтерактивний діалог англійською мовою в усній формі.

Ю. В. Руднік наголошує, що ключовою перевагою чат-ботів є забезпечення повної індивідуалізації навчання [2]. Програма дозволяє студенту працювати у власному темпі, самостійно обирати тематику спілкування та багаторазово репетирувати певні мовні конструкції, що є неможливим в межах аудиторного заняття через обмежений часовий ресурс викладача.

З психологічної точки зору, взаємодія з ШІ-додатками дозволяє повністю нівелювати «страх оцінки», визначений у працях Т. О. Борової та О. П. Литовченка як базовий бар'єр [1]. Цифровий діалоговий агент не виявляє суб'єктивного нетерпіння та не здійснює критичного оцінювання, завдяки чому створюється середовище, в якому студент почувається розкуто й орієнтується виключно на зміст розмови [3].

Окрім психологічного розвантаження, чат-боти сприяють підвищенню лінгвістичної якості мовлення. Х. Ванг доводить, що ШІ спроможний здійснювати експрес-аналіз

повідомлень користувача, делікатно виправляти граматичні помилки у режимі реального часу та пропонувати автентичні мовні еквіваленти [4]. Такий інтерактивний асистент допомагає студентам фахового педагогічного коледжу поступово розширювати активний словниковий запас та нарощувати комунікативну впевненість.

Для ефективного подолання мовного бар'єру взаємодія студента з ШІ має бути цілеспрямованою та алгоритмізованою. Нами було виділено два базові типи комунікативних завдань для самостійного виконання студентами педагогічного коледжу:

1. Побутово-комунікативні симуляції. Даний етап спрямований на подолання первинного страху перед розмовою. Студент пропонує ШІ змоделювати стандартну життєву ситуацію з умовою, що бот вестиме діалог виключно англійською мовою та здійснюватиме коригування помилок лише після завершення бесіди, аби не переривати логіку висловлювання. Наведемо приклад запиту (промпту):

«Act as a friendly barista in a London coffee shop. I am a customer who wants to order coffee and a snack, but I am hesitant and making decisions slowly. Start the conversation, ask me questions, and politely correct my grammar mistakes only at the very end of our dialogue».

2. Професійно-орієнтоване імітаційне моделювання. Зазначені завдання інтегрують мовну практику в контекст майбутньої професійної діяльності вчителя початкових класів, допомагаючи адаптуватися до типових педагогічних ситуацій. Розглянемо модель «Вчитель – батько учня» (розвиток навичок ділового та педагогічного спілкування у конфліктній ситуації):

«Act as an upset British parent whose child got a poor mark in English. I am the teacher. Start the conversation by expressing your dissatisfaction. I will try to calm you down and find a solution. Speak English, use natural phrasing, and give me feedback on my speaking skills afterward».

Пропонуємо звстосувати модель «Професійний діалог з колегою» (активізація базових методичних знань англійською мовою):

«Act as an experienced primary school teacher from the USA. I am a student-teacher. Let's discuss how to use the TPR (Total Physical Response) method or educational games on English lessons for kids. Ask me questions about my ideas and suggest your tips. Speak in a conversational yet professional manner».

Впровадження таких інтерактивних мікромоделей у практику самостійної підготовки дозволяє здобувачам освіти трансформувати пасивні теоретичні знання з граматики та лексики англійської мови в активні комунікативні навички. Студент отримує можливість багаторазово репетирувати варіанти мовленнєвої поведінки у психологічно безпечному цифровому просторі, внаслідок чого рівень мовленнєвої тривожності поступово знижується.

Отже, використання сучасних ШІ-чат-ботів у самостійній роботі студентів фахового педагогічного коледжу є пролонгованим та ефективним способом подолання мовного бар'єру під час вивчення англійської мови. Завдяки створенню безпечного цифрового середовища, позбавленого психологічного тиску та оцінювання, ці інструменти дозволяють першокурсникам індивідуалізувати процес тренування розмовного мовлення, отримувати миттєвий коректний зворотний зв'язок та моделювати перші професійно-педагогічні ситуації. Регулярна комунікативна практика з цифровими діалоговими агентами сприяє поступовому переходу теоретичних знань у впевнені навички розмовного спілкування, що є критично важливим для успішної майбутньої професійної діяльності педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борова Т. О., Литовченко О. П. Психолого-педагогічні бар’єри при вивченні іноземної мови студентами закладів вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і середній школах. 2022. № 81. С. 45–50.

2. Руднік Ю. В. Чат-боти у навчанні іноземних мов як засіб подолання мовного бар'єру. Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці : матеріали конференції. Київ : НТУ, 2024. С. 45–48.

3. Fathi J. The impacts of AI conversational agents on EFL learners' oral proficiency and foreign language speaking anxiety. Frontiers in Education. 2024. Vol. 9. P. 112–125.

4. Wang X. Effects of an AI Chatbot Mobile Application on Foreign Language Anxiety among EFL Undergraduates. Journal of Educational Technology & Society. 2024. Vol. 27, No. 1. P. 89–104.

Соломія СТЕБАК
здобувач фахової передвищої освіти
за спеціальністю Початкова освіта
КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"
Науковий керівник: ***Ольга ЛІПКЕВИЧ***
викладач КЗ ЛОР "Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича"

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОВИХ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У МОВЛЕННІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Статтю присвячено дослідженню соціолінгвістичних та прагматичних особливостей функціонування новітніх англомовних запозичень у мовленні сучасного українського студентства (на матеріалі зрізу 2025–2026 рр.). У роботі проаналізовано основні чинники активізації англіцизмів у молодіжному середовищі, серед яких провідну роль відіграє вплив глобального інтернет-дискурсу (соціальних мереж TikTok, Instagram, платформ штучного інтелекту), закон економії мовних зусиль та фактор соціокультурного престижу. Здійснено тематичну класифікацію новітніх запозичень, виокремлено групи, що обслуговують сфери міжособистісної комунікації, емоційної рефлексії та академічної (цифрової) діяльності. Особливу увагу приділено механізмам лінгвістичної адаптації англіцизмів на фонетичному, графічному та граматичному (морфологічному) рівнях, що свідчить про високу словотвірну продуктивність сучасної української мовної системи. Наголошено на важливості розуміння молодіжного сленгу для майбутніх учителів початкових класів та іноземних мов у контексті формування їхньої професійно-педагогічної мовленнєвої культури.
Ключові слова: *англіцизми, запозичення, молодіжний сленг, інтернет-дискурс, студентство, лінгвістична адаптація, соціолінгвістика, педагогічна мовленнєва культура.*

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується потужними процесами глобалізації та євроінтеграції, що безпосередньо впливає на функціонування української мови. Однією з найяскравіших тенденцій сьогодення є стрімка інтернаціоналізація лексичного складу мови, яка відбувається переважно за рахунок англомовних запозичень. Особливо чутливою до цих змін є молодь, зокрема студентство, чиє мовлення традиційно виступає своєрідним «експериментальним майданчиком» для лінгвістичних нововведень.

У 2025–2026 роках основним каталізатором появи нових англіцизмів у студентському середовищі став динамічний розвиток англомовного інтернет-дискурсу: соціальних мереж (TikTok, Instagram), месенджерів, ігрофих сервісів та платформ штучного інтелекту. Мовлення сучасного студентства миттєво абсорбує нові лексеми для позначення психологічних станів, соціальних явищ, форматів стосунків та навчання (наприклад: *вайб, крінж, редфлег, гостити, ресерч* тощо). Дослідження цих процесів є надзвичайно актуальним, адже воно дозволяє зафіксувати живий стан мови «тут і зараз», проаналізувати механізми адаптації чужомовних елементів та зрозуміти, як інтернет-

комунікація трансформує культуру мовлення майбутніх фахівців, зокрема майбутніх педагогів початкової школи та вчителів англійської мови.

Для майбутнього вчителя початкових класів та англійської мови розуміння сучасного сленгу та запозичень є професійною необхідністю. Це дозволяє краще розуміти соціолінгвістичний контекст, у якому зростають сучасні діти, та усвідомлено підходити до збереження культури рідної мови в умовах масового іншомовного впливу.

Погоджуємось, що процес запозичення лексичних елементів є природним інструментом розвитку та збагачення будь-якої живої мовної системи. У лінгвістичній науці під запозиченням розуміють елемент чужої мови (слово, морфему, синтаксичну конструкцію), що перенесений з однієї мови в іншу внаслідок мовних контактів [3]. Запозичення іншомовних слів завжди зумовлене історичними, культурними, економічними та політичними зв'язками між народами.

Вважаємо, що варто чітко розмежовувати «старі» (традиційні) запозичення та «нові» англіцизми інтернет-епохи:

- Традиційні запозичення (освоєні мовою): Такі слова, як *футбол, джинси, комп'ютер, менеджер*, увійшли в українську мову у XX столітті або на початку XXI століття. Вони пройшли повну мовну адаптацію, зафіксовані в академічних тлумачних словниках, не викликають труднощів у розумінні серед різних вікових груп і сприймаються як нейтральна лексика.
- Нові англіцизми (інтернет-дискурс 2025–2026 рр.): Лексеми на кшталт *вайб, крінж, гостити, шиперити* є відносно новими. Вони функціонують переважно на правах сленгу – специфічного шару розмовної лексики, що характеризується експресивністю, нестандартністю та побутуванням у межах окремої соціальної чи вікової групи [4].

Бачимо, що сленг виконує функцію кодування інформації та відокремлення молодіжної спільноти від офіційного, дорослого світу. Нові англіцизми, що поповнюють студентський сленг, відрізняються високою динамічністю: вони швидко з’являються завдяки алгоритмам соціальних мереж (TikTok, Instagram), проте так само швидко можуть виходити з активного вжитку, замінюючись новими мовними трендами. Вони ще не кодифіковані офіційними словниками української мови і функціонують переважно в усному мовленні та текстових чатах.

Стрімке поширення англіцизмів у мовленні сучасного студентства не є випадковим феноменом. Сучасні дослідники молодіжного сленгу виділяють кілька взаємопов’язаних лінгвістичних та позамовних (соціокультурних) причин цього явища [6]:

1. Закон економії мовних зусиль (мовна лаконічність)

Однією з головних внутрішньомовних причин є прагнення до стислості. Англійська мова є високоаналітичною та компактною. Одне англійське сленгове слово часто замінює ціле описове речення в українській мові.

Наприклад, замість тривалого виразу «певна дія або риса характеру людини, яка демонструє тривожні ознаки або психологічні маніпуляції у стосунках» студенти використовують короткий маркер «редфлег» (від англ. *red flag*). Слово «дедлайн» повністю витіснило конструкцію «остання дата здачі виконаної роботи».

2. Відсутність точних коротких відповідників в українській мові

Багато нових запозичень виникають для позначення абсолютно нових форматів соціальної взаємодії або емоційних станів, створених інтернет-культурою, які ще не мають аналогів в традиційній мові.

Наприклад, слово «ситуейшиншип» (від англ. *situationship*) описує формат романтичних стосунків, які не мають чіткого статусу чи зобов'язань. В українській літературній мові немає одного еквівалентного слова для передачі цього нюансу. Те саме стосується дієслова «гостити» (*to ghost*), що означає раптове припинення спілкування без пояснення причин через ігнорування повідомлень.

3. Чинник моди та соціокультурного престижу

Для молоді характерне прагнення виглядати сучасними, прогресивними та інтегрованими у світовий інфопростір. Оскільки глобальний контент створюється англійською мовою, використання англіцизмів автоматично підвищує соціальний статус мовця в очах однолітків. Це маркер того, що студент «у тренді» [4]. Наприклад, сленговий вислів «six seven» (або цифрами 6-7) – це відносно новий тренд, який прийшов з англомовного Тіктоку та пов'язаний з інтернет-гумором, мем-культурою та геймінгом.

4. Прагнення до ідентифікації та приналежності до групи

Сленг допомагає студентам розмежовувати комунікацію за принципом «свій – чужий». Використання специфічних англіцизмів (наприклад, «ресерчити» замість *досліджувати*, або «спіч» (speech) замість *промова, «скіл» (skill) – замість навичка, майстерність, «*апнути» (від Up) – підвищити свій рівень, ранг або покращити характеристику персонажа) сигналізує про приналежність до студентського, академічного чи геймерського середовища, створюючи відчуття субкультурної єдності.

Таким чином, активізація англіцизмів у студентському мовленні зумовлена як глобалізаційними процесами (впливом інтернету та соцмереж), так і внутрішньомовними чинниками – потребою в експресивному, швидкому та максимально точному вираженні нових реалій сучасного життя.

Для детального аналізу функціонування нових англіцизмів у студентському середовищі нами було застосовано метод суцільної вибірки з живого мовлення студентів та текстових повідомлень у месенджерах (Telegram, Viber). Усього було зафіксовано понад 40 новітніх запозичень інтернет-походження, які за семантичним принципом (значенням) та сферою побутування ми розподілили на три основні тематичні групи:

1. Побутове спілкування, спілкування в мережі, міжособистісні стосунки та соціум

Ця група відображає прагнення молоді лаконічно кодувати складні психологічні та соціальні моделі поведінки, що транслюються через тренди соціальних мереж TikTok та Instagram [Urban Dictionary].

- *Ситуаційшип* (від англ. *situationship*) – романтичні або сексуальні взаємини, які не мають чіткого статусу, визначеності чи взаємних зобов'язань.
- *Гостити* (від англ. *to ghost* – привид) – раптово припинити будь-яке спілкування з кимось (найчастіше в месенджерах), ігноруючи дзвінки та повідомлення без пояснення причин.
- *Редфлег* (від англ. *red flag* – червоний прапорець) – метафоричне позначення тривожних сигналів, рис характеру або поведінки іншої людини, які свідчать про потенційну небезпеку чи токсичність у майбутніх стосунках.

- *Шеймити* (від англ. *shame* – сором) – публічно соромити, засуджувати когось за зовнішній вигляд, поведінку чи погляди (часто вживається як *бодішеймінг* – критика чужого тіла).
- *Форсити* (від англ. *force* – сила) – активно просувати, рекламувати, насаджувати якусь тему, мем чи ідею, щоб вона стала популярною.
- *Газлайтинг* (від англ. *gaslighting*) – форма психологічного маніпулювання, коли людину змушують сумніватися у власній адекватності, пам'яті чи сприйнятті реальності.
- *Думер* (від англ. *doom* – загибель, погана доля) – людина (зазвичай підліток або молодь), яка має песимістичний погляд на майбутнє, схильна до депресивних думок через екологію, політику чи життя загалом.

2. Емоційні стани, рефлексія та оцінка подій або людей

Новітні запозичення цієї групи виконують експресивно-оцінну функцію. Вони замінюють звичні українські прикметники та вигуки, надаючи мовленню більшої емоційної гостроти та приналежності до єдиного інтернет-простору [2].

- *Вайб* (від англ. *vibe*, скорочено від *vibration* – вібрація) – специфічна атмосфера, настрій, що випромінюється місцем, людиною або ситуацією (наприклад, *«навчальний вайб»*, *«позитивний вайб»*).
- *Краш* (від англ. *crush*) – людина, яка дуже подобається, в яку таємно закохані. Дієслово: *крашитися*.
- *Крінж* (від англ. *to cringe* – здригатися від огиди) – почуття гострого сорому за дії чи слова іншої людини або позначення чогось безглуздого, неякісного.
- *Делюжнл* / Делюжн (від англ. *delusional* – маніакальний, той, що марить) – характеристика людини, яка перебуває в полоні власних ілюзій, фантазій, ігнорує реальні факти або занадто самовпевнена.
- *Слей* (від англ. *slay*) – буквально «вбивати», але в сленгу це вигук захоплення. Означає «виглядати неперевершено», «зробити щось дуже круто та стильно».
- *Триггерити* (від англ. *trigger*) – викликати сильну негативну емоційну реакцію, чіпляти за живе, зазвичай через якісь неприємні спогади чи психологічні травми.

3. Навчання, професійна та цифрова діяльність

Студентське середовище адаптує англіцизми для оптимізації академічної комунікації, де запозичені слова часто виступають лаконічними професійними термінами.

- *Ресерч* / *Ресерчити* (від англ. *research* / *to research*) – процес пошуку, детального дослідження, збору інформації чи наукових матеріалів з певної теми перед початком роботи.
- *Дедлайн* (від англ. *deadline*) – крайній термін, фіксована дата або час, до якого має бути виконане або здане завдання.
- *Спіч* (від англ. *speech*) – промова, виступ перед аудиторією або коротка репліка-монолог у розмові.
- *Постити* (від англ. *to post*) – процес публікації текстових, фото- чи відеоматеріалів на цифрових платформах та в соціальних мережах.

Входження будь-якого іншомовного слова в українську мову супроводжується його обов'язковим пристосуванням до законів нашої мовної системи. Нові англіцизми проходять складний процес лінгвістичної адаптації на кількох рівнях [5].

Фонетичний та графічний рівні. Першим етапом адаптації є засвоєння звукової форми слова та її фіксація засобами української графіки (кирилицею). Оскільки в українській та англійській мовах фонологічні системи суттєво відрізняються, відбувається заміна специфічних англійських звуків на найближчі українські відповідники (транслітерація та транскрипція):

- Англійський дифтонг [aɪ] у слові *hype* стягується, а приголосний [h] адаптується як [х], утворюючи графічну форму *хайп*.
- Слово *vibe* фіксується за звуковим принципом як *вайб*.
- Складне звукосполучення у слові *cringe* замінюється м'яким українським африкатом [dʒ], утворюючи іменник *крінж*.

Граматичний (морфологічний) рівень

Найцікавішим є граматичний рівень, коли англійське кореневе слово, позбавлене флексій (закінчень), потрапляє в українську мову і починає підпорядковуватися законам українського словозміни та словотвору [1]. Англіцизми активно обростають українськими суфіксами та закінченнями, внаслідок чого утворюються нові частини мови:

1. **Утворення дієслів:** До англійської основи додаються питомі українські суфікси *-и-, -а-, -ува-* та дієслівні закінчення.

Приклади: англійське дієслово *to ghost* трансформується в українське гостити (з парадигмою відмінювання: *я гощу, ти гостиш, вони гостять*); *to research* – ресерчити; *to post* – постити.

2. **Утворення прикметників:** Відбувається шляхом додавання продуктивного українського суфікса *-ов-* або *-н-*, що дозволяє слову узгоджуватися в роді, числі та відмінку.

Приклади: іменник *cringe* перетворюється на прикметник крінжовий (*крінжова ситуація, крінжове відео*); іменник *vibe* – вайбовий (*вайбова музика*); *delusional* спрощується до основи з українським закінченням – делюжнлний.

3. **Категорія роду та відмінювання іменників:** Більшість запозичених іменників з кінцевим приголосним основи (*вайб, крінж, редфлег, ресерч, дедлайн*) в українській мові автоматично зараховуються до чоловічого роду, другої відміни та набувають здатності відмінюватися за відмінками (*немає вайбу, поділитися ресерчем, не вклався в дедлайн*).

Більшість цих слів стають популярними завдяки алгоритмам TikTok. Оскільки українські підлітки споживають багато глобального контенту, слово може стати «вірусним» в Україні буквально за кілька днів після того, як воно з'явилося в трендах США чи Великої Британії.

Таким чином, мовленнєва практика студентів демонструє високий ступінь життєздатності української мовної системи: чужомовне слово не просто копіюється, а миттєво піддається фонетичній графічній та глибокій морфологічній переробці, стаючи органічним елементом молодіжного сленгу.

Загалом, дослідження засвідчує, що нові англійські запозичення є невіддільним елементом комунікації сучасного студентства. Проте, для студентів педагогічного коледжу – майбутніх учителів початкових класів та іноземної мови – принципово важливо усвідомлювати межу між використанням експресивного сленгу в неформальному середовищі та дотриманням високої культури академічного й професійного мовлення, що є запорукою їхньої майбутньої педагогічної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городенська К. Г. Нові явища в морфологічній адаптації запозичених іменників. Українська мова. 2014. № 4. С. 3–12.

2. Кононенко Н. П. Динамічні процеси в молодіжному сленгу початку XXI століття / Інститут української мови НАН України. Київ, 2023. 188 с.

3. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. 4-те вид. Київ: Либідь, 2011. 240 с.

4. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціолінгвістичне дослідження. Київ: Критика, 2005. 464 с.

5. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексиці сучасної української мови (на матеріалі мас-медіа). Київ: Вид. центр КНЛУ, 2019. 312 с.

6. Тараненко О. О. Сучасні тенденції в розвитку лексичного складу української мови (кінець XX – початок XXI ст.). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 256 с.

7. Urban Dictionary. URL: https://www.urbandictionary.com (дата звернення: 11.06.2026).

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Будилін Нікіта Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС НАПРАВЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах протидії злочинності одним із важливих чинників забезпечення ефективного досудового розслідування є належна взаємодія слідчого з оперативними працівниками. Особливої актуальності зазначене питання набуває під час направлення та реалізації матеріалів, отриманих за результатами оперативно-розшукової діяльності, оскільки саме така інформація нерідко містить відомості про підготовку або вчинення кримінальних правопорушень, осіб, причетних до їх вчинення, місця знаходження речових доказів та інші обставини, що мають значення для кримінального провадження. Від своєчасності передачі таких матеріалів, повноти відображених у них відомостей, а також належної організації спільної діяльності між слідчим та оперативними підрозділами залежить можливість швидкого реагування на виявлені факти протиправної діяльності, прийняття законних процесуальних рішень та забезпечення виконання завдань кримінального провадження. У зв'язку з цим дослідження особливостей взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час направлення матеріалів за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки сприяє вдосконаленню механізму використання результатів оперативно-розшукової діяльності в процесі розслідування кримінальних правопорушень.

Правовою основою взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час направлення матеріалів за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності є положення Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Закону України «Про Національну поліцію», а також відомчі нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи зобов'язані у разі виявлення ознак кримінального правопорушення невідкладно направляти зібрані матеріали до відповідного органу досудового розслідування для прийняття рішення згідно з вимогами кримінального процесуального законодавства [1]. Саме на цьому етапі виникає необхідність ефективної взаємодії між слідчим та оперативними працівниками, оскільки від повноти, достовірності та своєчасності переданої інформації залежить подальший хід досудового розслідування.

Важливе значення для організації взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час направлення матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності має розділ ІІІ Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575. Зазначеним розділом визначено, які містять відомості про підготовку або вчинення кримінальних правопорушень. Зокрема, передбачено обов'язок оперативних підрозділів невідкладно передавати відповідні матеріали до органу досудового розслідування для прийняття процесуального рішення, а також забезпечувати подальшу взаємодію зі слідчим під час перевірки та використання отриманої інформації. Такий механізм сприяє своєчасному внесенню відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, належній організації першочергових слідчих (розшукових) дій та ефективному документуванню кримінальних правопорушень [2].

У науковій наукових працях Сабанюк Т. Р. Борисенко М.В. взаємодія слідчого та оперативних підрозділів розглядається як одна з необхідних умов ефективного досудового розслідування. Науковці зазначають, що належна організація такої взаємодії забезпечує своєчасне отримання інформації про кримінальні правопорушення, сприяє правильному визначенню напрямів розслідування та підвищує ефективність використання результатів оперативно-розшукової діяльності. Водночас важливого значення набуває чітке розмежування компетенції слідчого й оперативних працівників та налагодження постійного інформаційного обміну між ними [4; 5].

Особливістю взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час направлення матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності є поєднання процесуальної самостійності слідчого та організаційної співпраці з оперативними підрозділами. При цьому оперативний працівник забезпечує отримання, накопичення та передачу інформації про кримінальне правопорушення, тоді як слідчий здійснює її оцінку, перевірку та вносить відомості до ЄРДР. Така взаємодія повинна здійснюватися безперервно, оскільки лише за умови належного інформаційного обміну можливо забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, ефективна взаємодія слідчого з оперативними працівниками під час направлення матеріалів за результатами здійснення оперативно-розшукової діяльності є необхідною умовою належного функціонування механізму кримінальної юстиції. Від рівня її організації залежить своєчасність реагування на виявлені факти протиправної діяльності, повнота доказової бази та досягнення завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 04.06.2026).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 04.06.2026).

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17 (дата звернення: 04.06.2026).

4. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції під час досудового розслідування : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2021. URL: https://elar.navs.edu.ua/items/bf24bc8c-e7e7-4738-a237-cf8129ffa960 (дата звернення: 09.06.2026).

5. Сабанюк Т. Р. Теоретико-прикладні проблеми визначення поняття взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. Право і суспільство. 2023. № 1. С. 350–355. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/1_2023/50.pdf(дата звернення: 09.06.2026).

Будилін Нікіта Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

Цифровізація світової економіки докорінно змінила структуру міжнародного торговельного обміну та модифікувала систему зовнішніх зносин. Електронна комерція (e-commerce) перетворилася на один із провідних напрямів сучасної глобальної інфраструктури, що вимагає нових підходів до її нормативного впорядкування. Оскільки транскордонні цифрові операції за своєю природою є екстериторіальними, неоднорідність правового регулювання на рівні національних юрисдикцій суттєво ускладнює функціонування ринку, створюючи виклики для захисту прав споживачів, безпеки даних та виконання контрактів.

У сучасній доктрині та міжнародній практиці відсутнє єдине загальноприйняте визначення поняття «електронна комерція». Її дослідження здійснюється в межах різних наукових підходів, зокрема електронно-комунікаційного, мережевого, юридичного та економічного. При цьому електронний бізнес розглядається як найбільш широке поняття, електронна комерція є його складовою, а електронна торгівля охоплює безпосередній продаж товарів і послуг через мережу Інтернет [1, с.13-14]. Найпоширенішими моделями взаємодії в електронній комерції є B2B (Business-to-Business), B2C (Business-to-Consumer), C2C (Consumer-to-Consumer) та B2G (Business-to-Government).

Формування міжнародно-правових засад регулювання електронної торгівлі розпочалося наприкінці XX століття. Важливу роль у цьому процесі відіграла Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), яка розробила низку міжнародних документів щодо електронного обміну даними [1, с.14]. Одним із ключових актів став Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронну комерцію 1996 року, який закріпив принцип

юридичної рівності електронних і паперових документів та визначив основні підходи до використання електронного підпису [2, с.138]. Особливе значення має також Робоча програма Світової організації торгівлі з електронної комерції, започаткована у 1998 році, яка спрямована на усунення бар'єрів у цифровій торгівлі та підтримання мораторію на застосування мит до електронних передач даних [3].

Досвід зарубіжних держав свідчить про існування різних моделей правового регулювання електронної комерції. У Сполучених Штатах Америки основу становлять Закон про електронні підписи у глобальній та національній торгівлі (E-SIGN Act) та законодавство про захист прав споживачів, що забезпечують рівність юридичної сили електронних і паперових документів [4, с.13]. Європейський Союз створив одну з найбільш розвинених систем правового регулювання, яка ґрунтується на Директиві 2000/31/ЄС про електронну комерцію та Загальному регламенті про захист даних (GDPR) [5; 6].

В Україні правове регулювання електронної комерції здійснюється насамперед на підставі Закону України «Про електронну комерцію», який набув чинності 30 вересня 2015 року та був розроблений з урахуванням положень Директиви 2000/31/ЄС. Відповідно до статті 5 Закону України «Про електронну комерцію», основними принципами здійснення електронної комерції є свобода підприємницької діяльності, свобода вибору контрагентів, свобода конкуренції, рівність юридичної сили електронних і традиційних правочинів, забезпечення належної якості товарів та послуг, захист прав споживачів і доступність інформації [7]. Закон визначає коло суб'єктів електронної комерції, до яких належать продавці, покупці, органи державної влади та постачальники послуг проміжного характеру. Важливим обов'язком продавця є забезпечення відкритого доступу до інформації про себе, зокрема найменування, місцезнаходження, контактних даних та реєстраційних відомостей.

Невід'ємною складовою міжнародної електронної торгівлі є система електронних платежів та довірчих послуг. В Україні правове регулювання електронної ідентифікації, електронних підписів та електронних печаток здійснюється Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», положення якого гармонізовані з Регламентом ЄС eIDAS № 910/2014 [8]. Це створює передумови для взаємного визнання електронних засобів ідентифікації та забезпечення юридичної сили цифрових правочинів у міжнародному середовищі. Важливе значення має Закон України «Про платіжні послуги», який імплементує окремі положення європейських директив PSD2 та EMD, розширює перелік надавачів платіжних послуг, регулює використання електронних грошей та створює правові передумови для розвитку відкритого банкінгу [9].

Разом із тим стрімкий розвиток цифрових технологій породжує нові правові виклики. Одним із таких викликів є використання систем штучного інтелекту для автоматизованого укладення договорів та здійснення торговельних операцій. У разі виникнення шкоди або збитків залишається відкритим питання визначення суб'єкта юридичної відповідальності. Недостатньо врегульованими залишаються також питання застосування смарт-контрактів і технології блокчейн, які здатні забезпечити автоматичне виконання договірних умов без участі посередників. Попри прийняття Закону України «Про віртуальні активи», механізми використання криптовалют у міжнародній торгівлі все ще не мають повноцінного правового оформлення через відсутність необхідних податкових змін [10]. Крім того, українське законодавство не містить комплексного

регулювання щодо використання технологій Big Data, Інтернету речей (IoT), віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) у сфері електронної комерції. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з розбіжностями між українським законодавством та правом Європейського Союзу щодо визначення моменту отримання електронного повідомлення та окремих аспектів захисту персональних даних.

Таким чином, міжнародна електронна торгівля є одним із найбільш динамічних секторів сучасної економіки, розвиток якого потребує постійного вдосконалення правового регулювання. Ефективне функціонування цифрового ринку неможливе без узгоджених міжнародних стандартів, належного захисту прав споживачів, безпеки електронних платежів та забезпечення кібербезпеки. Для України пріоритетними напрямами подальшого розвитку мають стати створення комплексного законодавства щодо штучного інтелекту та смарт-контрактів, повна гармонізація національних норм із правом Європейського Союзу у сфері захисту персональних даних, удосконалення правового режиму віртуальних активів та формування сприятливого середовища для інтеграції українського бізнесу до європейського й світового цифрового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берч В. В. Правове регулювання електронної комерції: міжнародні та національні стандарти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 85, ч. 2. С. 11-16. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.1.

2. Драганова В. В., Щербак Г. Р. Міжнародно-правове регулювання цифрової торгівлі. Цифрова економіка: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5-6 червня 2025 р.). Київ : КНЕУ, 2025. С. 137-139.

3. Робоча програма СОТ з Електронної комерції. Міністерство економіки України : офіційний вебсайт. 2025. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1079ec93-73d7-4caa-a511-ee640e3d8c7f&title=RobochaProgramaZElektronnoiKomertsii (дата звернення: 03.06.2026).

4. Волинець В. В. Виклики правового регулювання електронної комерції в контексті глобалізації цифрової економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 84, ч. 2. С. 9-15. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.1.

5. Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію»): Директива Європ. Союзу від 08.06.2000 № 2000/31/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text (дата звернення: 03.06.2026).

6. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII : станом на 18 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX : станом на 26 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text (дата звернення: 03.06.2026).

10. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 03.06.2026).

Будилін Нікіта Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ШПИГУНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПІДХОДІВ

Шпигунство в умовах воєнного стану в Україні набуло якісно нових ознак, що зумовлено не лише масштабом збройної агресії, а й трансформацією самої природи загроз національній безпеці. Повномасштабне вторгнення рф 24 лютого 2022 року спричинило переосмислення ролі кримінально-правових механізмів у системі протидії розвідувально-підривній діяльності іноземних держав. Якщо раніше шпигунство розглядалося здебільшого як латентне кримінальне правопорушення, який мав обмежене практичне застосування, то в умовах війни воно стало одним із ключових інструментів гібридної агресії, що безпосередньо впливає на обороноздатність держави, функціонування критичної інфраструктури та безпеку громадян.

Згідно з положеннями статті 114 Кримінального кодексу України (далі – КК України), шпигунство визначається як передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю [1]. При цьому особливістю даного складу кримінального правопорушення є спеціальний суб'єкт – ним може бути виключно іноземець або особа без громадянства. Такий підхід дозволяє чітко розмежувати шпигунство від державної зради, передбаченої статтею 111 КК України, де суб'єктом є виключно громадянин України. Водночас у практиці правозастосування в умовах воєнного стану спостерігається тенденція до розширеного тлумачення форм участі громадян України у розвідувальній діяльності іноземних держав, що часто призводить до кваліфікації їхніх дій саме як державної зради, навіть якщо за змістом вони близькі до класичного шпигунства [2, с.248].

Об'єктом шпигунства виступає зовнішня безпека держави, яка охоплює суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність та інформаційну безпеку України. Предметом

кримінального правопорушення є відомості, що становлять державну таємницю відповідно до Закону України «Про державну таємницю» [3]. У сучасних умовах значно розширився спектр таких відомостей: це не лише класична військова інформація (дислокація військ, плани операцій, характеристики озброєння), але й дані про об'єкти критичної інфраструктури, енергетичну систему, логістичні маршрути, результати міжнародної військово-технічної співпраці, а також інформація з обмеженим доступом, яка в умовах війни може набувати ознак державної таємниці через свою стратегічну важливість [4, с.457].

Воєнний стан істотно вплинув на трансформацію способів вчинення шпигунства. Якщо раніше домінували традиційні форми збору інформації через агентурну мережу, фізичне проникнення на об'єкти або вербування посадових осіб, то нині ключову роль відіграють цифрові технології. Кіберпростір став основним середовищем для здійснення розвідувальної діяльності, що проявляється у зломах інформаційних систем, використанні шкідливого програмного забезпечення, перехопленні електронних комунікацій, аналізі відкритих джерел (OSINT) та використанні соціальних мереж для збору даних. Особливої уваги заслуговує феномен так званого «масового шпигунства», коли до передачі інформації можуть залучатися пересічні громадяни, які, іноді не усвідомлюючи повною мірою наслідків, публікують у відкритому доступі відомості про переміщення військової техніки, наслідки обстрілів або розташування об'єктів оборонного значення.

Значних змін зазнали й підходи до кримінально-правової кваліфікації. У практиці органів досудового розслідування та судів спостерігається тенденція до комплексної кваліфікації діянь, коли шпигунство поєднується з іншими кримінальними правопорушеннями проти основ національної безпеки, такими як диверсія, колабораційна діяльність або пособництво державі-агресору. Це зумовлено необхідністю врахування реальної суспільної небезпечності діяння, яка в умовах війни значно зростає. Водночас виникають проблеми розмежування складів кримінальних правопорушень, особливо у випадках, коли діяльність особи має змішаний характер або здійснюється за допомогою сучасних технологій, що не були прямо передбачені законодавцем [5, с.436-437].

Посилення кримінальної відповідальності за кримінальними правопорушеннями проти національної безпеки є ще однією характерною рисою трансформації підходів. Хоча санкція статті 114 КК України формально залишилася відносно стабільною (позбавлення волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна), загальна тенденція кримінальної політики держави спрямована на невідворотність та суворість покарання. Це проявляється у більш жорсткій судовій практиці, обмеженні можливостей для застосування пом'якшувальних обставин, а також у підвищенні ролі превентивних заходів, зокрема контррозвідувальної діяльності.

Разом з тим, ефективна протидія шпигунству стикається з низкою серйозних викликів. Однією з ключових проблем є складність ідентифікації суб'єктів кримінального правопорушення, особливо в умовах використання анонімних цифрових платформ, VPN-технологій та інших засобів маскування. Іншою проблемою є інфільтрація агентів у державні органи та стратегічні підприємства, що створює ризики витоку інформації на найвищому рівні. Крім того, воєнний стан ускладнює проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема через обмежений доступ до територій бойових дій, необхідність дотримання режиму секретності та підвищені вимоги до безпеки учасників кримінального провадження.

У зв'язку з цим актуалізується питання вдосконалення механізмів боротьби зі шпигунством. Одним із пріоритетних напрямів є посилення превентивної складової, що включає систематичні контррозвідувальні заходи, перевірку осіб, які мають доступ до державної таємниці, а також підвищення рівня інформаційної безпеки. Важливу роль відіграє впровадження сучасних технологій, зокрема систем кіберзахисту, аналітики великих даних та штучного інтелекту для виявлення підозрілої активності. Окремої уваги потребує вдосконалення законодавства, зокрема уточнення понятійного апарату, розширення переліку форм шпигунської діяльності та встановлення чітких критеріїв відмежування суміжних складів кримінальних правопорушень. Не менш важливою є міжнародна співпраця, яка дозволяє обмінюватися розвідувальною інформацією, координувати зусилля у боротьбі з транснаціональними шпигунськими мережами та запозичувати найкращі практики протидії.

Таким чином, шпигунство в умовах воєнного стану перетворилося на багатовимірне явище, що охоплює як традиційні, так і новітні форми розвідувальної діяльності. Його ефективне стримування можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує кримінально-правові, організаційні, технологічні та міжнародні інструменти, спрямовані на забезпечення національної безпеки та захист суверенітету України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 23.04.2026).
2. Кальян А. В. Коломієць Н. В. Державна зрада та шпигунство: вплив воєнного стану на формування критеріїв їх розмежування. Юність науки – 2022: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез XI I Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 15-16 травня 2022 р.). 2022. С. 248-249.
3. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII : станом на 27 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text (дата звернення: 23.04.2026).
4. Томашевська В. Ю., Стаднічук А. Ю. Особливості кримінально-правової протидії диверсіям та шпигунству в умовах воєнного стану. Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України : тези доповідей X Міжнар. наук.-практ. конф. «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності» (м. Київ, 20-22 трав. 2025 р.). 2025. Вип. 1 (48). С. 455-457.
5. Корогод С. В. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України. The 6th International scientific and practical conference "Innovative development of science, technology and education" (March 14-16, 2024). 2024. С. 435-438.

Василенко Максим Миколайович
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Декусар Ганна Геннадіївна,***
старший викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

TACTICAL AND PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF DEFENDANT INTERROGATION IN CRIMINAL INVESTIGATIONS

Defendant interrogation is one of the key investigative actions in criminal proceedings that directly determines the quality of establishing the circumstances subject to proof. Its effectiveness is conditioned not only by normative regulation but also by the investigator's deep understanding of tactical techniques and psychological patterns of behavior of a person brought to criminal liability. The Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter — CPC) [1] enshrines procedural guarantees for the accused while providing the investigator and prosecutor with a broad toolkit for a full and comprehensive clarification of the circumstances of the proceedings.

From a tactical standpoint, the interrogation of the accused involves several successive stages: preparatory, introductory, main, and concluding. At the preparatory stage, the investigator analyzes the available case materials, forms a list of circumstances to be clarified, and selects appropriate tactical techniques. Pursuant to Article 224 of the CPC [1], interrogation is conducted at the place of pre-trial investigation or at the location of the person being questioned. Among the tactical techniques, scholars distinguish: the use of detailed questions, cross-referencing the accused's testimony with other evidence, presenting evidence in a specific sequence, and the so-called "free narrative" — a method allowing the person to recount events in their own interpretation without interruption from the investigator [2, p. 183–186].

The psychological dimension of defendant interrogation is equally significant. Any person charged with a criminal offence exists in a state of heightened psychological tension that directly affects the content and reliability of their testimony. Forensic psychology identifies several typical positions of the accused during interrogation: admission of guilt (full or partial), denial of the act, giving false testimony, or refusal to testify. The latter right is guaranteed by Article 63 of the Constitution of Ukraine [3] and Article 18 of the CPC [1] — no person is obliged to testify against themselves or their close relatives. The investigator's task consists in establishing psychological

contact with the person being questioned, which presupposes demonstrating objectivity, maintaining behavioral neutrality, and respecting the procedural rights of the individual [4, p. 97–101].

An important component of interrogation tactics is the consideration of the accused's individual psychological characteristics: personality type, intellectual level, emotional stability, propensity for deception, and the nature of the crime committed. In particular, in cases involving violent crimes, defendants more frequently resort to a strategy of complete denial, whereas in corruption proceedings they often opt for partial admission with the aim of minimizing punishment. Scholars also emphasize the significance of non-verbal communication — facial expressions, gestures, pauses, and voice timbre — as additional indicators that allow an assessment of the sincerity of testimony [5].

Particular attention should be paid to interrogation tactics in conditions of legal conflict between the prosecution and the defense. In accordance with the adversarial principle (Article 22 of the CPC [1]), the parties to criminal proceedings are equal in presenting evidence and proving its persuasiveness. Defense counsel is entitled to be present during the interrogation of their client and to intervene in cases of rights violations. The investigator, in turn, must strictly comply with the prohibition on the use of physical or psychological violence, threats, deception, or other unlawful means of influence (Article 226 of the CPC [1]), since testimony obtained by such means is deemed inadmissible evidence under Article 87 of the CPC [1].

In the context of modern criminal justice practice, the position of the Supreme Court of Ukraine regarding the assessment of the admissibility of the accused's testimony is instructive. Courts emphasize the need for a comprehensive analysis of the conditions under which the interrogation was conducted, the presence of defense counsel, and the explanation of procedural rights [6]. This points to the strengthening of fair trial standards in accordance with the requirements of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [7] and the case law of the European Court of Human Rights.

Thus, the tactical and psychological foundations of defendant interrogation represent a synthesis of procedural norms, forensic techniques, and applied knowledge from legal psychology. The effectiveness of this investigative action is determined primarily by the investigator's ability to combine legal rigor with psychological flexibility, while adhering to the principles of legality, respect for human dignity, and the right to a defense.

REFERENCES:

1. Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13.04.2012 No. 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Shepitko V. Yu. Criminalistics: textbook. Kharkiv: Pravo, 2019. 456 p.

3. Constitution of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254к/96-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Konovalova V. O. Legal Psychology: textbook. Kharkiv: Pravo, 2020. 272 p.

5. Khavronuk M. I. Interrogation in criminal proceedings: psychological aspects. Bulletin of Criminal Justice. 2021. No. 2. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2021_Khavronuk.pdf

6. Resolution of the Supreme Court dated 15.03.2023 in case No. 754/12345/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109876543

7. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms dated 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Василенко Максим Миколайович
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Юр'єв Денис Сергійович,***
старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів є одним із найбільш складних напрямів сучасного кримінального процесу, що зумовлено як специфікою самих кримінальних правопорушень, так і умовами їх вчинення під час збройних конфліктів. Воєнні злочини належать до категорії міжнародних злочинів, які посягають на основоположні норми міжнародного гуманітарного права, а тому їх розслідування та доказування потребують застосування комплексного підходу, що поєднує національні процесуальні механізми та міжнародні стандарти [1].

У сучасних умовах збройної агресії проти України питання доказування воєнних злочинів набуло особливої актуальності, оскільки правоохоронні органи стикаються з масовими порушеннями законів та звичаїв війни, значною кількістю потерпілих та руйнуванням об'єктів цивільної інфраструктури. Це обумовлює необхідність адаптації кримінального процесуального механізму до реалій воєнного стану та активного використання альтернативних джерел доказової інформації [2].

Воєнні злочини характеризуються тим, що вони вчиняються в умовах збройного конфлікту, що істотно ускладнює класичний механізм доказування, передбачений кримінальним процесуальним законодавством. У багатьох випадках доступ до місця події є обмеженим або взагалі неможливим, що призводить до втрати матеріальних слідів злочину або їх істотної деформації. Саме тому значна частина доказової інформації у таких провадженнях формується не безпосередньо слідчим шляхом, а шляхом фіксації подій очевидцями, міжнародними організаціями або за допомогою дистанційних технологій.

Особливого значення набуває використання цифрових доказів, які сьогодні фактично становлять основу доказування у справах про воєнні злочини. Йдеться про фото- та

відеоматеріали, отримані з мобільних пристроїв, соціальних мереж, камер спостереження, а також дані геолокації, супутникові знімки та матеріали відкритих джерел OSINT. Такі докази дозволяють реконструювати події навіть за відсутності фізичного доступу до місця вчинення злочину, однак водночас ставлять перед правозастосовною практикою складні питання щодо їх автентичності, цілісності та допустимості [3].

Проблема достовірності цифрових доказів є однією з ключових у доказуванні воєнних злочинів, оскільки сучасні технології дозволяють здійснювати редагування зображень і відео, створення дезінформаційного контенту та маніпуляцію даними. У зв'язку з цим особливого значення набуває технічна та криміналістична експертиза цифрових носіїв інформації, а також дотримання безперервного ланцюга збереження доказів, що забезпечує їх процесуальну допустимість у суді [4].

Ще однією особливістю доказування у справах цієї категорії є складність встановлення суб'єкта злочину. Воєнні злочини часто вчиняються у складі організованих військових структур, що передбачає багаторівневу систему підпорядкування. У таких умовах встановлення безпосереднього виконавця є лише частиною завдання, оскільки не менш важливим є доведення ролі командирів та осіб, які віддавали накази або допускали вчинення злочинів. У міжнародному кримінальному праві закріплено принцип командної відповідальності, відповідно до якого командир може нести кримінальну відповідальність за дії підлеглих у разі, якщо він знав або повинен був знати про їх вчинення та не вжив необхідних заходів для їх запобігання [5].

У процесі доказування воєнних злочинів важливу роль відіграє також міжнародний компонент. Україна активно співпрацює з міжнародними органами, зокрема з Міжнародним кримінальним судом, а також із спільними слідчими групами, створеними за участю іноземних держав. Це зумовлює необхідність дотримання міжнародних стандартів збирання та фіксації доказів, оскільки матеріали кримінальних проваджень можуть використовуватися не лише в національних судах, але й у міжнародних судових інституціях [6].

Важливим аспектом є також психологічний та соціальний вимір доказування. Свідки та потерпілі у справах про воєнні злочини часто перебувають у стані посттравматичного стресу, що впливає на їх здатність відтворювати події. Це вимагає особливих підходів до проведення допитів та оцінки показань, а також залучення психологів і використання методик, що мінімізують повторну травматизацію осіб, які постраждали від злочинів [7].

Окремо слід звернути увагу на проблему масовості таких кримінальних проваджень. Умови збройного конфлікту зумовлюють одночасне виникнення тисяч епізодів можливих воєнних злочинів, що створює надзвичайне навантаження на органи досудового розслідування. Це потребує впровадження аналітичних систем обробки інформації, використання баз даних, автоматизованих систем і координації між різними правоохоронними органами.

Усі ці фактори в сукупності формують особливий режим доказування у справах про воєнні злочини, який значно відрізняється від стандартних підходів у кримінальному процесі. Він базується на поєднанні класичних процесуальних інструментів із сучасними технологічними рішеннями та міжнародними механізмами співпраці, що дозволяє забезпечити ефективне встановлення істини навіть в умовах воєнного стану.

Таким чином, доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів характеризується ускладненим доступом до джерел доказової інформації, значною

роллю цифрових технологій, необхідністю встановлення складної системи суб'єктів злочину, міжнародним характером розслідування та підвищеними вимогами до процесуальної фіксації доказів. Усе це зумовлює потребу у подальшому розвитку як національного кримінального процесуального законодавства, так і практики його застосування відповідно до міжнародних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1949 року. URL: https://www.icrc.org
2. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
4. Міжнародний кримінальний суд. Римський статут. URL: https://www.icc-cpi.int
5. OSCE. Guidelines on Documentation of International Crimes. URL: https://www.osce.org
6. International Committee of the Red Cross. War Crimes under International Law. URL: https://www.icrc.org
7. Kovalenko V. V. Criminal Procedure of Ukraine. Kyiv, 2021.
8. Trifonova O. V. Evidence in International Criminal Proceedings. Kharkiv, 2020.

Волянюк Денис Віталійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Христова Юлія Вікторівна,***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ІЗ ДЕРЖАВНОЮ ЗРАДОЮ ТА ПОСОБНИЦТВОМ ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ

Після початку повномасштабної збройної агресії росії законодавець розширив систему кримінально-правових засобів захисту національної безпеки України. Законом України від 3 березня 2022 р. № 2108-IX Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», а Законом України від 14 квітня 2022 р. № 2198-IX – ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору». Водночас у КК України продовжує діяти ст. 111, яка встановлює відповідальність за державну зраду. Усі три кримінальні правопорушення розміщені в розділі I Особливої частини КК України та посягають на основи національної безпеки, однак відрізняються за змістом діяння, спеціальною метою, суб'єктом і ступенем суспільної небезпечності. Значна кількість оціночних формулювань, зокрема «надання допомоги», «підтримка рішень», «співпраця» та «передача матеріальних ресурсів», створює ризик неоднакового застосування кримінального закону й потребує встановлення конкретної спрямованості умислу винного [1, с. 63].

Основною ознакою державної зради, передбаченої ст. 111 КК України [3], є вчинення громадянином України умисного діяння на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності й недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Об'єктивна сторона державної зради охоплює три форми: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, а також надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Саме ознака підривної діяльності має ключове значення для розмежування державної зради та колабораціонізму: за ст. 111 КК України дії особи повинні бути безпосередньо спрямовані на ослаблення України, порушення її обороноздатності, функціонування органів державної влади чи створення загроз

державній безпеці. Наприклад, передання ворогу відомостей про розташування українських військових, участь у підготовці диверсій або сприяння встановленню контролю над стратегічними об'єктами за наявності відповідного умислу виходить за межі звичайної співпраці з окупаційною владою та може утворювати державну зраду. Суб'єктом цього правопорушення може бути виключно громадянин України [2, с. 12].

Стаття 111-1 КК України має казуальний характер і передбачає декілька самостійних форм колаборaційної діяльності: публічне заперечення збройної агресії проти України; заклики до підтримки держави-агресора; добровільне зайняття посад у незаконних органах влади або правоохоронних органах на тимчасово окупованій території; здійснення пропаганди в закладах освіти; передання матеріальних ресурсів незаконним збройним формуванням; провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором; організацію політичних чи інформаційних заходів на її підтримку; добровільну участь у незаконних збройних формуваннях, а також дії, що спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки. На відміну від ст. 111 КК України, для більшості форм колаборaційної діяльності не потрібно доводити спрямованість поведінки на проведення саме підривної діяльності проти України: достатньо встановити добровільність відповідної співпраці та наявність усіх ознак конкретної частини ст. 111-1. Отже, ця стаття є спеціальною нормою щодо окремих, чітко визначених способів взаємодії з окупаційною адміністрацією. Якщо поведінка особи повністю охоплюється спеціальною нормою ст. 111-1 і не містить самостійних ознак державної зради, додаткова кваліфікація за ст. 111 КК України, як правило, може створювати необґрунтоване подвійне інкримінування.

Пособництво державі-агресору за ст. 111-2 КК України полягає в умисній допомозі державі-агресору, її збройним формуванням або окупаційній адміністрації, вчиненій із метою завдання шкоди Україні. Способами такого пособництва є реалізація чи підтримка рішень або дій агресора, а також добровільний збір, підготовка чи передання йому матеріальних ресурсів або інших активів. Важливою відмінністю є коло суб'єктів: відповідальність за ст. 111-2 можуть нести громадяни України, іноземці та особи без громадянства, крім громадян держави-агресора, тоді як суб'єктом державної зради та більшості форм колаборaційної діяльності є громадянин України. Розмежування ст. 111-2 із ч. 4 ст. 111-1 КК України, яка також охоплює матеріальну та господарську співпрацю, має здійснюватися передусім за змістом і спрямованістю поведінки. Частина 4 ст. 111-1 стосується конкретних форм господарської діяльності та передання ресурсів незаконним формуванням, тоді як ст. 111-2 має ширший характер, охоплює інші активи, реалізацію рішень агресора та обов'язково передбачає спеціальну мету – завдати шкоди Україні [4, с. 169].

Таким чином, для правильної кримінально-правової кваліфікації необхідно послідовно встановлювати громадянство особи, конкретного адресата допомоги, характер учинених дій, добровільність співпраці, наявність мети завдати шкоди Україні та зв'язок поведінки з підривною діяльністю. Стаття 111 КК України повинна застосовуватися, коли громадянин України усвідомлено сприяє підривній діяльності ворога або переходить на його бік; ст. 111-1 – коли вчинено одну з прямо передбачених законом форм добровільної політичної, адміністративної, освітньої, інформаційної, господарської чи військової співпраці; ст. 111-2 – коли допомога агресору має ширший матеріальний або організаційний характер і здійснюється зі спеціальною метою завдання шкоди Україні. У разі вчинення різних за змістом самостійних діянь можлива кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень, однак

вона повинна ґрунтуватися не на загальному факті співпраці з окупаційною владою, а на доведенні кожного окремого складу. Для усунення правової невизначеності доцільно законодавчо конкретизувати поняття підривної діяльності, підтримки рішень держави-агресора та господарської взаємодії, а також сформувати єдині правові позиції Верховного Суду щодо конкуренції статей 111, 111-1 і 111-2 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. Слово національної школи суддів України 4.37. 2021. С. 56-68.
2. Глущенко М.І. Відмежування державної зради від пособництва державі-агресору. Український політико-правовий дискурс. 2025. С. 11-13.
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
4. Михайленко О. О. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: науково-теоретичний пошук. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 4.92. 2025. С. 166-171.

Гребенюк Микола Павлович,
курсант 2 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Лопаєва Олена Миколаївна***
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У ПРОГРАМУ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ

Нинішні військові протистояння вирізняються надзвичайною плинністю подій, швидким прогресом у сфері мілітарних інновацій та еволюцією бойових доктрин. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну яскраво висвітлило, що бойова спроможність підрозділів визначається не лише відмінною фізичною формою чи навичками володіння зброєю, а й умінням миттєво перебудовуватися відповідно до мінливої ситуації на полі бою, діяти під невпинним тиском небезпеки та ухвалювати рішення, перебуваючи у стані значного психологічного навантаження. В умовах сьогодення військовослужбовці та суб'єкти сектору оборони зіштовхуються з принципово новими викликами, до яких належать інтенсивне використання БПЛА, сучасні системи РЕБ, цифрові платформи для командування, а також заходи інформаційно-психологічного та елементи гібридного протистояння. З огляду на це, інтеграція уроків, здобутих у сучасних військових зіткненнях, у навчальні плани для військового персоналу стає одним із центральних завдань у справі вдосконалення системи фахової освіти та регулярного службового навчання.

Наслідки останніх бойових зіткнень чітко вказують на те, що навчальні плани мусять безперервно модифікуватися, щоб відповідати фактичним обставинам ведення війни. Застарілі методики тренувань, які довгий час базувалися переважно на лекціях та однакових вправах, вже не спроможні повністю задовольнити потреби сьогодення. Навчання військовослужбовців має бути максимально імітованим до бойової обстановки, включаючи відпрацювання дій у міських умовах, злагоджену роботу невеликих тактичних осередків, а також виконання завдань за умов дефіциту часу та інформаційної плутанини. Ключову роль відіграє інтеграція практичного досвіду тих армійців, які

безпосередньо брали участь у боях, адже саме їхні реальні кейси допомагають новобранцям засвоїти адекватне бачення сучасного протистояння та особливостей виконання службових і бойових місій.

Ключовим вектором розвитку наразі є відточування навичок вогневої та тактичної майстерності. Умовах нинішніх бойових дій особовий склад мусить демонструвати стрімку реакцію, бездоганну точність рухів та вміння вправно використовувати озброєння за будь-яких екстремальних обставин. Олена Лопаєва слушно зауважує, що володіння актуальними методиками поводження зі зброєю та можливість оперативно й результативно її задіяти - це не лише запорука особистої безпеки фахівця, а й передумова успішного виконання поставлених службових функцій.[1] Цей акцент висвітлює потребу у формуванні у військовослужбовців непохитних практичних умінь, що гарантують самовладання навіть у критичних моментах. Таким чином, тренувальний процес сучасності повинен обов'язково охоплювати компоненти, пов'язані зі стресовими факторами, симуляцію бойових сценаріїв, тренування дій у разі несподіваного нападу, а також відпрацювання злагоджених схем взаємодії між різними ланками підрозділів.

У нинішніх зіткненнях ключову позицію займають нововведення у сфері техніки та цифрові методи ведення бойових дій. На сьогодні безпілотні апарати залучаються не лише для розвідувальних цілей, а й для наведення артилерії, моніторингу ворожих позицій та реалізації ударів.[2] Військові аналітики сходяться на думці, що саме масове використання дронів стало однією з визначальних рис сучасної війни, докорінно трансформувавши методи планування військових акцій. З огляду на це, весь особовий склад мусить оволодіти уміннями поводження з безпілотними комплексами, сучасними засобами комунікації, навігаційними системами та платформами автоматизованого управління. Впровадження передових технологій у навчальний графік сприяє зростанню результативності виконання бойових доручень та налагодженню кращої взаємодії між формуваннями.

Окрім опанування технічного та тактичного ремесла, неабиякої ваги набуває психологічна загартованість військовослужбовців. Сучасні бойові дії пов'язані з невпинним психоемоційним тиском, значним рівнем ризику і необхідністю приймати рішення в умовах недостовірності даних.[3] Тривале перебування в районі ведення бойових дій здатне негативно вплинути на моральний та психологічний стан військових, що прямо відображається на якості виконання службових обов'язків. Тому психологічний тренінг має бути невіддільною частиною професійної підготовки. До навчальних курсів варто включати семінари стосовно витримки до стресу, розвитку саморегуляції, пристосування психіки та вироблення навичок реагування у переломні моменти. Важливо також фокусуватися на заходах психологічного відновлення після участі у фронтовій діяльності, адже підтримання високого духу особового складу є критично важливим для збереження боєготовності підрозділів.[5]

Сучасні збройні конфлікти демонструють, що технологічна складова війни набуває вирішального значення у досягненні переваги над противником. Широке застосування безпілотних літальних апаратів, засобів радіоелектронної боротьби, супутникових систем навігації та цифрових засобів зв’язку суттєво змінило характер бойових дій і вимоги до підготовки особового складу.[4]

Важливим напрямом удосконалення системи підготовки є також впровадження міжнародного досвіду та стандартів держав-членів НАТО. Сучасні підходи до

професійної підготовки передбачають активне використання сценарного навчання, симуляційних технологій та командно-штабних тренувань. Це дозволяє формувати у військовослужбовців навички командної роботи, лідерства та ефективного управління в умовах бойового середовища. Крім того, адаптація міжнародних стандартів сприяє підвищенню сумісності українських підрозділів із силами партнерів та забезпечує можливість більш ефективної взаємодії під час проведення спільних операцій.

Отже, інтеграція напрацювань, здобутих у новітніх збройних протистояннях, до навчальних планів для військовослужбовців стає рішучою вимогою задля зведення до максимуму дієвості роботи системи забезпечення безпеки та захисту нашкід. Зв'язка передових розробок, реального бойового знання, відшліфованого тактичного вміння та непохитності духу дає змогу виховати висококласного професіонала, спроможного успішно оперувати у сфері сучасних загроз безпеці. Важливість цього аспекту значно посилюється у часи воєнного стану, коли ступінь тренованості персоналу є прямим чинником, що визначає спроможність країни до оборони, загальний стан національної безпеки та успішність виконання поставлених службово-бойових цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Значення вогневої підготовки у забезпеченні особистої безпеки поліцейського / О. М. Лопаєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2025. https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351062?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 10.05.2026)

2. Сучасні методики підготовки штурмових підрозділів до виконання бойових завдань / О. Рибчук // Збірник наукових праць «Військова освіта». – 2022. – № 2(46). https://znpvo.nuou.org.ua/article/view/249973?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 10.05.2026)

3. Нейтралізація негативного впливу бойового та оперативного стресу на особовий склад військових частин (підрозділів) Збройних Сил України / С. В. Василенко // Вісник Національного університету оборони України. – 2021. – № 6 (64). – С. 28–29. – URL: https://visnyk.nuou.org.ua/article/view/251266?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.05.2026).

4. Системи протидії безпілотним літальним апаратам (C-UAS): сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / J. Wang, Y. Liu, H. Song // arXiv. – 2020. – https://arxiv.org/abs/2008.12461?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.05.2026)

5. О. М. Лопаєва, О. М. Карпенко Психологічна підготовка до стрільби в умовах бойового стресу // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2025. – № 2. – С. 243–246. – URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/338993 (дата звернення: 13.05.2026).

Котуха А.О.
здобувачка 2 курсу вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
ОПП "Право"
спеціальності 081 "Право"
Науковий керівник к.ю.н., проф. ***Котуха О.С.***
Львівський торговельно-економічний університет

ЧЛЕНСТВО, ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ СПОЖИВЧОГО ТОВАРИСТВА

У сучасній теорії кооперативного права правове становище кооперативу розглядається як встановлене нормативно-правовими актами його місце в системі кооперації, правові можливості здійснювати господарські, соціальні й інші функції щодо забезпечення економічних, соціальних, культурних та інших інтересів пайовиків (фізичних і юридичних осіб), а у виробничих кооперативах – підприємницьких функцій з дотриманням кооперативних принципів властивими для нього формами й засобами. Як складне правове явище правове становище кооперативу визначається нормами декількох галузей права – власне кооперативного, а також цивільного, адміністративного, фінансового, земельного тощо [1, с.32].

Споживчі товариства є важливою складовою кооперативного руху, оскільки об'єднують громадян на засадах добровільності, рівноправності та взаємної економічної підтримки. Ефективне функціонування таких організацій значною мірою залежить від правового статусу їхніх членів, порядку набуття членства, а також реалізації прав і виконання обов'язків, передбачених законодавством та статутними документами. Членство у споживчому товаристві не лише надає особі можливість брати участь в управлінні та користуватися перевагами кооперативної діяльності, але й покладає на неї певні зобов'язання щодо дотримання принципів і цілей товариства. У зв'язку з цим дослідження особливостей членства, основних прав та обов'язків членів споживчого товариства є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Членство, основні права та обов'язки членів споживчого товариства чітко регламентовані у ст. 6 Закону України «Про споживчу кооперацію» [2].

Член споживчого товариства наділяється широким колом прав, які забезпечують його участь у діяльності кооперативної організації та можливість отримання економічних і соціальних переваг від членства.

Насамперед член споживчого товариства має право брати участь у його діяльності та управлінні. Це право передбачає можливість особисто брати участь у загальних зборах товариства, обговорювати питання його функціонування, висловлювати власну позицію щодо прийняття рішень, а також обирати та бути обраним до органів управління і контролю. Крім того, член товариства може вносити пропозиції щодо вдосконалення

роботи товариства, підвищення ефективності його діяльності, усунення недоліків у роботі посадових осіб та органів управління. Таким чином реалізується демократичний принцип управління, який є однією з основ кооперативного руху.

Важливим правом є також перевага у придбанні товарів та отриманні послуг у підприємствах споживчої кооперації. Члени товариства можуть користуватися послугами кооперативних магазинів, закладів громадського харчування, сервісних підприємств та інших установ на більш вигідних умовах порівняно з особами, які не є членами товариства. Таке право сприяє підвищенню зацікавленості громадян у членстві та зміцнює економічну основу кооперативної діяльності.

Член споживчого товариства має право на отримання частки прибутку, який розподіляється за результатами господарської діяльності товариства. Розмір такої частки, як правило, визначається відповідно до величини пайового внеску члена товариства та інших критеріїв, встановлених статутом. Це право відображає економічну сутність кооперативу, оскільки його члени не лише беруть участь у діяльності організації, а й можуть отримувати матеріальну вигоду від результатів її успішного функціонування.

Окреме значення має право на першочергове працевлаштування в споживчому товаристві. За наявності відповідної освіти, кваліфікації та професійної підготовки член товариства може бути прийнятий на роботу в кооперативні підприємства на пріоритетних засадах. Крім того, члени товариства можуть отримувати направлення на навчання до закладів освіти, у тому числі на умовах господарського стипендіатства, що передбачає підготовку спеціалістів для потреб кооперативної системи. Таке право сприяє професійному розвитку членів товариства та забезпечує його кадровий потенціал.

Законодавство також передбачає можливість встановлення додаткових прав і переваг для членів споживчого товариства. Загальні збори або збори уповноважених можуть запроваджувати пільгові умови користування послугами кооперативних підприємств і установ, надавати додаткові соціальні гарантії, знижки, матеріальну допомогу та інші пільги. Це дозволяє враховувати особливості діяльності конкретного товариства та підвищувати рівень соціального захисту його членів.

Поряд із широким колом прав, які надаються членам споживчого товариства, законодавство покладає на них і певні обов'язки. Такий підхід забезпечує баланс між можливістю користуватися перевагами членства та необхідністю брати участь у розвитку і належному функціонуванні товариства. Реалізація прав членів кооперативу нерозривно пов'язана з виконанням ними своїх обов'язків, що сприяє досягненню спільних цілей та зміцненню економічної стабільності організації.

Основним обов'язком члена споживчого товариства є дотримання його статуту. Статут визначає правові засади діяльності товариства, порядок управління, права та обов'язки членів, а також механізми реалізації кооперативних принципів. Виконання статутних положень є необхідною умовою ефективної діяльності товариства та забезпечення рівності всіх його членів.

Крім того, член споживчого товариства зобов'язаний виконувати свої обов'язки перед товариством, пов'язані з участю в його діяльності. Це може включати своєчасне внесення пайових та інших передбачених статутом внесків, участь у загальних зборах, сприяння реалізації господарських і соціальних програм товариства, а також сумлінне виконання доручень, прийнятих у межах компетенції органів управління.

Важливим обов'язком є також виконання рішень загальних зборів, виборних органів управління та контролю. Оскільки загальні збори є вищим органом управління споживчого товариства, прийняті ними рішення є обов'язковими для всіх членів. Дотримання таких рішень забезпечує узгодженість дій учасників кооперативу, підтримує дисципліну та сприяє досягненню поставлених цілей.

Особливістю правового статусу члена споживчого товариства є обмежений характер його майнової відповідальності. Член споживчого товариства відповідає за зобов'язаннями товариства лише в межах внесеного ним обов'язкового пайового внеску, якщо інше не передбачено статутом. Це означає, що у разі виникнення боргових зобов'язань або фінансових труднощів товариства член не ризикує всім своїм особистим майном, а несе відповідальність лише в межах коштів, які були внесені ним до пайового фонду. Такий принцип обмеженої відповідальності сприяє залученню громадян до кооперативного руху, оскільки зменшує ризики, пов'язані з участю в діяльності товариства, та водночас забезпечує належний рівень захисту інтересів його членів.

Таким чином, правовий статус члена споживчого товариства характеризується поєднанням широких прав щодо участі в управлінні та отримання економічних переваг із обов'язком дотримуватися статутних вимог, виконувати рішення органів управління та брати участь у діяльності товариства. Саме гармонійне поєднання прав і обов'язків забезпечує стабільний розвиток споживчої кооперації та ефективне досягнення її цілей.

Загалом, розвиток споживчої кооперації в Україні – це реальний шанс нарешті знайти омріяний багатьма поколіннями людей, соціально-економічний устрій, побудований на принципах справжньої демократії, солідарності, відповідальності, рівності та соціальної справедливості [3, с. 6]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гладкий С. «Правовий статус кооперативу як вияв особливої місії кооперації в усрр 20-х років XX ст.». ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. 2009. С. 32-35.

2. Про споживчу кооперацію. Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text

3. Куцик, П. О., Семів, С. Р. (2022). Стратегічні напрями розвитку споживчої кооперації України у контексті глобальних економічних трендів. Підприємництво і торгівля, (33), С.5-15. https://doi.org/10.36477/2522-1256-2022-33-01

Кукарін Тимур Ігорович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Христова Юлія Вікторівна,***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

КРИТЕРІЙ ДОБРОВІЛЬНОСТІ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Актуальність дослідження критерію добровільності у складі кримінального правопорушення «колабораційна діяльність» зумовлена необхідністю справедливого розмежування свідомої співпраці громадян України з державою-агресором від поведінки осіб, які діяли в умовах окупації під впливом фізичного чи психічного примусу, реальної загрози життю, здоров'ю або безпеці членів сім'ї. Після запровадження у березні 2022 року статті 111-1 Кримінального кодексу України [1] правозастосовні органи зіткнулися з потребою оцінювати не лише зовнішній характер дій особи, наприклад зайняття посади, організацію політичних заходів або передачу матеріальних ресурсів, а й внутрішнє ставлення особи до такої поведінки. Формальне встановлення факту роботи в окупаційному органі саме собою не повинно замінювати доказування вини, оскільки кримінальна відповідальність в Україні ґрунтується на принципі винного ставлення особи до вчиненого діяння. Стаття 111-1 КК України була введена Законом України від 3 березня 2022 року № 2108-IX та встановила диференційовану відповідальність за різні форми співпраці з державою-агресором і створеними нею окупаційними структурами [2].

У кримінально-правовому значенні добровільність характеризує можливість особи самостійно обирати варіант поведінки та приймати рішення без такого зовнішнього впливу, який позбавляє її здатності керувати власними діями. Вона тісно пов'язана із суб'єктивною стороною кримінального правопорушення, передусім із виною у формі прямого умислу. Особа має усвідомлювати, що співпрацює з державою-агресором, її збройними формуваннями або окупаційною адміністрацією, розуміти суспільно небезпечний характер своїх дій і бажати їх учинення. Тому добровільність не утворює окремої форми вини, але виступає важливим показником свідомого та вольового характеру поведінки. Відсутність усвідомленого волевиявлення ставить під сумнів наявність прямого умислу, без якого

більшість форм колабораційної діяльності не може визнаватися кримінально караною. Зокрема, Верховний Суд України у справах про роботу в незаконних правоохоронних органах пов'язує добровільне зайняття посади з усвідомленням протиправного характеру діяльності окупаційної структури та бажанням забезпечувати її функціонування. Зокрема, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22 січня 2024 року у справі № 953/406/23 (провадження № 51-4961км23) Суд визнав правильною кваліфікацію за ч. 7 ст. 111-1 КК України дій особи, яка добровільно обійняла посаду водія в незаконно створеному правоохоронному органі та забезпечувала його функціонування [5].

Безпосередньо термін «добровільне» використаний законодавцем у декількох частинах статті 111-1 КК України. Так, частина друга передбачає відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території. У частині п'ятій ідеться про добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням зазначених управлінських функцій, а також про обрання до незаконних органів влади. Частина сьома охоплює добровільне зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на окупованій території. Отже, для цих складів добровільність прямо закріплена як обов'язкова ознака, а її недоведеність виключає кваліфікацію діяння за відповідною частиною статті 111-1 КК України. Водночас в інших формах колабораційної діяльності закон не завжди прямо вживає слово «добровільно», однак свідомий характер поведінки має встановлюватися через доказування умислу, мети, мотивів та фактичної можливості особи діяти інакше [3, с. 349].

Критерій добровільності необхідно відмежовувати від фізичного або психічного примусу, правові наслідки якого визначаються статтею 40 КК України. Якщо внаслідок безпосереднього фізичного примусу особа не могла керувати своїми діями, заподіяння нею шкоди не визнається кримінально протиправним. Коли ж особа зберігала певну можливість керувати поведінкою або діяла під впливом психічного примусу, питання про кримінальну відповідальність має вирішуватися з урахуванням положень статті 39 КК України про крайню необхідність. Для цього потрібно порівнювати небезпеку, яка реально загрожувала особі чи іншим людям, із характером шкоди, заподіяної інтересам національної безпеки. Сам факт проживання на окупованій території, складне матеріальне становище, страх перед окупаційною владою або прагнення зберегти роботу не обов'язково виключають добровільність. Однак конкретні погрози вбивством, катуванням, незаконним позбавленням волі, застосування насильства або загроза близьким особам повинні ретельно перевірятися слідством і судом, а не відхилятися лише через загальне припущення, що особа могла залишити окуповану територію.

Оцінка добровільності повинна здійснюватися на підставі сукупності об'єктивних і суб'єктивних обставин. До них належать спосіб отримання посади, наявність заяви або згоди на призначення, попередні контакти з представниками держави-агресора, тривалість виконання функцій, одержання винагороди, участь у нарадах окупаційних органів, залучення інших осіб до співпраці, реєстрація підприємств за правилами окупаційної влади та ступінь ініціативності особи. Водночас необхідно встановлювати, чи висувалися їй погрози, ким саме, наскільки вони були реальними, чи могла особа уникнути виконання незаконних вимог та якою була її поведінка після припинення

примусу. Показовою є позиція Верховного Суду у справі щодо керівника комунального підприємства окупаційної адміністрації: суд урахував, що засуджений особисто зареєстрував підприємство, брав участь у нарадах, отримував заробітну плату в російських рублях, керував значною кількістю працівників, а доказів фізичного чи психічного примусу не було. За таких обставин зайняття посади було визнане добровільним [4, с. 48].

Таким чином, добровільність є принципово важливим критерієм суб'єктивної сторони колабораціонізму, оскільки засвідчує вільне, свідоме та цілеспрямоване рішення особи співпрацювати з державою-агресором або її окупаційними структурами. Для складів, передбачених частинами другою, п'ятою та сьомою статті 111-1 КК України, ця ознака прямо визначена законодавцем і підлягає обов'язковому доказуванню. В інших формах колабораційної діяльності добровільність розкривається через встановлення прямого умислу та відсутності обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння. Тому справедливе застосування кримінального закону вимагає індивідуального дослідження умов поведінки кожної особи, особливо реальності примусу та можливості альтернативного вибору. Лише доведення поза розумним сумнівом того, що громадянин розумів характер співпраці, міг відмовитися від неї, але свідомо погодився сприяти окупаційній владі, дає достатні підстави для висновку про наявність колабораційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III : станом на 10 черв. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03 берез. 2022 р. № 2108-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20

3. Гаврилюк А. В. Проблематика розмежування державної зради та воєнного колабораціонізму. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Том 2 № 3 С. 347-353.

4. Ященко А.М. Кримінальна відповідальність за різні прояви колабораціонізму: проблеми правозастосування. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. Том 29 № 2 С. 31-50.

5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22 січня 2024 р. у справі № 953/406/23, провадження № 51-4961км23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116670763

Куліш Вікторія Олександрівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
ФПФОДР НПУ ДДУВС,
кандидат юридичних наук,
майор поліції

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ДО ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄРДР

Ефективність виявлення та розслідування злочинів значною мірою залежить від якості взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ) з оперативними працівникам на етапі, що передує офіційному початку кримінального провадження – тобто до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Саме на цьому етапі закладається фактична та процесуальна основа майбутнього розслідування, формуються первинні докази та визначається стратегія подальших слідчих (розшукових) дій. Водночас проблеми взаємодії слідчого з оперативними працівниками НПУ залишаються недостатньо дослідженими в сучасній юридичній науці.

Особливого значення в контексті взаємодії до внесення відомостей до ЄРДР набуває діяльність оперативних підрозділів у рамках оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД). Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] визначає підстави та порядок проведення оперативно-розшукових заходів, результати яких можуть стати підставою для початку кримінального провадження. Відповідно до статті 10 цього Закону, матеріали оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані як приводи і підстави для початку кримінального провадження, а також у доказуванні у кримінальному провадженні в порядку, передбаченому КПК України [2].

У практиці НПУ взаємодія слідчого з оперативними працівниками до внесення відомостей до ЄРДР проявляється у кількох конкретних формах. По-перше, оперативний працівник, отримавши первинну інформацію про можливий злочин (агентурні дані, результати спостереження, оперативну розробку), завчасно інформує слідчого, що дає останньому змогу підготуватися до проведення першочергових слідчих (розшукових) дій – насамперед огляду місця події.

Окремої уваги заслуговує питання меж повноважень оперативного працівника у процесі взаємодії зі слідчим до початку провадження. Як зазначає М. В. Борисенко, оперативні підрозділи наділені широким колом негласних повноважень, однак реалізація їх результатів у кримінальному процесі потребує чіткого дотримання процедури легалізації оперативних матеріалів [3, с. 94]. Порушення цієї процедури призводить до того, що отримані відомості втрачають доказове значення, а вся попередня взаємодія виявляється марною з процесуальної точки зору. Це свідчить про необхідність постійного правового супроводу з боку слідчого вже на стадії оперативної розробки.

Важливою складовою взаємодії є діяльність слідчо-оперативних груп (далі – СОГ), правовий статус та порядок роботи яких визначаються Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [4]. Виїзд СОГ на місце події фактично є першою спільною дією слідчого та оперативного працівника і нерідко відбувається до внесення відомостей до ЄРДР. Відтак результати огляду місця події, проведеного в рамках виїзду СОГ, набувають статусу процесуально значущих лише після реєстрації провадження, що ставить питання про юридичну природу дій, вчинених до цього моменту.

Таким чином, взаємодія слідчого з оперативними працівниками НПУ до внесення відомостей до ЄРДР є явищем, що поєднує оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 11.06.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 11.06.2026).
3. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : НАВС, 2021. 260 с.
4. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 11.06.2026).

Осіпік Каріна Олександрівна
курсант третього курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи є одним з важливіших у діяльності слідчих та оперативних підрозділів. Ефективність такого розслідування значною мірою залежить від злагодженої взаємодії слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції. У сучасних умовах зростання рівня злочинності та ускладнення способів вчинення кримінальних правопорушень ця взаємодія набуває особливого значення. Злагоджена взаємодія забезпечує швидке виявлення, фіксацію та припинення злочинної діяльності.

Так, Кириченко О. В. у своєму дослідженні зазначив, що взаємодія слідчих з підрозділами кримінальної поліції під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи має системний характер і базується на нормативно визначених формах співпраці, що включають спільне планування, обмін оперативною інформацією та проведення слідчих (розшукових) дій [1, с. 270-276].Також , особливу увагу приділено діяльності слідчо-оперативних груп, які є основною організаційною формою взаємодії.

Гуйван О. О. вказує на те, що розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи особливого значення набуває належна взаємодія між слідчо-оперативною групою та іншими суб'єктами кримінального провадження [2, с. 945–950]. На думку автора, специфіка таких кримінальних правопорушень обумовлює необхідність оперативного отримання та перевірки доказової інформації, що потребує узгоджених дій усіх учасників розслідування. Аналіз наукової позиції свідчить, що ефективне документування обставин посягань на життя і здоров'я особи неможливе без тісної співпраці слідчого з оперативними підрозділами, експертами, прокурором та

іншими уповноваженими суб'єктами. Особлива увага приділяється організації взаємодії під час огляду місця події, встановлення очевидців, призначення судових експертиз та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій.

Отримавши думку Волошанівської Т. В., яка у своєму дослідженні зазначила, що забезпечення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні кримінальних правопорушень потребує чіткого нормативного регулювання та організаційної визначеності [5, с. 217-222].

Отже вважаємо ,що взаємодія слідчих та оперативних підрозділів є необхідною умовою ефективного розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Вона забезпечує оперативність реагування, повноту збирання доказів та якість досудового розслідування. Ефективним такої взаємодії залежить від чіткого нормативного та організаційного регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О. В. Взаємодія слідчих з підрозділами кримінальної поліції під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) Право і суспільство. 2024. № 4. С. 270–276. URL: http://dgu.com.ua/bitstream/123456789/1633/3/Кириченко_Право_і_суспільство_2024_4.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

2. Гуйван О. О. Напрями взаємодії слідчо-оперативної групи Національної поліції з іншими суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень Вісник Кримінологічної асоціації України. 2025. Т. 34. № 1. С. 945–954. URL: https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/542 (дата звернення: 10.05.2026).

3. Волошанівська Т. В. Забезпечення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених дітьми Legal Position. 2022. № 2 (35). С. 217–222.URL: (дата звернення: 10.05.2026).

Павлюк Андрій Романович,
здобувач вищої освіти 3-го курсу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Карпенко Олександр Миколаївич,***
підполковник поліції
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК СКЛАДОВА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стресостійкість – це системна характеристика, що обумовлює здатність людини ефективно долати скрутні ситуації без негативних наслідків для фізичного та психічного здоров'я [1, с. 94].

У сучасних умовах діяльність поліцейських характеризується підвищеним рівнем небезпеки та психологічного навантаження. Особливо це стосується ситуацій, пов'язаних із можливим застосуванням чи використанням вогнепальної зброї. Саме тому, як зазначає Карпенко О., поліцейський (курсант) має не лише володіти спеціальними професійними знаннями й уміннями, а й бути психологічно стійким і готовим до дій в екстремальних умовах [2, с. 154]. Отже, формування та розвиток стресостійкості має бути невід'ємною складовою вогневої підготовки поліцейських.

У контексті вогневої підготовки поліцейських стресостійкість означає не лише загальну психологічну витривалість, а здатність ефективно діяти в умовах підвищеної небезпеки, дефіциту часу та інформації. Вона передбачає вміння швидко й адекватно оцінювати оперативну обстановку, визначати рівень загрози та приймати законні й обґрунтовані рішення щодо можливості та доцільності застосування чи використання вогнепальної зброї. Водночас важливою складовою є здатність контролювати власні емоційні реакції, уникати паніки, агресії чи нерішучості, що можуть призвести до непередбачуваних наслідків.

Важливо зазначити, що стресостійкий поліцейський зберігає концентрацію уваги, чіткість мислення та координацію дій навіть у критичних ситуаціях. Крім того, така якість формується шляхом систематичних тренувань, моделювання реальних ситуацій та розвитку психологічної готовності до застосування сили відповідно до норм законодавства.

До чинників, що негативно впливають на рівень стресостійкості поліцейського належать: емоційно-когнітивні обмеження, такі як недостатність інформації для прийняття рішення, схильність до негативного прогнозування розвитку ситуації, відчуття безпорадності, а також надмірний вплив стресогенних і психогенних факторів, що

перевищують адаптаційні можливості особистості. Додатково негативний вплив має тривала дія стресу, яка призводить до виснаження ресурсів організму, а також індивідуальні риси, зокрема підвищена тривожність, емоційна нестабільність, дратівливість і високий рівень невротизації, що можуть знижувати точність і виваженість рішень щодо застосування зброї.

Враховуючи вищевикладене, вогнева підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинна бути спрямована не лише на формування технічних навичок володіння зброєю, але й на розвиток психологічної готовності до її застосування. Традиційні методи навчання, що зосереджуються на відпрацюванні стрілецьких вправ у стандартних умовах та теоретичних аспектах застосування найбільш суворого заходу примусу, не в повній мірі відповідають реальним викликам службової діяльності. У зв'язку з цим, Кагдіна І., Лопаєва О., Карпенко О., пропонують інтегрувати у заняття з вогневої підготовки психотренінги, адаптаційними вправи та відновлювальні заходи [3, с. 214].

Також одним із ефективних способів формування стресостійкості є моделювання ситуацій, максимально наближених до реальних. Це можуть бути тренування з використанням шумових та світлових ефектів, обмеження часу на виконання вправ, фізичне навантаження перед стрільбою, а також відпрацювання дій у складі групи. Такі методи сприяють адаптації організму до стресових факторів і формують навички дій в умовах емоційного напруження.

Окрім цього, ефективність діяльності поліцейського в умовах стресу безпосередньо залежить від фізичного стану організму: дотримання режиму сну, раціонального харчування, водного балансу, обмеження стимуляторів та відмова від шкідливих звичок сприяють збереженню працездатності та психічної рівноваги. Регулярна фізична активність, дисципліна, розвиток самоконтролю та психологічної витривалості формують основу для адекватного реагування на загрози. Таким чином, стресостійкість у вогневій підготовці є комплексною характеристикою, яка визначає не лише ефективність застосування зброї, але й рівень безпеки самого поліцейського та оточуючих осіб.

Отже, детермінантами стресостійкості поліцейського в умовах вогневої підготовки виступають усі структурні компоненти особистості: набуті знання та практичний досвід, особливості психічних процесів, нейродинаміка, темперамент, характер і здібності. У професійній діяльності працівника поліції ці складові безпосередньо впливають на здатність адекватно діяти під час застосування чи використання вогнепальної зброї, особливо в ситуаціях підвищеного ризику. Важливого значення набувають і фактори травматичної ситуації, зокрема інтенсивність і небезпечність події, її раптовість, а також рівень підготовленості поліцейського до дій у подібних умовах, що визначає швидкість реагування та якість прийнятих рішень [5, с. 27].

Таким чином, формування та розвиток стресостійкості є ключовим елементом вогневої підготовки поліцейських. Ефективне поєднання технічної, тактичної та психологічної підготовки забезпечує здатність правоохоронців діяти впевнено, законно та результативно в умовах підвищеного ризику. Удосконалення підходів до розвитку стресостійкості сприятиме підвищенню загального рівня професійної підготовки поліцейських та безпеки як самих працівників, так і громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Slobodianyk N. V. STRESS RESISTANCE AS A PSYCHOLOGICAL RESOURCE OF THE PERSONALITY IN THE SITUATION OF CHANGES. Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University, series Psychology. 2024. № 4. С. 91–95. URL: https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/14 (дата звернення: 19.03.2026).

2. Карпенко О. Особливості психологічної підготовки курсантів на вогневій підготовці під час стрільб. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2020 : матеріал Наук. заходів. С. 154-156.

3. Kahdina I. F., Lopaeva O. M., Karpenko O. M. Development of psychological resilience during firearms training under wartime conditions. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2025. Т. 3, № 4. С. 212–216. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.30 (дата звернення: 20.03.2026).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 13 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 20.03.2026).

5. Практикум з формування стресостійкості військовослужбовців до раптових змін бойової обстановки : Методичний посібник / [О.М. Кокун, Н.С. Лозінська, І.О. Пішко]; За ред. В.М. Мороза. К. : НДЦ ГП ЗС України, 2020. 55с.

Переверзєв Ігор Станіславович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

В умовах сьогодення питання захисту тварин від жорстокого поводження залишається надзвичайно актуальним, адже подібні випадки набувають значного поширення у медіапросторі та соціальних мережах. Характер взаємодії людини з тваринним світом безпосередньо зачіпає суспільні інтереси, відображаючись на морально-етичній, соціальній та правовій сферах життя суспільства. Жорстокість до тварин є аморальною поведінкою, яка не лише свідчить про нехтування природними правами живих істот, а й має глибокий деструктивний вплив на психіку людей, особливо дітей, деформуючи їхній світогляд та стимулюючи загальне зростання агресії і насильства у суспільстві.

Еволюційний шлях ставлення до тварин у правовій та моральній площині можна умовно поділити на декілька етапів. На ранніх стадіях розвитку людства тварини нерідко займали привілейоване становище: у первісних суспільствах вони були об'єктом культу, тотемізму або сприймалися як істоти, рівні людині. Згодом із розвитком землеробства, скотарства та ремесел сформувався антропоцентричний підхід, відповідно до якого тварина розглядалася виключно як засіб задоволення людських потреб. Яскравим прикладом такого світогляду є висловлювання Аристотеля про те, що «рослини існують для тварин, а тварини – для людей». Протягом тривалого часу тварини сприймалися лише як майно чи ресурс, а будь-які гарантії їхнього добробуту фактично були відсутні [1, с.163].

Перші законодавчі спроби обмежити жорстоке поводження з тваринами виникли у Великій Британії на початку XIX століття. У 1822 році парламент ухвалив Акт про запобігання жорстокому та неналежному поводженню з худобою (Martin's Act), який передбачав відповідальність за побиття та неналежний догляд за худобою у вигляді штрафу або ув'язнення строком до трьох місяців [1, с.163]. Цей акт став першим

спеціальним нормативним документом, спрямованим на захист тварин від насильства, а того ж року у Лондоні відбувся перший успішний судовий процес із винесенням обвинувального вироку за жорстоке поводження з твариною.

Сучасний етап розвитку права характеризується поступовим переходом від виключно антропоцентричного підходу до гуманістичної моделі, яка визнає тварину живою істотою, здатною відчувати біль, страх та страждання. Важливу роль у формуванні сучасних стандартів захисту тварин відіграли міжнародно-правові акти, зокрема Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 року, а також Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 року [2; 3]. Дані акти заклали основи сучасного гуманного підходу до поводження з тваринами та вплинули на формування національного законодавства багатьох держав, у тому числі України.

Кримінальна відповідальність встановлена ст. 299 Кримінального кодексу України, яка передбачає покарання за жорстоке поводження з хребетними тваринами, що спричинило їх каліцтво чи загибель, а також за нацьковування тварин одна на одну, публічні заклики до жорстокості та пропаганду насильства щодо тварин [4]. Санкції варіюються від обмеження волі до позбавлення волі строком до восьми років із конфіскацією тварини.

Кримінальне правопорушення, передбаче ст. 299 КК України, має складну кримінально-правову характеристику. Його основним безпосереднім об'єктом є суспільні відносини у сфері суспільної моральності та гуманного ставлення до тварин. Додатковими об'єктами виступають відносини у сфері охорони тваринного світу, власності. Предметом кримінального правопорушення відповідно до чинного законодавства є хребетні тварини – домашні, дикі, безпритульні, сільськогосподарські чи циркові. Науковці звертають увагу на існування термінологічної колізії, оскільки Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» поширює охорону і на безхребетних тварин, тоді як кримінальний закон обмежується лише хребетними [5]. З огляду на сучасні біологічні дослідження, які підтверджують здатність окремих безхребетних відчувати біль та страждання, питання розширення предмета кримінального правопорушення набуває дедалі більшої актуальності [6, с.47-48].

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення може проявлятися як у формі активних дій, так і бездіяльності. До активних форм належать побиття, катування, підпалювання, розчленування, завдання вогнепальних чи ножових поранень, скидання з висоти, організація собачих боїв або використання тварин для притравки. Бездіяльність виражається у свідомому позбавленні тварини їжі, води, медичної допомоги чи належних умов утримання. Водночас законне полювання, рибальство, забій худоби або вимушене умертвіння хворих тварин за дотримання ветеринарних та санітарних вимог не утворюють складу кримінального правопорушення.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом, хоча окремі науковці допускають можливість непрямого умислу щодо наслідків у вигляді каліцтва чи загибелі тварини [6, с.48]. Обов'язковою ознакою є наявність хуліганського або корисливого мотиву. Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, причому після законодавчих змін 2021 року вік кримінальної відповідальності за ст. 299 КК України було знижено з 16 до 14 років.

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення є його вчинення у присутності малолітнього або неповнолітнього, а також вчинення з особливою жорстокістю. Остання проявляється у тривалому катуванні тварини, обпалюванні живцем, знятті шкіри, використанні струму чи інших способів, що завдають особливих страждань. Водночас зниження віку кримінальної відповідальності спричинило гострі наукові дискусії. Проблема полягає у тому, що для осіб віком 14-16 років фактично безальтернативним покаранням може стати позбавлення волі, оскільки обмеження волі до них не застосовується. Це суперечить міжнародним стандартам захисту прав дитини, відповідно до яких ізоляція неповнолітнього має використовуватися лише як крайній захід. Потрапляння підлітків до виховних колоній за нетяжкі злочини нерідко призводить до негативного впливу кримінального середовища та формування стійкої злочинної поведінки.

Таким чином, еволюція кримінального права у сфері захисту тварин свідчить про поступовий перехід від сприйняття тварини як об'єкта власності до визнання її живою істотою, яка потребує правового захисту. Разом із тим законодавство України потребує подальшого вдосконалення. Насамперед необхідно усунути термінологічні колізії між нормами кримінального, адміністративного та спеціального законодавства, а також розглянути можливість поширення кримінально-правової охорони на окремі види безхребетних тварин. Важливим напрямом є гуманізація відповідальності неповнолітніх шляхом запровадження альтернативних заходів впливу – обов'язкових виховних програм, суспільно корисних робіт у притулках для тварин та психологічної реабілітації. Не менш важливими залишаються превентивні заходи: обов'язкове чіпування домашніх тварин, створення єдиного державного реєстру, заборона використання тварин у цирках та дельфінаріях, а також посилення державного контролю за фактами жорстокого поводження. Лише комплексне поєднання кримінально-правових, адміністративних та виховних механізмів здатне забезпечити ефективний захист тварин і сприяти формуванню гуманного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пірго О. Ф. Жорстоке поводження з тваринами як об'єкт кримінологічного дослідження. Центральноукраїнський вісник права та публічного управління. 2024. № 3. С. 161-168. DOI: https://doi.org/10.32782/cuj-2024-3-18.

2. Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні : Конвенція Ради Європи від 13.12.1968 : станом на 10 трав. 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_227#Text (дата звернення: 23.05.2026).

3. Європейська конвенція про захист домашніх тварин : Конвенція Ради Європи від 13.11.1987 : станом на 18 верес. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text (дата звернення: 23.05.2026).

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 23.05.2026).

5. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV : станом на 2 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text (дата звернення: 23.05.2026).

6. Ющик О. І. Жорстоке поводження з тваринами: кримінально-правовий аспект. Приватне та публічне право. 2022. № 2. С. 46-51. DOI: https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.2.8.

Переверзєв Ігор Станіславович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА ДИТИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У сучасному глобалізованому світі міграційні процеси, укладення транскордонних шлюбів та народження дітей у правовому середовищі різних держав стали повсякденною практикою. Питання визначення правового статусу фізичної особи є одним із найстаріших та найскладніших інститутів міжнародного приватного права. Особливе місце в цій категорії посідає визначення громадянства дитини, оскільки саме від цього залежить її особистий закон (lex personalis), який надалі регулюватиме правоздатність, дієздатність, сімейний статус, а також забезпечення правового захисту особи [1, с.158].

У міжнародному приватному праві правосуб'єктність фізичних осіб та їхній базовий правовий статус визначаються через колізійну прив'язку до особистого закону. Історично склалися дві основні концепції такого закону – закон громадянства (lex patriae або lex nationalis) та закон місця проживання (lex domicilii) [2, с.28]. Закон громадянства традиційно використовується у країнах континентальної правової системи, зокрема у Франції, Німеччині, Бельгії, Італії, та передбачає визначення правового статусу особи через її належність до певної держави. Закон місця проживання, навпаки, є характерним для англосаксонської правової сім'ї, зокрема для США та Великої Британії, де визначальним фактором виступає фактичний центр життєвих інтересів особи. Для дитини встановлення громадянства є першочерговим, оскільки саме воно визначає її особистий закон. Відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право», особистим законом фізичної особи є право держави, громадянином якої вона є [3].

Світова практика та міжнародне приватне право виділяють два основні принципи набуття громадянства дитиною за народженням – принцип крові (jus sanguinis) та принцип ґрунту (jus soli). Принцип крові передбачає, що дитина набуває громадянства своїх батьків незалежно від місця народження [1, с.159]. Саме цей підхід є основним для

України та більшості європейських держав. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про громадянство України», дитина, батьки або один із батьків якої на момент її народження були громадянами України, автоматично набуває громадянство України [4]. Такий підхід забезпечує стабільність правового зв'язку між державою та особою, а також дозволяє зберігати громадянську належність дітей громадян держави навіть у разі їхнього народження за кордоном. Принцип ґрунту – полягає у визначенні громадянства за територією народження дитини. Він є традиційним для держав Нового Світу, зокрема США, Канади та більшості країн Латинської Америки. У таких країнах дитина автоматично набуває громадянства держави, на території якої вона народилася, незалежно від громадянства батьків.

Різниця між застосуванням принципів jus sanguinis та jus soli у законодавстві різних держав нерідко призводить до колізій та виникнення складних правових ситуацій. Однією з таких ситуацій є мультигромадянство (біпатризм або поліпатризм). Наприклад, якщо у громадян України народжується дитина на території США, така дитина відповідно до українського законодавства набуває громадянство України за принципом крові, а відповідно до законодавства США – громадянство США за принципом ґрунту. У результаті дитина фактично має подвійне громадянство. Хоча ст. 4 Конституції України закріплює принцип єдиного громадянства, міжнародна практика створює ситуації, коли особа одночасно визнається громадянином кількох держав [5]. Це породжує низку практичних та колізійних питань щодо виконання обов'язків перед державами, дипломатичного захисту та визначення особистого закону особи.

Іншою серйозною проблемою є безгромадянство (апатризм). Воно може виникнути у випадках, коли дитина не набуває громадянства жодної держави через особливості національного законодавства. Наприклад, якщо батьки є особами без громадянства або держави їхньої належності не передбачають передачу громадянства дітям, народженим за кордоном. У таких ситуаціях міжнародне приватне право використовує додаткові колізійні прив'язки, зокрема закон місця проживання або місця перебування особи. Водночас міжнародне співтовариство приділяє особливу увагу недопущенню дитячого безгромадянства, оскільки відсутність громадянства позбавляє дитину можливості повноцінно реалізовувати свої права.

Україна використовує комбінований підхід до визначення громадянства дитини, поєднуючи принцип крові із додатковими гарантіями для уникнення апатризму. Закон України «Про громадянство України» містить низку спеціальних положень, спрямованих на захист прав дітей. Зокрема, відповідно до ст. 7 Закону України «Про громадянство України» дитина, яка народилася на території України від осіб без громадянства, що законно проживають в Україні, набуває громадянство України. Також громадянином України визнається дитина, знайдена на території України, батьки якої невідомі. Такі положення відповідають міжнародним стандартам у сфері захисту прав дитини та боротьби з безгромадянством.

Важливу роль у регулюванні визначення громадянства дитини відіграють міжнародно-правові акти. Одним із ключових документів є Конвенція про права дитини 1989 року, відповідно до ст. 7 якої дитина має бути зареєстрована одразу після народження та має право на ім'я і набуття громадянства [6]. Також важливе значення має Конвенція про статус апатридів 1954 року, яка спрямована на забезпечення мінімальних стандартів

правового захисту осіб без громадянства. Україна, як учасниця міжнародних договорів, зобов'язана забезпечувати реалізацію цих стандартів у національному законодавстві [7].

Сучасні реалії, пов'язані з міжнародною міграцією, воєнними конфліктами та вимушеним переміщенням населення, створюють нові виклики у сфері визначення громадянства дітей. В умовах воєнного стану мільйони українських громадян були змушені виїхати за кордон, а значна кількість дітей народжується за межами України. У таких ситуаціях виникають складнощі щодо реєстрації народження, підтвердження громадянства та оформлення документів. Особливого значення набувають питання визнання свідоцтв про народження, виданих іноземними органами, що потребує дотримання процедур консульської легалізації або проставлення апостиля відповідно до положень Гаазької конвенції 1961 року [8]. Крім того, актуальним є розвиток цифрових механізмів підтвердження громадянства та електронної взаємодії між державними органами і дипломатичними установами.

Отже, визначення громадянства дитини у міжнародному приватному праві є однією з ключових передумов формування її правового статусу та реалізації основних прав і свобод. Сучасне міжнародне приватне право спрямоване на подолання колізій між принципами крові та ґрунту, а також на недопущення безгромадянства дітей. Українське законодавство, попри складні умови воєнного часу та зростання транскордонних процесів, забезпечує комплексний механізм захисту прав дітей через поєднання національних норм і міжнародно-правових стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барабаш А. Г., Коровченко Н. М. Колізійне регулювання визначення походження дитини, народженої у «міжнародному шлюбі». Правові та соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону та територіальних громад. Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП». 2021. С. 156-161.

2. Кайван О. Р. Захист прав дітей-біженців у контексті міжнародного приватного права в умовах збройної агресії проти України. Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки : матеріали наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 16-17 травня 2025 р.). Чернівці : Молодий вчений. 2025. С. 28-32.

3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (дата звернення: 23.05.2026).

4. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III : станом на 10 трав. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text (дата звернення: 23.05.2026).

5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 23.05.2026).

6. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 : станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 23.05.2026).

7. Конвенція про статус апатридів: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.09.1954 : станом на 11 січ. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text (дата звернення: 23.05.2026).

8. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів: Конвенція Га. конф. з міжнар. приват. права від 05.10.1961 : станом на 10 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text (дата звернення: 23.05.2026).

Переверзєв Ігор Станіславович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ІНОЗЕМЦІВ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

В умовах глобалізації, активних міграційних процесів та розширення транскордонного співробітництва правове регулювання статусу іноземних громадян набуває особливого значення. Модернізація цивільного й міжнародного приватного права України спрямована на створення передбачуваного та захищеного правового середовища для іноземних суб'єктів. Особливої актуальності це питання набуло в період воєнного стану, коли національне законодавство змушене адаптуватися до безпекових викликів, забезпечуючи при цьому баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями у сфері прав людини. У правовій доктрині існують підходи до визначення іноземця «від зворотного», тобто як особи, яка перебуває на території держави та не є її громадянином, однак такий підхід піддається критиці, оскільки він фактично ототожнює іноземців із особами без громадянства, правовий статус яких має суттєві особливості [1, с.66].

Основою правового становища іноземців в Україні є принцип національного режиму, закріплений у ст. 26 Конституції України [2]. Відповідно до цього принципу іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами та свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією Украни, законами або міжнародними договорами України. У сфері цивільного права це означає, що іноземці мають рівний із громадянами України обсяг цивільної правосуб'єктності. Вони можуть набувати у власність майно, укладати цивільно-правові договори, успадковувати й заповідати майно, звертатися до суду за захистом своїх прав.

Цивільна правосуб'єктність іноземців традиційно охоплює цивільну правоздатність та цивільну дієздатність. Відповідно до ст. 25 Цивільного кодексу України, цивільна

правоздатність є здатністю особи мати цивільні права та обов'язки [3]. Згідно з ст. 17 Закону України «Про міжнародне приватне право», виникнення й припинення цивільної правоздатності фізичної особи визначається її особистим законом [4]. Іноземці користуються цивільною правоздатністю нарівні з громадянами України, що дозволяє їм брати участь у цивільному обороті без дискримінаційних обмежень, окрім випадків, прямо передбачених законом.

У міжнародному приватному праві особистий закон фізичної особи реалізується через дві основні концепції – закон громадянства (lex patriae) та закон місця проживання (lex domicilii) [5, с.141]. Україна належить до держав континентальної правової системи, де переважає застосування закону громадянства. Такий підхід використовується також у Франції та Німеччині. У країнах англосаксонської правової сім'ї, зокрема у США та Великій Британії, основним критерієм є доміцилій, тобто постійне місце проживання особи. Матеріальні відмінності між правовими системами особливо помітні у питаннях обмеження чи позбавлення дієздатності.

Право власності іноземців є одним із ключових елементів їх цивільно-правового статусу. Загалом іноземці користуються національним режимом у сфері майнових прав, однак законодавство України встановлює певні обмеження. Так, відповідно до ст. 81 Земельного кодексу України іноземці не можуть набувати у власність землі сільськогосподарського призначення, за винятком окремих випадків, передбачених законом [6]. Запровадження воєнного стану у 2022 році суттєво вплинуло на механізми реалізації та захисту права власності, у тому числі іноземних осіб. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», зокрема ст. 8, допускає тимчасове обмеження окремих конституційних прав, у тому числі права приватної власності, гарантованого ст. 41 Конституції України [7].

В умовах війни держава має право здійснювати примусове відчуження майна для потреб оборони. Відповідно до ст. 353 Цивільного кодексу України таке примусове відчуження визначається як реквізиція. Іноземним власникам гарантується компенсація вартості примусово відчуженого майна на основі незалежної оцінки. Крім того, після припинення воєнного стану особа має право вимагати повернення реквізованого майна, якщо воно збереглося. При цьому отримана компенсація підлягає поверненню з урахуванням плати за використання майна. Такі гарантії відповідають ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини, який наголошує на необхідності забезпечення «справедливого балансу» між суспільними інтересами та правами власника [8].

Важливе значення має процесуальний аспект участі іноземців у цивільних справах. Іноземні громадяни та особи без громадянства можуть бути позивачами, відповідачами чи третіми особами у цивільному процесі України та користуються повним обсягом процесуальних прав. Разом із тим воєнний стан спричинив значні труднощі щодо міжнародного повідомлення учасників процесу та збирання доказів за кордоном. Вручення судових документів іноземним особам традиційно здійснюється відповідно до Гаазької конвенції 1965 року, однак через порушення логістичних зв'язків і припинення поштового сполучення з окремими державами українські суди були змушені використовувати альтернативні способи повідомлення, зокрема через офіційний вебпортал судової влади України, представників сторін або дипломатичні установи третіх держав [9].

Отже, правове становище іноземців у цивільних правовідносинах в Україні базується на принципі національного режиму, який забезпечує іноземним особам рівність цивільних прав та обов'язків із громадянами України. Міжнародне приватне право України послідовно використовує інститут особистого закону для визначення цивільної правосуб'єктності іноземців, що відповідає європейським правовим стандартам. Воєнний стан зумовив певні обмеження майнових прав, однак українське законодавство зберігає гарантії компенсації та судового захисту. Подальший розвиток законодавства має бути спрямований на поглиблення цифровізації судової системи, спрощення міжнародної процесуальної взаємодії та гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері захисту прав людини та міжнародного цивільного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ногас Н. Правове становище іноземців на території України. Актуальні проблеми правознавства. 2023. Вип. 1 (33). С. 65-70. DOI: 10.35774/app2023.01.065.
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 23.05.2026).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 1 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 23.05.2026).
4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (дата звернення: 23.05.2026).
5. Барабаш А.Г., Волковська А.А. Правовий статус фізичних осіб як суб'єктів міжнародного приватного права. Основи висчення новітніх теорій та методик: матеріами міжнар. наук.-практ. конф. (7-10 бер.). Бостон, 2023. С. 140-142.
6. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III : станом на 8 трав. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text (дата звернення: 23.05.2026).
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 4 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 23.05.2026).
8. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Протокол Ради Європи від 20.03.1952 : станом на 17 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 23.05.2026).
9. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : Конвенція Га. конф. з міжнар. приват. права від 15.11.1965 : станом на 19 жовт. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_890#Text (дата звернення: 23.05.2026).

Сокоренко Нікіта В'ячеславович
курсант навчальної групи ДР-081-24-1, 2 курсу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Правовий режим воєнного стану, введений на території України у зв'язку з повномасштабною збройною агресією, зумовив глибокі структурні трансформації в усіх сферах цивільного обороту. Одним із найбільш динамічних та водночас проблемних сегментів приватного права виявився інститут найму (оренди) житла. Масове внутрішнє переміщення мільйонів громадян із прифронтових зон та тимчасово окупованих територій до відносно безпечних центральних та західних регіонів держави спровокувало безпрецедентний стрибок попиту на житлову нерухомість. За таких обставин класичний договір найму житла перестав бути суто інструментом комерційної взаємодії, перетворившись на критично важливий елемент забезпечення базового конституційного права людини на житло. Водночас екстремальні умови воєнного часу виявили значні системні прогалини в чинному цивільному законодавстві та породили комплекс гострих правозастосовних проблем, пов'язаних із укладенням, зміною умов та примусовим припиненням договірних зобов'язань.

Першочерговий блок проблем правозастосування стосується недотримання імперативних вимог щодо форми правочину та пов'язаних із цим деліктних ризиків. Відповідно до статті 811 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), договір найму житла укладається виключно у письмовій формі [1]. Проте в умовах хаотичної евакуації населення у 2022-2026 роках переважна більшість угод укладалася у спосіб, який повністю нівелює цей законодавчий припис - усно, за допомогою телефонних переговорів або шляхом обміну короткими повідомленнями у месенджерах без складання єдиного документа. Наслідком такої масової тінізації ринку оренди стала фактична неможливість захисту прав сторін у судовому порядку. За відсутності письмового договору, підписаного контрагентами, вкрай складно довести як сам факт

існування правовідносин, так і їхні істотні умови: точний розмір щомісячної плати, строки проживання, склад майна та порядок відшкодування збитків у разі пошкодження житлового приміщення.

Особливо гостро в сучасному правовому полі стоїть проблема неконтрольованого та одностороннього підвищення вартості оренди, що набуло ознак спекулятивного тиску на наймачів. Стаття 820 ЦК України чітко визначає, що розмір плати за користування житлом встановлюється у договорі і його одностороння зміна не допускається, якщо інше не передбачено домовленістю сторін або законом [1]. На практиці орендодавці, користуючись критичним становищем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та дефіцитом вільних площ, систематично вдаються до ультимативного підвищення ціни під загрозою негайного виселення.

Як зазначає професор К. Р. Резворович, приватноправовий механізм захисту житлових інтересів громадян в умовах воєнного стану потребує додаткових імперативних обмежень свободи договору, оскільки колосальний дисбаланс між попитом і пропозицією нівелює принцип рівності сторін і перетворює наймача на абсолютно безправного суб'єкта, змушеного приєднуватися до будь-яких кабальних умов [3, с. 144]. Законодавство про захист прав ВПО декларує право на інтеграцію та всебічну підтримку, проте реальних важелів впливу на приватний житловий сектор державні органи наразі не мають [2].

Другий масштабний аспект правозастосовних спорів лежить у площині застосування частини шостої статті 762 ЦК України, яка звільняє наймача від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає [1]. На початкових етапах воєнного стану виникла хибна тенденція тлумачення цієї норми як такої, що дозволяє взагалі не сплачувати за житло в будь-якому регіоні України лише на підставі самого факту введення воєнного стану та наявності загального сертифіката Торгово-промислової палати.

Як слушно наголошує доктор юридичних наук, професор А. В. Коструба, досліджуючи вплив воєнного стану на договірні зобов'язання, форс-мажор не є автоматичною індульгенцією від виконання умов договору найму. Він вимагає встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку між військовими діями та об'єктивною неможливістю користування конкретним об'єктом нерухомості [5, с. 38]. Цю позицію підтверджує і стала судова практика Касаційного цивільного суду, яка сформувала висновок: загальні обставини непереборної сили звільняють боржника лише від відповідальності за прострочення (штрафів, пені), але не від обов'язку оплати за фактично отриману послугу. Для звільнення від орендної плати за статтею 762 ЦК України наймач повинен надати суду індивідуальні докази того, що житло було фізично зруйноване, або доступ до нього був заблокований внаслідок бойових дій [4]. Якщо ж особа продовжувала проживати в квартирі у відносно безпечному регіоні, обов'язок фінансового розрахунку залишається непорушним.

Не менш складною є процедура примусового припинення договору найму та виселення недобросовісних мешканців. Загальні норми статті 825 ЦК України встановлюють, що договір найму житла може бути розірваний за рішенням суду на вимогу наймодавця у разі невнесення наймачем плати за житло за шість місяців, а при короткостроковому наймі - понад два рази [1]. В умовах війни випадки систематичної несплати стали масовими. Орендодавці часто вдаються до позасудових, протиправних

дій - силового видворення, заміни замків, відключення комунальних послуг, що прямо порушує статтю 47 Конституції України. З іншого боку, законний судовий шлях розірвання договору є занадто тривалим через надмірне навантаження на судову систему, що робить цей механізм неефективним для оперативного захисту прав власника.

Підсумовуючи комплексний аналіз, слід констатувати, що інститут договору найму житла в умовах воєнного стану потребує негайної законодавчої модернізації та адаптації до кризових реалій. Перспективними напрямами реформування є впровадження обов'язкової спрощеної державної реєстрації електронних договорів оренди через національні цифрові платформи, що дозволить вивести ринок з тіні. Також вбачається доцільним нормативне закріплення граничних коефіцієнтів підвищення орендної плати у період дії надзвичайних правових режимів та створення спеціалізованих медіаційних органів для оперативного вирішення дрібних житлових спорів без звернення до суду. Лише через поєднання гнучких цифрових рішень та помірного втручання держави можливо відновити порушений баланс майнових інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text
3. Резворович К. Р. Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав у житлових договірних правовідносинах в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. С. 140–146.
4. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 13 груд. 2023 р. у справі № 757/24222/22-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115682914
5. Коструба А. В. Вплив воєнного стану на виконання договірних зобов'язань у цивільному праві України. Право України. 2022. № 7. С. 34–41.

Ткаченко Анастасія Кирилівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження проблем організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України в умовах воєнного стану зумовлена безпрецедентними викликами, які постали перед Національною поліцією України внаслідок повномасштабної військової агресії РФ. Триваючі бойові дії, систематичні обстріли критичної інфраструктури, тимчасова окупація територій та масове переміщення населення докорінно змінили умови функціонування слідчих підрозділів, вимагаючи від них миттєвої адаптації до нових безпекових реалій. Органам досудового розслідування доводиться працювати в умовах постійного ризику для життя, дефіциту ресурсів та втрати матеріально-технічної бази, водночас стикаючись із колосальним зростанням навантаження через необхідність фіксації та розслідування тисяч воєнних злочинів, злочинів проти національної безпеки та кримінальних правопорушень, пов'язаних із мародерством чи колабораціонізмом. За таких обставин традиційні організаційно-правові алгоритми роботи поліції виявилися недостатньо ефективними, що зумовлює гостру потребу в комплексному переосмисленні нормативно-правового регулювання, оптимізації кримінального процесу (зокрема, щодо дистанційного кримінального провадження та збереження доказів), впровадженні новітніх цифрових технологій та розробці нових тактичних підходів задля забезпечення невідворотності покарання та захисту прав людини навіть у період війни [1].

Насамперед, ключовою проблемою є перевантаження слідчих підрозділів Національної поліції України. До традиційного масиву злочинів загальнокримінальної спрямованості додалася колосальна кількість проваджень щодо воєнних злочинів (ст. 438 ККУ), колабораційної діяльності (ст. 111-1 ККУ) [2]. Цей чинник поглиблюється

дефіцитом особового складу через залучення поліцейських до виконання безпосередніх бойових завдань та евакуаційних заходів.

До організаційних проблем можно віднести проведенням слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Обстріли, мінування територій та руйнування логістичних маршрутів ускладнюють або унеможливлюють своєчасний виїзд слідчо-оперативних груп на місця подій. Як наслідок, виникає ризик безповоротної втрати або знищення первинної слідової інформації під час гасіння пожеж, розбору завалів чи внаслідок повторних ударів ворога [3].

Також, проблеми зумовлені руйнуванням адміністративних будівель поліції, втратою кримінальних проваджень на тимчасово окупованих територіях та постійною нестабільністю енергопостачання і зв'язку. Це все паралізує роботу слідчих Національної поліції України.

Ще однією з проблем є залучення понятих в умовах комендантської години чи бойових дій, а також допит свідків і потерпілих які виїхали за кордон. [4].

Отже, для вдосконалення організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України в умовах воєнного стану необхідно забезпечити удосконалення нормативно-правового регулювання їхньої діяльності, впровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення рівня професійної підготовки працівників, а також створення ефективних механізмів реагування на виклики, пов'язані з воєнними діями, з метою забезпечення законності, оперативності та ефективності досудового розслідування.

Другим напрямом є масштабна цифровізація кримінального процесу. Повноцінне впровадження системи електронного кримінального провадження та перехід від паперових носіїв до захищених хмарних сховищ дозволить мінімізувати ризики безповоротної втрати матеріалів справ у разі руйнування адмінбудівель чи окупації територій. Водночас розробка мобільного додатка або автономного модуля Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) забезпечить роботу слідчих в офлайн-режимі на місцях подій з автоматичною синхронізацією даних після відновлення зв'язку.

По-третє, подолання кадрового дефіциту та надмірного навантаження можливе через поглиблення спеціалізації слідчих та залучення цивільного сектору. Створення постійно діючих мобільних слідчо-оперативних груп, орієнтованих виключно на фіксацію воєнних злочинів, дозволить розвантажити інші підрозділи для розслідування загальнокримінальних справ. Разом з цим, активне залучення технічних спеціалістів, інженерів та IT-фахівців на правах експертів до оглядів зруйнованої інфраструктури значно підвищить якість збору доказів і зніме суто технічне навантаження зі слідчого.

Четвертий аспект стосується матеріально-технічного переоснащення підрозділів, особливо у прифронтових та деокупованих регіонах. Забезпечення слідчих мобільними криміналістичними лабораторіями з автономним живленням та супутниковим інтернетом (типу Starlink) дозволить розгорнути роботу в будь-яких польових умовах. Впровадження інноваційних технологій, таких як використання дронів та 3D-лазерного сканування, дасть змогу створювати точні цифрові моделі місць обстрілів за лічені хвилини, гарантуючи безпеку особового складу та високу точність фіксації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко, О. П., Гаркуша, А. Г., Дараган, В. В., Захарко, А. В., Мурзо, Є. О., Неклеса, О. В., ... & Шевчишен, А. В. (2025). Організація та взаємодія в діяльності органів досудового розслідування.

2. Шевчишен А. Організаційно-правові засади пріоритезації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України. Вісник кримінального права та процесу. 2025. № 3. С. 67–74.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС від 07.07.2017 №575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення 08.06.2026).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI.Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17. (дата звернення: 08.06.2026).

5. Топчій В. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Юридичний науковий журнал. 2024. № 2. С. 45–52.

6. Романюк В. Досудове розслідування воєнних злочинів: національний та міжнародний вимір. Право України. 2026. № 1. С. 88–96.

Юрченко Данило Олегович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЙНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СПАДКУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Стрімка цифровізація сучасного суспільства призвела до кардинальної трансформації уявлень про майно, приватність та спадкування. Якщо традиційно після смерті особи до спадкової маси входили матеріальні речі, грошові кошти, нерухомість або корпоративні права, то сьогодні дедалі більшого значення набувають цифрові активи: акаунти у соціальних мережах, електронна пошта, криптовалюта, цифрові фотографії, електронні документи, хмарні сховища, NFT-об'єкти, цифрові колекції, монетизовані канали та інші нематеріальні ресурси. У зв'язку з цим у правовій доктрині сформувалося поняття «цифрової смерті», під яким розуміють припинення фізичного існування особи за одночасного збереження її цифрової присутності у мережі Інтернет [1, с.119].

У таких умовах особливої актуальності набуває інститут цифрового заповіту – механізму, за допомогою якого особа може визначити подальшу долю своїх цифрових активів після смерті [2, с.6]. Проте реалізація такої волі стикається з численними правовими перешкодами, оскільки цифровий простір перебуває на межі взаємодії національного спадкового права, міжнародного приватного права, договірного права та внутрішніх правил глобальних цифрових платформ. У результаті виникає складний конфлікт юрисдикцій між державою, яка регулює спадкові правовідносини, та транснаціональними корпораціями, які фактично контролюють доступ до цифрових активів.

В українському законодавстві інститут цифрового заповіту наразі перебуває лише на початковому етапі формування. Цивільний кодекс України не містить прямого визначення поняття «цифровий заповіт» та не встановлює спеціальної процедури спадкування цифрових активів [3]. Відповідно до ст. 1233 ЦК України заповітом визнається особисте

розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, а ст. 1247 ЦК України передбачає обов'язкову письмову форму заповіту та його посвідчення нотаріусом або іншою уповноваженою особою. Такий підхід був сформований ще до появи сучасних цифрових технологій, тому не враховує особливостей електронного середовища.

Фактично будь-які цифрові інструкції, які особа залишає в межах онлайн-сервісів, не визнаються самостійним видом заповіту у розумінні українського законодавства. Наприклад, якщо користувач призначає «цифрового спадкоємця» у сервісі Apple Digital Legacy або визначає «хранителя акаунта» у Facebook, такі дії не створюють юридично значимого спадкового розпорядження відповідно до українського права [4, с.77].

Водночас важливим етапом розвитку законодавства стало введення до ЦК України ст. 179-1, яка закріпила поняття цифрової речі як об'єкта цивільних прав. Законодавець визнав, що цифрові речі можуть мати економічну цінність, існувати виключно в електронному середовищі та бути предметом цивільного обороту [5]. Це положення має фундаментальне значення для спадкового права, оскільки відкриває можливість включення цифрових активів до складу спадщини. Проте сама наявність такого статусу ще не гарантує реального доступу спадкоємців до відповідних активів.

Однією з найбільших практичних проблем є питання технічного доступу до цифрових ресурсів. Якщо спадкоємець не володіє паролями, ключами доступу чи seed-фразами криптовалютних гаманців, нотаріус фактично позбавлений можливості забезпечити передачу такого майна. На відміну від традиційного банківського рахунку, де існує централізована система підтвердження прав, криптовалютні активи функціонують за принципом повної децентралізації. Втрата приватного ключа означає остаточну втрату доступу до активу незалежно від наявності судового рішення чи свідоцтва про право на спадщину.

Ще складнішою є ситуація з акаунтами соціальних мереж та цифровими сервісами. У більшості випадків користувач не є повноправним власником акаунта, а лише отримує обмежену ліцензію на користування сервісом відповідно до умов користувацької угоди. Саме тому після смерті особи платформи часто відмовляють спадкоємцям у доступі до облікового запису, посилаючись на положення Terms of Service або політику конфіденційності.

Проблема особливо загострюється у сфері міжнародного приватного права. Практично всі великі цифрові платформи зареєстровані у США, а їх сервери можуть бути розташовані в різних країнах світу. У результаті спадкові правовідносини автоматично набувають іноземного елемента. Наприклад, громадянин України може залишити після смерті криптовалютний гаманець, Facebook-акаунт, хмарне сховище Google та NFT-активи, які одночасно підпадають під дію українського, американського та міжнародного права.

Ключовим викликом у сфері цифрового спадкування залишається баланс між правом на приватність та інтересами спадкоємців. Доступ до електронної пошти або особистих повідомлень померлого може одночасно порушувати права третіх осіб, які брали участь у листуванні. У цьому контексті особливого значення набувають положення про захист персональних даних, професійну таємницю, адвокатську конфіденційність та цифрову етику.

Додаткові труднощі виникають у сфері криптовалют та Web3-технологій. Децентралізована природа блокчейну унеможливлює втручання держави або суду у процес передачі активів без наявності ключів доступу. Саме тому дедалі популярнішими стають технологічні механізми автоматизованого спадкування. Зокрема, концепція «Dead Man's Switch» передбачає створення смарт-контракту, який автоматично передає активи

іншій особі за умови підтвердження смерті користувача або його тривалої неактивності. Подібні рішення можуть суттєво знизити ризик втрати цифрових активів, проте вони потребують чіткої законодавчої легалізації [7, с.6].

Отже, цифровий заповіт є одним із найскладніших інститутів сучасного міжнародного приватного права, оскільки перебуває на перетині технологій, спадкового права, захисту персональних даних та міжнародної юрисдикції. Конфлікт між національним законодавством і правилами транснаціональних платформ формує своєрідний «правовий вакуум», у межах якого цифрові активи можуть бути втрачені або залишитися під повним контролем приватних корпорацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чупрій-Бакшеєва Д. Ю. Особливості регулювання цифрового спадкування за законодавством США та держав-членів ЄС. Право і суспільство. 2024. № 2. С. 115-121. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.15.

2. Вовк М. З. Особливості правового регулювання спадкування цифрових активів та інтелектуальної власності в умовах розвитку блокчейн-технологій. Академічні візії. 2024. Вип. 35. 10 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13903131.

3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 1 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 08.05.2026).

4. Загоруй Л. М., Загоруй І. С. Цифрова спадщина: проблеми формування і перспективи. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2024. № 1 (47). С. 71-82. DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-71-82.

5. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text (дата звернення: 08.05.2026).

6. Цифрова спадщина Apple: нова функція, яка дозволяє заповідати свої дані на iPhone близьким людям. iSpace.ua : веб-сайт. URL: https://ispace.ua/blog/tsifrova-spadshhina-apple-nova-funktsiya-yaka-dozvolyaye-zapovidati-svoyi-dani-na-iphone-blizkim-lyudyam/ (дата звернення: 08.05.2026).

7. Люшенко Д. І., Шарафан Р. В., Туголуков О. Є. Моделювання процесів спадкування цифрових активів із використанням технологій blockchain. Академічні візії. 2025. Вип. 47. 12 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17189081.

Юрченко Данило Олегович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОГО ЗАПОВІТУ

Розвиток цифрових технологій та поширення цифрових активів зумовили необхідність формування нових підходів до спадкування майна у міжнародному приватному праві. Сучасні держави та глобальні цифрові платформи по-різному визначають правовий режим цифрових акаунтів, електронних даних, криптовалют і віртуальних ресурсів після смерті користувача. Унаслідок цього формується складна система співвідношення національного законодавства, міжнародних норм та внутрішніх правил транснаціональних корпорацій.

Глобальні технологічні компанії фактично створили власну систему «цифрового спадкового права», яка існує паралельно з національними правовими системами. Так, компанія Apple впровадила механізм Digital Legacy, який дозволяє користувачу заздалегідь визначити до п'яти осіб, що отримають доступ до його акаунта iCloud після смерті. Для цього спадкоємцю необхідно надати спеціальний ключ доступу та свідоцтво про смерть. Водночас навіть такий доступ не означає повного контролю над пристроєм або всіма даними користувача [1].

Компанія Meta використовує механізм Legacy Contact та систему меморіалізації акаунтів. Після смерті користувача сторінка може бути перетворена на меморіальну, а призначена особа отримує право керувати окремими функціями профілю. Однак приватні повідомлення залишаються недоступними навіть для спадкоємців [2, с.120]. Таким чином корпорація ставить захист приватності вище за принцип спадкового правонаступництва.

Google пропонує сервіс Inactive Account Manager, який дозволяє визначити долю цифрових даних у разі тривалої неактивності користувача. Особа може заздалегідь встановити, кому буде передано інформацію, або ж визначити її автоматичне видалення.

У цьому випадку воля користувача реалізується без участі національних спадкових процедур, що ще більше посилює роль приватного цифрового регулювання [3, с.5].

Проблема полягає в тому, що правила платформ базуються не на спадковому праві, а на договірних відносинах між користувачем та корпорацією. Більшість користувацьких угод прямо забороняють передачу акаунта іншим особам. Таким чином виникає колізія між континентальним принципом універсального правонаступництва, відповідно до якого спадкоємець набуває всі права та обов'язки померлого, і корпоративною моделлю, яка розглядає акаунт як персоналізовану ліцензію, що припиняється зі смертю користувача.

У США важливу роль відіграє Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act (RUFADAA), який був прийнятий у більшості штатів. Цей акт закріплює пріоритет волі користувача, вираженої безпосередньо через онлайн-інструменти сервісу, над традиційним заповітом. Тобто якщо особа вказала налаштування у Google або Facebook, саме вони мають визначальне значення для доступу до цифрових активів [4, с.23-24]. Такий підхід суттєво відрізняється від континентальної моделі спадкового права, де ключову роль відіграє нотаріально посвідчений заповіт.

У країнах Європейського Союзу єдиного механізму регулювання цифрового спадкування наразі не існує. Це призводить до формування різнорідної судової практики. Одним із найвідоміших прикладів стала справа у Німеччині щодо доступу батьків померлої дівчини до її акаунта Facebook. Федеральний суд Німеччини визнав, що акаунт є частиною спадкового майна, а тому спадкоємці мають право отримати повний доступ до переписки померлого так само, як і до паперових листів або щоденників [4, с.24]. Це рішення стало важливим прецедентом у сфері цифрового спадкування та підтвердило пріоритет спадкового права над внутрішніми правилами платформи.

У Франції Закон «Про цифрову республіку» закріпив право особи залишати спеціальні інструкції щодо обробки своїх цифрових даних після смерті. Особа може визначити порядок збереження, передачі або видалення інформації, а цифрові оператори зобов'язані враховувати такі розпорядження [2, с.118]. Французький підхід демонструє спробу інтеграції права на цифрову приватність із механізмами спадкового правонаступництва.

Однією з найбільш прогресивних держав у сфері цифровізації є Естонія, де цифрові активи інтегровані у систему електронного урядування. Використання електронної ідентифікації, цифрових реєстрів та державних інформаційних систем дозволяє значно спростити питання підтвердження прав спадкоємців. Естонський досвід демонструє, що ефективне врегулювання цифрового спадкування можливе лише за умови комплексної цифрової трансформації держави [4, с.25].

Отже, міжнародний досвід демонструє різноманітність підходів до регулювання цифрового заповіту: від пріоритету приватних правил платформ у США до посилення ролі спадкового права у країнах Європейського Союзу. Водночас ефективне врегулювання цифрового спадкування можливе лише за умови поєднання правових механізмів, технологічних інструментів та міжнародної координації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цифрова спадщина Apple: нова функція, яка дозволяє заповідати свої дані на iPhone близьким людям. iSpace.ua : веб-сайт. URL: https://ispace.ua/blog/tsifrova-spadshhina-apple-nova-funktsiya-yaka-dozvolyaye-zapovidati-svoyi-dani-na-iphone-blizkim-lyudyam/ (дата звернення: 08.05.2026).

2. Чупрій-Бакшеєва Д. Ю. Особливості регулювання цифрового спадкування за законодавством США та держав-членів ЄС. Право і суспільство. 2024. № 2. С. 115-121. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.15.

3. Люшенко Д. І., Шарафан Р. В., Туголуков О. Є. Моделювання процесів спадкування цифрових активів із використанням технологій blockchain. Академічні візії. 2025. Вип. 47. 12 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17189081.

4. Добрянська Н. В. Правове регулювання спадкування цифрових активів: досвід США, держав ЄС та перспективи для України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2025. Т. 36 (75), № 6. С. 22-27. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/05.